

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології та права
Кафедра соціології**

«На правах рукопису»
УДК _____

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ П. В. Кутуєв
«___» _____ 2018 р.

**Магістерська дисертація
на здобуття ступеня магістра
зі спеціальності 054 «Соціологія»
спеціалізації «Врегулювання конфліктів та медіація»
на тему: «Сучасний досвід ведення конфліктів. Військові та невійськові методи**

Виконав: студент II курсу, групи СЛ-72мп
Маркелов Іван Валерійович _____

Науковий керівник
Ст. викладач кафедри соціології, к. п. н., Якубін О. Л. _____

Рецензент
к. держ. упр, доцент,
доцент кафедри терорії та практики управління
Цимбаленко Я. Ю _____

Засвідчую, що у цій магістерській дисертації немає
запозичень з праць інших авторів без відповідних
посилань.

Студент _____
(підпис)

Київ – 2018 року

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) за освітньо-науковою програмою
Спеціальність (спеціалізація) – 054 «Соціологія» («Соціологія модернізації та науково-технічного розвитку»)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ П. В. Кутуєв

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію студенту
Маркелов Іван Валерійович

1. Тема дисертації «**Сучасний досвід ведення конфліктів. Військові та невійськові методи**», науковий керівник дисертації Якубін Олексій Леонідович, кандидат політичних наук, старший викладач кафедри соціології, затверджені наказом по університету від «07» листопада 2018 р.
№ 4101 -с
2. Термін подання студентом дисертації 07 грудня 2018 р.
3. Об'єкт дослідження - сучасні конфлікти
4. Предмет дослідження - сучасний досвід зарубіжних країн ведення конфліктів
5. Мета дослідження
 - Концептуалізувати поняття конфлікту у історичній та сучасній перспективах;
 - Концептуалізувати поняття “військовий” та “невійськовий” метод, та дослідити співставлення цих двох методів, із поглибленим аналізом рівня ефективності та актуальності застосування кожного з двох методів на різних стадіях конфлікту.

- Дослідити актуальний досвід зарубіжних країн у врегулюванні та веденні локальних, гібридних та міжнародних конфліктів;
 - провести івент-аналіз кейсів країн, що залучені до гібридної війни;
6. Орієнтовний перелік графічного (ілюстративного) матеріалу
 7. Орієнтовний перелік публікацій
 8. Дата видачі завдання СЛ72мп - 15.10.2018

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Термін виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1.	Визначення напрямку дослідження	Вересень 2017	
2.	Формування джерельної бази дослідження	Вересень-истопад 2017	
3.	Складання розгорнутого плану	Листопад 2017	
4.	Написання вступу до роботи (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	Грудень-січень 2018	
5.	Написання I розділу дисертації (концептуалізація поняття конфлікту у історичній перспективі та аналіз методології)	Січень-квітень 2018	
6.	Написання II розділу (аналіз сучасних тенденцій та засобів ведення конфліктів. альтернативи воєнним діям та способи протидії у гібридній війні)	Травень-серпень 2018	
7.	Підготовка програми та інструментарію дослідження	Вересень-жовтень 2018	
8.	Проведення дослідження та аналіз зібраних даних	Жовтень 2018	
9.	Написання III розділу, дослідження методом івент-аналізу, висновків та формування списку літератури.	Жовтень-листопад	
10.	Підготовка реферату магістерської дисертації	Листопад 2018	
11.	Передача магістерської дисертації на кафедру	Грудень 2018	

Студент

Маркелов І.В

Науковий керівник дисертації

Якубін О.Л

АНОТАЦІЯ

Маркелов. І. В «Сучасний досвід ведення конфліктів. Військові та невійськові методи». — Направахрукопису.

Магістерська дисертація за спеціальністю 054 –Соціологія.–Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра соціології. – Київ, 2018. – 108с., список джерел з 57 найменувань

Дисертація присвячена аналізу сучасного досвіду ведення гібридної війни із застосуванням військових та невійськових методів. В роботі концептуалізовані поняття "Конфлікт", "Військовий та невійськовий метод" та їх структурних елементів. Досліджено структуру засобів сучасного ведення конфлікту. Розглянуто ряд кейсів, які пояснюють та розкривають сутність гібридної війни, її технологічні аспекти, наведено реальні приклади із останніх великих конфліктів. Дослідження івент-аналізу Грузинського та Молдавського конфлікту містить у собі хронологічну послідовність події та їх значущість, перелік головних акторів, розкрито послідовність застосування механізму розгортання та керування гібридної війни.

Ключові слова: конфлікт, сучасні військові конфлікти, гібридна війна, окупована територія, Молдова, Грузія, сучасна воєнна доктрина, засоби ведення війни.

ABSTRACT

Markelov I. «Modern experience of conflict management. Military and non-military methods.» —Manuscript.

Master's thesis on speciality 8.03010101 – Sociology. – National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Department of sociology. – Kyiv, 2018. – 108 p., 57 sources,

The dissertation is devoted to the analysis of the modern experience of conducting a hybrid war with the use of military and non-military methods. The concept of "Conflict", "Military and non-military method" and their structural elements are conceptualized in this paper. The structure of modern means of conflict management is explored. A number of cases are considered that explain and reveal the essence of the hybrid war, its technological aspects, and give real examples from recent major conflicts. Investigation of the event analysis of the Georgian and Moldavian conflict includes a chronological sequence of events and their significance, a list of main actors, the sequence of application of the mechanism of deployment and control of the hybrid war.

Key words: conflict, modern military conflicts, hybrid war, occupied territory, Moldova, Georgia, modern military doctrine, means of warfare.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ КОНФЛІКТУ У ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ ТА АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЇ.....	17
1.1. Історико-соціокультурне сприйняття сутності конфлікту, та підходи до його вирішення у різні епохи.....	17
1.2. Сутність методології івент та аналізу, обґрунтування вибору методології, позитивні та негативні аспекти.....	37
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ЗАСОБІВ ВЕДЕННЯ КОНФЛІКТІВ. АЛЬТЕРНАТИВИ ВОЄННИМ ДІЯМ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ У ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ.....	43
2.1. Новітній підхід до ведення конфліктів. Концептуалізація поняття Сучасних Воєнних Конфліктів, їх головні ознаки та принципи, зарубіжний досвід ведення конфліктів.....	43
2.2. Воєнна доктрина Герасимова та її безпосередній вплив на об'єктивні реалії новітніх війн та Україну.....	61
Висновки до Розділу 2.....	67
РОЗДІЛ 3: ДОСЛІДЖЕННЯ КЕЙСІВ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА ГРУЗІЇ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНІЙ ТА ВІЙСЬКОВІЙ АГРЕСІЇ.....	69
3.1 Підготовка вихідних даних та проведення дослідження за допомогою івент аналізу Молдавського конфлікту. Інтерпретація результатів.....	70
3.2. Проведення дослідження за допомогою методу івент аналізу, інтерпретація отриманих результатів. Опис ходу конфлікту та його передумови.....	83
Висновки до Розділу 3.....	102
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107

ВСТУП

Актуальність дисертаційної магістерської роботи полягає в тому, що сучасні виклики які щоденно постають перед Україною, потребують невідкладного та оперативного розв'язання, або у найгіршому випадку – ефективного реагування та подальшої мінімізації людських, у першу чергу, та фінансових ресурсів. Американський центр всеосяжного миру (CSP)[30] за даними на початок 2017 року нарахував 36 війн. Безпосередню участь у них приймали 28 держав. Майже половина з них, яка складає 13 країн, мають затяжні конфлікти - такі, що тривають більше 10 років. За для досягнення поставленої мети, на нашу думку, однією із найефективніших стратегій у даному випадку, було б запозичення зарубіжного досвіду ведення конфліктів, їх позитивний, а особливо – негативний результат запроваджених механізмів.

Багатоманітність різновидів конфліктів по всьому світу, що варіюються за ступенем складності, суб'єктивним складом, тривалістю та гостротою фази – створює широкий діапазон можливостей для запозичення та імплементації найбільш вдалих механізмів правового та навіть, у деякій мірі, воєнного врегулювання конфлікту. У нашому розпорядженні вже знаходяться десятки та навіть сотні нормативно-правових актів законодавств країн, яким довелося майже з нуля розробляти власні підходи та правові норми, які б відповідали потребам об'єктивної дійсності, із якою довелося зіштовхнутися населенню їх країн.

В історичній перспективі, період умовної біполярності світу, холодної війни, стає поприщем зародження десятків локальних конфліктів, географічного розташованих на мапі всієї земної кулі. Однією з головних причин їх виникнення, досить часто можна пояснити саме зіткненням інтересів капіталістичного та соціалістичного світу, які використовували нововиявлені осередки внутрішньодержавних конфліктів за для лобіювання та реалізації власних завдань, інтересів та досягнення актуальних для них цілей. Очевидно, що таке явище не могло залишитися без наукової зацікавленості з боку вчених, дослідників та політичних експертів. За для зручності, багаточисельні конфлікти були деякою мірою впорядковані в узагальнюючі групи, та розподілені на

підвиди. Так, можна було б виділити потенційні, гострі та такі, що перебувають у стані перманентної ескалації.

Початок 90х років знаменував закінчення напруги у якій світ перебував десятиріччями. Потреба у подальшому дослідженні конфліктів не тільки не зникає, а й навіть нарощує масштаби необхідності. Досягнуті результати стали найкращим підтвердженням необхідності не тільки розуміти сутність конфлікту, а розробляти власні методики його управління та веденням. Світ стояв на порозі переходу від одного суспільного порядку до іншого. Безумовно, це багатогранний та складний процес, під час здійснення якого, обов'язково будуть виникати нові виклики та конфлікти. Перед дослідниками постало фундаментальне питання – чи є можливість використати новостворені механізми керування конфліктами за для встановлення всезагального миру та процвітання, чи це лише ще одна можливість для зацікавлених сторін у використанні таких механізмів, із метою створення анклавів нестабільності та їх подальшої експлуатації у власних цілях?

Закінчення холодної війни не призвело до закінчення геополітичних протистоянь та суперечок, а в деякій мірі створило підґрунтя для започаткування нових. Останні десятиліття можна було б охарактеризувати значною статистичною частотою збройних конфліктів локального характеру. Відповідного до відкритої інформації баз даних Uppsala Conflict Data Program/Peace Research Institute of Oslo, переважна більшість цих конфліктів носило внутрішній характер, що виражається приблизно у 95%, а їх найбільша сукупність приходить на початок 90х років минулого століття. Кількість військових конфліктів за участю держав поступово зменшувалася: 25 станом на 2005 рік, проти 49 у 1991 році. Натомість, кількість новостворених локальних конфліктів по всьому світу продовжувала зростати.

Зіткнення 1990-х рр. набувають якісно нового характеру. Світову арену того часу покинули так звані «класичні» конфлікти між державами. Їх змінила політична ворожнеча, що охоплює землі однієї держави. Почастішали внутрішні колізії центральної влади з етнічними / релігійними та іншими групами.[8; 134]

На сьогоднішній день, кінець холодної війни широко визнаний як нова ера міжнародних відносин. Ця подія, мабуть, є найзначнішою подією в міжнародній політиці з кінця Другої світової війни. Для деяких вчених це стало символом поатку фундаментальних змін у динаміці міжнародної політики. Це сталося через те, що в міжнародній системі відбулася зміна біполярності (Сполучені Штати та Радянський Союз) до багатополарності. Крім того, закінчення "холодної війни" також дало багато уроків та корисних висновків. Одним з таких уроків стало краще розуміння справжньої ваги історично важливої події для усього людства. Кінець холодної війни, та світ що змінився разом з цим? Запропонував революційні зміни в статусі держав та їх незалежності, створило новий погляд на політику сприйняття того, що можна вважати найголовнішим у порядку денному, та пріоритети між багатьма країнами світу. Дійсно, багато країн сподівалися, що ця нова епоха відверне їх від парадигми військової безпеки та може спонукати їх до побудови мирного світу.[45]

Слід зазначити, що завершальний етап "холодної війни" (1985-1991) ознаменував радикальний відхід у відносинах між Сходом і Заходом. Деякі експерти також назвали роки 1985- 1991 як закінчення "холодної війни". Розглядаючи цей етап, не було жодної причини, яку можна було виділит як основний фактор, що міг призвести до закінчення "холодної війни". За словами Річарда К. Хермана та Річарда Неда Лебоу, до кінця "холодної війни" є п'ять критичних поворотних моментів. По-перше, підйом Горбачова, який приніс реформаторську природу в радянську політичну систему. По-друге, виведення Радянського Союзу з регіональних конфліктів, та подальше створення нового зобов'язання наддержави, за для уникнення використання військової сили. По-третє, контроль над озброєннями, який відзначався оцінкою ядерної зброї. По-четверте, емансипація Східної Європи в 1989 році.

У сучасній науці прийнято вважати за етимологічне походження терміну «Конфлікт» латинське слово «conflictus», що може перекладатися як зіткнення – сторін або сил. Виходячи з цього, ми могли б спробувати створити єдине та універсальне визначення даного явища, проте, з великою імовірністю зазнали б невдачі. В першу чергу, це пов'язано із значною неоднорідністю поглядів на

природу конфлікту, багатоманітності та варіативності сприйняття, кожне з яких можна вважати однаково справедливим та таким, що заслуговує на існування, особливо застосовуючи кожне з них у різних сторичних та соціальних контекстах.

Так, протягом майже всього існування людини, підходи до сприйняття конфлікту завжди були неоднозначними. В першу чергу, це залежало від соціального статусу «сприймаючого». Ті хто потребував здобути владу або збільшити її наявний вплив, вочевидь, розглядали конфлікт як можливість для реалізації власних амбіцій. У той самий час, верства населення, що бажала владу утримати, не прагнула до розгортання конфліктів, а навпаки, вбачала за краще їх уникати.

Разом із тим як змінювалися цілі епохи, зазнавали перетворень і джерела досліджень конфлікту. Так, філософи стародавнього сходу, підходили до самого факту наявності конфлікту у суспільстві, як до рушійної сили перетворень та розвитку. Філософи та мислителі стародавньої Греції, вбачали у конфлікті саму суть суперечностей та двоякості світу. Марксисти ж, розглядали конфлікт як закономірний результат соціальної нерівності, що й лягло в основу їх концепції класової боротьби.

Побудова термінологічної основи для визначення сутності конфлікту як такого, тривала значний період часу, і поділялась на декілька етапів, починаючи із початку XIX та до кінця XX. На сьогоднішній день ми можемо групувати та виділити 3 основні підходи, разом із окремими групами вчених, що займалися розробкою питання.

- *Г. Спенсер, Л. Гумплович, К. Маркс, Л. Козер, Р. Дарендорф, К. Боулдінг, М. Бакунін, П. Лавров, Г. Моска, В. Ленін.* Представники цього підходу сприймали конфлікт як фатальне та неминуче явище, як невід'ємну частину існування та життя людини у соціумі. Конфлікт, на їх думку, потребував певного проміжку часу для поступового розгортання, але неминуче виникав, розвивався та неодмінно мав привести до соціальних змін.
- *Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, В. Соловійов, М. М. Ковалевський, М. Бердяєв, П. Сорокін, І. Ільїн.* На противагу першому підходу, представники цього підходу

розглядали конфлікт скоріше як негативне явище, яке проявляється у громадянських та міжнародних війнах, класовій боротьбі. В уявленні прихильників такого підходу, конфлікт виступає деструктивним явищем, та потребує волі суспільства до його недопущення, як такого, що може призвести до порушення соціальної рівноваги, економічної та політичної нестабільності, регресу у процесі розвитку суспільства.

- *Г. Зіммель, Л. Козер, М. Вебер, Р. Парк, Ч. Мілз, Б. Чічерін та інші.* Остання «школа» підходу до розуміння конфлікту характеризується його нейтральним сприйняттям, розуміючи конфлікт як таке явище, що може стояти на одному рівні із будь-якою соціальною взаємодією, такою як конкуренція, кооперація, солідарність та партнерством.

Відштовхуючись лише з етимології даного терміну, ми могли б умовно визначити конфлікт як такий стан у суспільстві, за якого два або більше протилежних поглядів, позицій або цілей, зіштовхуються з приводу одного і того самого об'єкта, що входить до зони їх інтересів. Таке зіткнення може мати декілька станів, що виражаються у можливості або неможливості часткового поєднання інтересів конфліктуючих сторін. Такий стан може виражатися у ненульовій, або ж нульовій сумі конфлікту відповідно. За нульовою сумою конфлікту компроміс, а тим паче консенсус, не є можливим за будь-яких обставин, за умови що стан нульової суми конфлікту не зміниться на «ненульовий», а це можливо лише у випадку зміни вихідних даних конфлікту: зміни пріоритетів сторін, перегляду поставлених цілей, або навіть світобачень.

Виходячи із проблематики питання, та актуальності роботи, ми можемо виділити наступну *мету дослідження*: концептуалізація поняття конфлікту “військового” та “невійськового”, дослідження усієї багатоманітності інтерпретацій та трактування даного явища, аналіз історичного та сучасного підходи до розуміння та ведення конфлікту за допомогою різних джерел інформації, а саме праць теоретиків та практиків у сфері соціології, історії, психології та філософії, міжнародних баз статистичних даних та інформації, та результатами є аналіз

проведеного івент та контент аналізу досвіду зарубіжних країн у веденні конфліктів як військовими так і невійськовими методами.

Відповідно до поставленої мети були сформовані наступні завдання:

- Концептуалізувати поняття конфлікту у історичній та сучасній перспективах;
- Концептуалізувати поняття “військовий” та “невійськовий” метод, та дослідити співставлення цих двох методів, із поглибленим аналізом рівня ефективності та актуальності застосування кожного з двох методів на різних стадіях конфлікту.
- Транспонувати отриману інформації з дослідження категорій “військовий” та “невійськовий” конфлікт на реалії Українського конфлікту на сході країни.
- Дослідити актуальний досвід зарубіжних країн у врегулюванні та веденні локальних, гібридних та міжнародних конфліктів, виокремити позитивний та негативний результати, створити вибірку найбільш вдалих, з точки зору врегулювання конфлікту, механізмів, із наданням методичних рекомендацій щодо впровадження їх в Україні.
- Провести івент аналіз двох кейсів, а саме Молдавського та Грузинського, дослідивши хронологію подій конфлікту, події що передували його виникненню, фактори ризику, його основні етапи,, зробивши відповідні висновки на базі позитивного та негативного досвіду Молдови та Грузії.

Об’єктом дослідження виступають сучасні конфлікти.

Предмет дослідження - сучасний досвід зарубіжних країн у ведення конфліктів.

Наукова розробленість проблеми дослідження. Ранні уявлення про конфлікт характеризували: Конфуцій, Геракліт, Епікур, Платон, Демокріт.

Так, наприклад, серед моральних заповідей, залишених нащадкам Конфуція, є: «Перебуваючи поза домом, тримайте себе так, ніби ви приймаєте почесних гостей. Користуючись послугами людей, поведьте себе так, ніби

здійснюєте урочистий обряд. Не робіть іншим того, чого не бажаєш собі, і тоді в державі і в сім'ї до тебе не будуть відчувати ворожості». Однак він вказує і на спосіб запобігання конфліктам: «Будьте суворими до себе і поблажливими до інших. Так ви відгородите себе від людської ворожості».

Найвищим досягненням античної філософії можна вважати праці Аристотеля. У своїй праці «Політика» він відображає притаманні йому уявлення про устрій держави. Однак моральні принципи він обґрунтовує місцем людини у реальному суспільстві та її ставленням до держави. Людина, яка є частиною держави, за своєю природою істота політична, а поза державою може існувати або недорозвинена морально істота, або надлюдина. Той, хто живе поза суспільством, прагне війни.

Також до проблеми конфліктів зверталися мислителі минулого, такі як: Ф. Аквінський, Ф. Петрарка, Н. Макіавеллі, Ж-Ж Руссо, та багато інших. Однак, вивчення сутності конфлікту до кінця XIX ст. було досить вузьким: конфлікти розглядалися лише в загальнофілософському плані; специфіка конфліктів у цілому не досліджувалася, давався лише опис окремих видів соціальних конфліктів; досліджувалися переважно конфлікти макрорівня; загальні риси конфлікту як феномена індивідуального та соціального життя не досліджувалися, у зв'язку з чим не була створена й самостійна теорія конфлікту, а отже, і конфлікто-логія як наука.

У другій половині XIX-XX ст. відбувається народження відносно самостійної галузі знань про конфлікти – конфліктології. Значного поширення набувають концепції класиків філософії та соціології: концепція суперечностей та соціального конфлікту К. Маркса, діалектична теорія конфлікту Р. Дарендорфа, концепція природності конфлікту Г. Зіммеля, загальна теорія конфлікту Л.Козера тощо. Теоретики конфлікту – Р. Дарендорф, Л. Козер – широко використовували методологію, започатковану В. Парето, Г. Моска і Р. Міхельсом щодо питань влади й держави як домінуючих джерел влади й панування. Т. Веблен був одним з тих, хто вперше здійснив аналіз питань влади й конфлікту в історичному контексті.

Серйозний вплив на розвиток системи аналізу критичного напрямку теорії конфлікту справив Ч. Міллз. Він поєднав конфліктний підхід із загальною критикою соціального порядку. Основними аспектами його соціологічного аналізу є проблеми бюрократії, відчуження, централізації влади в руках правлячої еліти. Зазначені теорії більше стосувались соціальних конфліктів, ураховували макрорівень аналізу конфліктів та не завжди могли бути використані на мікрорівні, на рівні окремої особи, групи чи організації.

Ще більшого розмаху та глибини аналізу в розумінні сутності конфлікту було досягнуто в психологічній науці. Психологічна традиція розуміння конфлікту пов'язана з тим, що увага приділяється безпосередньо самому феномену конфлікту, виділяються основні підходи, розробляються ключові поняття психологічної теорії конфлікту, а також концепції практичного дослідження цього явища.

Надалі розвиток конфліктологічних знань відбувається у площині практичних досліджень, серед яких можна назвати такі напрями: теоретико-ігровий (М. Дойч), теорія організаційних систем (Р. Блейк, Дж. Мутон), теорія і практика переговорного процесу (Д. Прюїтт, Д. Рубін, Р. Фішер, У. Юрі) тощо.

У вітчизняній історії еволюції конфлікто-логічних ідей і теорій науковці виділяють три періоди:

I період – до 1924 р. Перші вітчизняні публікації, присвячені проблемі конфлікту, з'явилися на початку 20-х років. У них проблема конфлікту вперше виділяється як самостійна, в назвах робіт з'являються само поняття «конфлікт» і його похідні. Перша робота в даній області виявлена авторами, була опублікована в 1924 р. Її написали П. Гриффін і М. Могилевські. Вона носила в більш соціологічний характер і була присвячена трудовим конфліктам, а також порядку їх вирішенню.

Протягом цього періоду конфліктологічні ідеї зароджуються та розвиваються як практичне знання людьми принципів, правил і прийомів поведінки в реальних конфліктах. Проблема насильства і ненасильства, що входить в сферу інтересів конфліктології, досить ретельно опрацьовується в релігійних ученнях. Проблема конфлікту знаходить віддзеркалення в мистецтві

та культури. У подальшому конфлікти відбиваються в літературі, монументальному мистецтві, музиці, усному епосі, живописі, кіно і так далі. У цей період починають накопичуватися й перші наукові знання про конфлікти. Конфлікт вивчається в рамках філософії, права, військових наук, психології, але не виділяється як самостійне явище.

II період – 1924-1990 рр. Це період зародження, становлення і розвитку окремих конфлікто-логічних наук – галузей конфліктології. В цей час конфлікт починає вивчатися як самостійне явище в рамках спочатку двох наук – правознавство, соціологія, а до кінця періоду вже в межах одинадцятих наукових дисциплін. Інтенсивність дослідження конфлікту постійно збільшується, проте міждисциплінарних робіт практично немає.

III період – 1990 рік – теперішній час. З'являються перші міждисциплінарні дослідження, конфліктологія починає виділятися в самостійну науку, спостерігається різке збільшення щорічної кількості публікацій (від 60 до 250). створюються центри, групи по дослідженню і регулюванню конфліктів. Охоплюючи досить широкий спектр явищ, конфлікт як поняття широко висвітлюється сучасними вітчизняними вченими в наукових дослідженнях з психології, соціології, політології, у державному управлінні та у роботах з менеджменту.

Методи дослідження проблеми магістерської дисертації: враховуючи вищезазначені завдання, за для їх розв'язання, нами була застосована низка методів, як загальнонаукових так і спеціальних.

Серед загальнонаукових, були використані наступні методи:

- Методи аналізу (підходи до розуміння сутності конфлікту взаємності від історичної, політичної та соціальної перспективи)
- Метод синтезу (аналіз та обробка теоретичної інформації попередніх дослідників питання, їх наукових праць, та теоретичні концепти сучасників.)
- Систематизації (при аналізі концепцій, підходів та операціоналізації основних понять.)

- Порівняння (виявлення спільного та відмінного при дослідження зарубіжного досвіду ведення конфліктів, порівняння підходів у історичній перспективі, співставлення кейсів Республіки Молдова та Грузії).

Серед спеціальних соціологічних методів нами було застосовано:

- Івент аналіз виникнення та подальшого розгортання конфлікту у Республіці Молдова та Грузії, побудова хронологічної послідовності протікання конфлікту, виявлення основних суб'єктів конфлікту, шляхи його подолання та керування.

Теоретична цінність роботи. Операціоналізовані поняття конфлікту відповідного до сучасного їх розуміння, та їх співставлення із актуальними потребами та викликами сьогодення, уявлення про сучасні методи та засоби керування та ведення конфлікту військовими та невійськовими механізмами. В роботі були досліджені актуальні для України роботи зарубіжних теоретиків з питань ведення конфлікту, за для подальшого застосування отриманої інформації у превентивній площині, та у ході вирішення конфлікту на сході України.

Практична цінність роботи полягає у актуальності питань що піднімає дана наукова робота, можливості імплементації отриманого досвіду зарубіжних країн у веденні конфлікту військовими та невійськовими методами, що стане підґрунтям для майбутнього врегулювання відносин всередині країни та у формі побудови стосунків з іншими країнами, а особливо із країною агресором.

Отримані у ході даного дослідження дані, можуть стати вдалим підґрунтям для вирішення широкого спектру викликів що стоять перед сучасною Україною, надають концепції реально працюючих механізмів із урахуванням декількох можливих сценаріїв розвитку подій, та забезпечують необхідною теоретичною базою для подальшого планування та можливого корегування політичного та економічного вектору держави.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження, та складається із вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та рекомендацій, списку

використаних джерел. Загальний обсяг роботи 108 сторінок, з них основного тексту - 102 сторінок. Список використаних джерел містить 57 найменувань.

РОЗДІЛ 1: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ КОНФЛІКТУ У ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ ТА АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЇ

У цьому розділі будуть розглянуті питання розуміння сутності конфлікту як явища у історичній та соціокультурній перспективі. Перша частина розділу присвячена аналізу поняття “конфлікт” з точки зору видатних філософів, науковців, починаючи з найдавніших часів до сьогодення. Також будуть піддані аналізу їх тактики та стратегії, військовий та невійськовий досвід ведення конфлікту.

Друга частина розділу розкриє сутність методології, що була застосована у емпіричній частині дослідження, надано обґрунтування вибору, виявлено позитивні на негативні сторони.

1.1. Історико-соціокультурне сприйняття сутності конфлікту, та підходи до його вирішення у різні епохи.

Історія людського конфлікту, вочевидь, бере свій початок з найдавніших часів, з моменту першої зустрічі двох особин людини, і, нажаль, триває по сьогоднішній день. Мабуть, важко переоцінити значимість існування цього явища як для окремих народів та і для розвитку людської цивілізації в цілому. Для сукупності людей з полярними точками зору, конфлікти майже завжди поєднаний із війною, а інакше кажучи, війна протиборчих сторін – і є конфліктом у масштабах групи, племені, народу. Разом із тим, як конфлікти у вираженні нескінченних воєн супроводжують усю загальновідому історію людства, кожного разу поставала потреба у не тільки володіти навичками ведення новоствореного конфлікту, але й постійної модернізації напрацьованого механізму та навіть пошуку альтернативних, невійськових шляхів. Для того щоб зрозуміти сутність цих змін у історичній перспективі, варто звернутися до конфліктології, що як і будь-яка наука має власну історію. ,

Згадка про конфлікт, що із прадавніх часів привертав до себе увагу людини міститься у багатьох відомих нам історичних та художніх працях.

Конфуцій, що жив у IV столітті, вважав, що конфлікти між людьми можуть породжувати їх соціальна нерівність та несхожість поміж собою. При цьому, у сприйнятті Конфуцій, конфлікт як явище, вважав деструктивним, таким, що потребує уникнення шляхов привчання людей до терпимості, боротися із власними пороками. У своїй поведінці людина повинна керуватися не стільки чітко встановленими правом мотивами, скільки прагненням до гармонії і миру. Зважаючи на це діалог та порозуміння між сторони у конфлікті визнавалися цінніше правосуддя — конфлікти слід було гасити шляхом посередництва, а не вирішувати правовим шляхом. З цього приводу Конфуцій стверджував: «Якщо люди управляються згідно з правовими нормами і дисциплінуються покаранням, то вони будуть безсоромно шукати шляхи, щоб обійти і те, і інше. Якщо ж вони будуть управлятися чеснотою і дисциплінуватися традиціями, то вони пізнають сором і будуть вести себе по справедливості.[5; 64]

У підтвердження своєї позиції, сам Конфуцій, за словами його учнів, сумлінно сповідував моральні орієнтири, яким повчав людей, а такі сторони особистості як себелюбство, категоричність, уперство та пліткарство – не були йому притаманні.

Про тактику та стратегію ведення бойових дій у конфлікті писав китайський стратег та мислитель Сунь-Цзи. Його опус магнум «Мистецтво війну» розкриває природу війни, у якій полярні сторони не повинні протиставлятися один одному, а мають стати продовженням один одного, за для досягнення єдино-важливої стратегічної мети – перемоги над супротивником, із якомога меншою кількістю жертв серед власних воїнів. «Як стверджує Сунь-цзи: важливо бачити порожнечу у військах супротивника, щоб її наповнити, зробити порожніми свої війська, а при необхідності наповнити їх, тобто вчасно нападати і відступати, при цьому не відокремлюючи себе від свого ворога, нібито стаючи його продовженням. Навіть у військових мистецтвах принцип ставився не на протиставленні себе ворогові, а на продовженні його самого, його рухів та

його атаки. Найкращий вид перемоги - це перемога, здобута з мінімальною затратою сил, найбільш ефективним способом і в найкоротший час, тобто перемога шляхом «недіяння». «Зброя – це знаряддя лиха, боротьба проти чесноти ... тому в бій вступають тільки тоді, коли це не можна обминути», – каже й інший стратег давнини Вей Ляоцзи (VI ст. до н. е.)»[26]

Вищою цінністю мислителі давнини визнавали не війну і боротьбу, а мир і злагоду. «В боях перемагають ті, хто оплакує війну. Головна ідея полягає в тому, щоб дотримуватися спокою». На його думку, у першооснові світу лежать Ян (світле) і Ін (темне), і не так борються між собою, скільки, доповнюючи один одного, утворюють гармонію Єдиного.[11]

Античний філософ Геракліт вважав, що в світі все народжується через ворожнечу і чвари. Конфлікти представлялися йому як важлива властивість, неодмінна умова суспільного життя, бо протиставлення, в тому числі і війна, є «батько всього і цар всього». Підходи Геракліта до війни та конфлікту найкраще виражаються у його наступних цитатах:

“Слід знати, що війна є всезагальна, і правда є боротьба, і що все, що відбувається, через боротьбу і за необхідністю”

“У тому що народжується, із того що роз’єднується – найпрекрасніша гармонія, і все відбувається через боротьбу.[4; 234]

Конфліктам приділяли увагу і такі видатні уми античності, як Платон і Аристотель (V - IV ст. До н. Е.). Вони вважали, що людина за своєю природою – істота суспільна; окрема людина являє собою лише частину більш широкого цілого - суспільства; закладене в людині початок надає їй здатність до порозуміння і співпраці з іншими людьми. Чим не виключав при цьому і схильність до ворожнечі, ненависті і насильства.

На думку Аристотеля, як і Конфуція, джерела конфлікту складаються із нерівності людей за правом володіти майном і отримання почестей, і так само в нахабстві, страху, нехтуванні, підступності, відмінності характерів, надмірному підвищенні одних та приниженні інших.

“Аристотель присвятив низку власних праць дослідженню причин та джерел виникнення конфліктів. Основні причини більшості видів конфліктів, на

думку Арістотеля, полягають у відмінності між людьми, державами, суспільствами, культурами тощо, несправедливості при поділі власності та почестей, жадобі до задоволення власних інтересів (конфлікти у державному управлінні), про що він відзначав у своїх працях: “Різного типу відмінності зумовлюють виникнення розбрату. При цьому найістотніші чвари спричинені відмінністю між добродішністю та розбещеністю, між багатством та бідністю, а потім йдуть й інші більш-менш вагомні причини”. При цьому Арістотель поділяв джерела виникнення конфліктів на природні та суб’єктивні, тобто ті, які виникають через специфічну природу людини (зверхність, ненависть, самовдоволення та самопіднесення посадовців тощо).”[10]

Античний філософ Геродот, писав про війну, як найвищу форму вираження конфлікту, так: “Ніхто настільки не безрозсудний, щоб віддати перевагу війні над миром.” Геродот бачив крайність конфліктів в запереченні різними елементами один одного, підсумком чого є війна, яка на його думку, є безглуздя, оскільки під час миру діти ховають батьків, а під час війни батьки - дітей.

Аврелій Августин Гиппонський Блаженний (345-430) в роботі «Про град Божий» висловився цілком сучасно: «... Ті, які порушують мир, не ненавидять його як такий, а хочуть лише іншого світу, який відповідав би їхнім бажанням». Тим самим філософ визначив, що вирішальним є не сам процес конфлікту, а мета. Тобто гіпотетично, в разі задоволення всіх потреб індивіда, він не повинен конфліктувати. Християнський мислитель вважав, що кожне суспільство має спільні цінності, проте одні живуть заради тіла, земних утіх (світська держава), інші ж — в ім'я духовних цінностей (царство Боже). Ставлення до Бога поділяє людей на два суспільства і цей умовний поділ має виключно моральний характер.

Стан людей "світської держави" такий, що вони завжди чимось незадоволені. їх відрізняє заздрісність, користолюбство, підступність. Тому Августин Аврелій писав, що суспільство, яке складається з людей "світської держави", подібне до моря, в якому одна риба з'їдає іншу. В "світській державі", вважав християнський мислитель, не може бути спокою, миру — там один конфлікт породжує інший.

Томас Мор у своїй «Утопії» пише переважно не про науку, а про освіченість. На його думку, надзвичайно важливим компонентом знань людини досконалого суспільства повинна бути, з одного боку, – гуманітарна освіченість, тобто ознайомлення з античними авторами, творами визначних філософів, поетів та письменників, з іншого – ознайомленість з релігійною проблематикою та свідоме ставлення до релігії. На думку Т. Мора, і те, і інше повинно впливати на моральність громадян розумно організованого суспільства, бути основою дій та вчинків, які здійснювалися б в інтересах усієї спільноти, але при цьому і не призводили б до конфліктів з іншими людьми. «Священики навчають дітей та молодих людей, проте піклування про науки вони не вважають важливішим від піклування про звичаї та доброчесність, оскільки докладають величезних зусиль для того, щоб від самого початку ще ніжні і м'які дитячі душі засвоїли думки добрі та корисні для збереження утопічної держави; ставши міцними в дітях, ці думки супроводжують дорослих упродовж всього життя і приносять велику користь для захисту підвалин держави, яка гине як раз від тих вад, що виникають через хибні судження»[19]

Серед усіх людських недоліків мало не головне місце відводилося критиці війни великим голландським гуманістом, лідером «європейської республіки вчених», Еразмом Роттердамським (1467-1536). У творі «Жалоба світу» Еразм, перш за все, звертався до природи людини. Автор підкреслював, що людська природа - суспільна, миролюбна, позбавлена природних знарядь вбивства. Людина нагороджена розумом і мовою - «найкращим посередником для встановлення миру і злагоди»

Війни бажають юнаки, переконує нас Еразм, котрі ніколи її не бачили. «У війні немає нічого святого», вона руйнуються звичаї, моральність і людські життя: «чи є що більш крихке, ніж життя людське?». Гуманіст відзначав, що насправді війна вигідна лише злочинцям, які «жирніють за рахунок бідності народу» [1; 131]

Еразм наводив приклади, коли війна допустима, зокрема проти іноземців, хоча і тут він не зраджував пацифістських ідеалів і просив правителів не забувати про столи переговорів. Франція представлялася йому «справжнім християнським

королівством»: єдиною, захищеною і багатою державою, якої не була в очах сучасників Німеччина - «роздріблена і розграбована»

Небезпека війни як соціального і політичного явища гуманіст розглядав ще й в тому контексті, що вони породжують і тягнуть за собою ще більше конфліктів. Виникає ситуація, при якій з однієї війни випливає низка інших. Військові перемоги ж, писав Еразм, надмірно лестять правителям: «нехай великою пошаною відплатять тому, хто попереджає війну, а не починає її»[2;242]

Ніколо Макіавеллі (1469-1527), людина, яка за життя знаходилася у перманентному конфлікті із церквою, не зважаючи на це, вбачала у людях достатньо раціональності за для того, щоб існувати у гармонії один з одним. Він вважав, що природа конфліктності людини лежить у тому, як вона сприймає собі подібних та як взаємодіє із ними у єдиному середовищі. «Макіавеллі обговорював це на початку "Принца" про людську природу. Макіавеллі вбачав у людській природі темну картину, а деякі вважають, що він розглядав людей як тварин. На думку Макіавеллі, людська природа абсолютно егоїстична і повна Его, і що вони завжди думають про свій власний інтерес, та прагнуть до безпеки, а правитель хоче влади, і що вони дуже корисливі, та намагаються за будь-яку ціну реалізувати свої потреби. Макіавеллі описував людей як поганих злих, егоїстичних, та розбещених. Людське бажання не має конкретної межі, вони жадібні але чуттєві істоти, погані, і він навіть продовжує говорити, що людина турбується лише про себе, свою сім'ю та їх майно, а для завоювання цього вони готові щось зробити будь-що, як то прощати свого ворога. Більш того, він вважав, що для того, щоб захищати свої пріоритети, вони навіть можуть пробачити вбивство свого батька чи будь-кого зі свого роду, що ж для них краще ніж захоплення їх власності чи будь-якої іншої шкоди їм самим.

По-перше люди люблять себе, а потім думають про інші речі. Поки володар забезпечує безпеку та стабільність, якої вони прагнуть для них самих, їхньої сім'ї та власності, а також захищає від будь-яких іноземних загарбників - масам легко керувати, а держава розвивається.»[49]

Френсис Бекон (1561 – 1626), залишив по собі цінний науково-дослідний спадок з питань визначення сутності поняття конфлікту та його природи. У своїй

праці “Досвід, або повчання моральні і політичні” він детально аналізує ряд важливих факторів, таких як політичні, соціально-економічні та психологічні, що можуть впливати на виникнення конфлікту, та в свою чергу, надавати варіанти шляхів їх вирішення. На думку Френсиса Бекона, бідність стояла на чолі усіх причин, що провокували соціальні конфлікти: «Скільки в державі розорених – стільки готових заколотників».

Причини конфліктів можуть носити і соціально-культурний характер: релігійні нововведення, податки, зміни законів і звичаїв, порушення привілеїв. Менше значення Ф. Бекон надавав політичним помилкам в управлінні державою, коли правитель замість того, щоб бути верховним арбітром, стає на сторону будь-якої зі сторін або партій, нехтуючи думкою іншої, і психологічним, коли конфлікт переходить у відкриту стадію через необережне слова государя.

“Звертав Ф. Бекон увагу і на засоби попередження конфліктів. Для попередження соціально-економічних конфліктів, писав він, слід розвивати економіку, але при цьому не допускати надмірної соціально-економічної диференціації населення, коли більша частина багатств зосереджена в руках небагатьох. Він вважав корисним політичне маневрування, що дає безпечний вихід невдоволення народу (можливість принесення скарг, петицій та ін.). З макиавеллистської незворушністю він пише про крайню корисності політики «розділяй і володарюй» по відношенню до опозиції, а також про необхідність усунення ватажків невдоволення.”[7; 243]

Джон Локк і Томас Гоббс вважали, що людина є окреме самоцінна істота, для якої інші люди - тільки середовище проживання. У співвіднесенні з суспільством пріоритет належить особистості. Природний стан суспільних зв'язків - це «війна всіх проти всіх», в якій люди виступають як або вороги, або партнери.

“Як відомо, Томас Гоббс у своїй праці Левіафані (1651) стверджує, що стан природи є станом "воєн, як і кожна людина, проти кожної людини". У такому стані людина не тільки живе в "безперервному страху та небезпеці насильницької смерті", але навіть її потенційно коротке життя є абсолютно жалюгідним, оскільки без безпеки немає промисловості, сільського

господарства, торгівлі, науки або мистецтва. У підсумку, життя людини "є самотнім, бідним, неприємним, брутальним і коротким"[52]

Таким чином, на думку Томаса Гоббса, конфлікт лежить в основі самого буття людини, її природи, і, що більш важливо, людина не має можливості самотійно вирішити усі можливі конфлікти, що обов'язково знов і знов будуть з'являтися у її житті. Саме для цієї мети, на думку Гоббса, людина потребує об'єднання у суспільством шляхом заключення суспільного договору. В результаті такої угоди, утворюється держава, на чолі якої стає суверен. Статус суверена, надає цій особі, або ж групі осіб, повноваження щодо вирішення усіх конфліктних ситуацій що виникають у новоствореному суспільстві, на всій території що підпадає під його юрисдикцію та дію "суспільного договору".

Звісно, такий підхід важко порівняти із медіацією, за тією причиною, що принципи, за якими відбувалося вирішення конфлікту через волю суверена прямо протилежні засадам на яких функціонує процес медіації, в першу чергу "добровільності". Проте, механізм, за яким один єдиний орган мав владу та повноваження до вирішення конфлікту можна вважати за ідею сучасного судочинства.

Варто також зазначити, що ідеї Гоббса щодо раціональності та дієвості "суспільного договору" неодноразово піддавалися критиці. "Крім твердження Гоббса про те, що люди за своєю суттю є егоїстами, які не мають вродженої моралі, теорія соціальних контрактів передбачає додаткові припущення. Одне, наше єдине зобов'язання - це ті, що визначені в соціальному контракті, до якого ми домовилися. Немає моральних зобов'язань, які відрізняються від наших контрактних зобов'язань. Проблема з цим припущенням полягає в тому, що вона усуває різницю між мораллю і законом; вони стають одними і тими ж. Але ми знаємо, що закони можуть бути аморальними. Наприклад, рабовласницьке право власності на американському півдні було закріплено законом, але чи було це не аморально? Якщо моральність ідентична соціальному контракту та закону, то на якій підставі ми можемо кинути виклик нацизму? Чи не є геноцидом, чи катуванням дітей, з моральної точки зору неправильним, незалежно від того, чи це визнано такими за договором та законом?

Друге, те що соціальні контракти не включають усіх. Як стверджує Уоллер: "Якщо ви не можете вступити в контракт, і ви не можете виконати вимоги договору, то ви не є частиною моральної спільноти. За Мартою Нусбаумом це велика проблема, оскільки люди з віковими обмеженнями виключені: "Нездатність адекватно відповідати потребам громадян з порушеннями та інвалідами є серйозним недоліком в сучасних теоріях, які розуміють основні політичні принципи як результат договору за для взаємної вигоди. Дефект поглиблюється, впливаючи на їх адекватність як звітність правосуддя людини в цілому ». Крім того, соціальні контракти виключають тих, хто знаходиться в інших суспільствах і країнах - і виключає тварин - всіх, перед ким ми не маємо договірних зобов'язань, а, отже, немає і моральних зобов'язань. Ми можемо надати таким виключеним категоріям повагу та співчуття, але ми не маємо морального обов'язку робити це. Однак багато людей визнають співчуття як важливий моральний принцип - а не лише перевагу - розглядаючи теорію соціального контракту як таку що не враховує аспекти моральності.”[41]

Жан-Жак Руссо (1712 – 1778), представляв ідеї оптимістичного підходу до природи конфлікту. У своїй концептуалізації “конфлікту”, він вступав у протиріччя із ідеями Томаса Гоббса, вважаючи, що за своєю сутністю, люди не є схильними до насильства та конфлікту, а створені для благополуччя та щастя. Першопричиною усіх конфліктів у соціумі Жан- Жак Руссо вбач у неідеальності існуючої форми суспільства, а саме у нерівномірному розподілі ресурсів та благ та надмірній прив'язаності людей до приватної власності. Демократичне суспільство, що побудовано на засадах виховання громадян, у переважній більшості, а не монополії влади на примус – єдина можлива форма існування суспільства, за якою більшість конфліктів не тільки може бути вирішена, але й завчасно попереджена, на думку Руссо.

“Руссо пише наступне: «Жодних злочинів, воєн, вбивств, жахів та страхів не було би зовсім, а весь людський рід був би врятований, якби хтось крикнув: Ви зникните назавжди, якщо забудете, що плоди землі належать усім, а земля нікому!»

Тому розвиток людства та історичний «прогрес» призвели до появи структурних конфліктів, тобто «як тільки стало зрозуміло, що одному краще мати ресурсів як на двох, рівність зникла, з'явилося майно» і «закон про майно» і нерівність перетворила раціональне використання в приватне правої для того, щоб апетит кількох амбіційних чоловіків відтепер примусив усе людство до рабської праці, служіння та страждань ».

Тут варто згадати, що у "Сповіді" Руссо називає "Дискурс про походження та заснування нерівності" роботою, що має найбільше значення, і що його роздуми про громадянське суспільство - це світ, в якому представлені конкуренція, суперництво та жадібність, та те як вони розкривають сенс стану війни усіх проти всіх Гоббса. Більше того, Руссо вважав, що конфлікт виникає в першу чергу як конфлікт інтересів або, точніше, що категорія інтересів є основною причиною різних видів протистоянь. Концептуальний зв'язок між інтересом, конфліктом та пануванням розкриває світ власне антиполітики, тобто світ, в якому людські відносини, навіть у мирі, засновані на страху та ненависті як індикатори нескінченної війни".[44]

У деякій мірі німецький філософ Імануїл Кант поєднав у власному світобаченні погляди на природу конфлікту як Томаса Гоббса, так и Руссо. В першу чергу, проявлялося це у тому, що Кант вважав сам факт необхідності співіснування людей головний конфліктогенним фактором, і вбачав війну між ними як дещо цілком логічне та обумовлене. Природнім станом для людей, він вважав саме стан війни, а не миру. У цьому аспекті Кант поділяв песимістичне бачення Гоббса людської природи, як такої, що тяжіє до війни. Проте, у такому стані, на думку вченого, у довгій перспективі, не могло існувати жодне суспільство, а тим паче розвиватися. За для спільного майбутнього, люди повинні знайти спосіб віднайти мир із собі подібними, тим самим забезпечуючи можливість подальшого існування свого виду. Необхідність усвідомлення людиною прагнення до миру, ріднить погляди Канта із оптимістичними поглядами Жан-Жака Руссо на проблематику конфлікту.

“За словами Канта, влада морально зобов'язана домагатися миру. Тут він малював паралель між правильними внутрішніми функціями урядів та їх

міжнародними обов'язками. Як і Гроцій, Пуфендорф та практично будь-який інший справедливий воєнний філософ, який передував йому, Кант розглядав суверенні держави як "моральні особи", які існують у природному стані по відношенню до інших держав. Як і у людей, які існують у природному стані без суверенної влади, щоб вирішувати суперечки та виконувати свої рішення, між державами існує реальний стан війни. Під "Станом війни" Кант не має на увазі постійний насильницький конфлікт, а скоріше перманентну загрозу такого конфлікту. Кожна держава природно та обґрунтовано боїться інших держав, і саме цей страх часто призводить до війни. Цей стан буде продовжуватись до тих пір, поки не існує міжнародного механізму вирішення суперечностей між державами, тому Кант закликав до створення федерації держав (яка в ідеалі містила б кожену державу в світі), яка мала б повноваження вирішувати конфлікти між суверенними державами.”[43]

Але, ми також повинні розуміти, що Кант не виступав за створення світової держави. Він відкинув цю ідею, оскільки відмінність у мові, культурі, традиціях та у багато чому іншому, зробили світову державу абсолютно нездійсненною.

Тим не менш, ліга націй - або "ліга миру", як писав Кант, це – у деякій мірі, прокурор, який би підтримував обвинування за для встановлення перманентного миру. Цю ідею, він розглядав на рівні морального імперативу, з тієї ж причини, чому уряд необхідний для збереження миру у середині держави.

На думку Імануїля Канта, право на ведення війни буде існувати як на національному, так і на міжнародному рівнях, до тих пір, поки суверенні держави та їх лідери, не приєднуються до обов'язкових рішень загальної влади, роль якої міг би здійснювати єдиний міжнародний орган.

Пруський генерал Карл фон Клаузевіц (1780 – 1831) відомий не лише реальним досвідом у практичному веденні війни, але й як її дослідник, зібравши майже всі свої міркування на цю тему у єдину, на жаль, незавершену працю “Про війну”. Теоретичний внесок Карла фон Клаузевіца у розроблення питання конфлікту важко переоцінити, а його науковий спадок по праву можна вважати невід’ємним джерелом інформації для будь-якого дослідника, який займається природою конфлікту. Весь теоретичний досвід, покладений в основу його

наукової праці, підкріплений реальним досвідом та навичками видатного полководця, якому довелося брати участь у військових діях проти армії Наполеона та бути безпосереднім учаником Бородинської битви.

Про сутність війни Клаузевіц, у своїй праці “Про війну” писав наступне “Війна є не що інше, як розширене єдиноборство. Якщо ми захочемо охопити думкою як одне ціле всі незліченні види окремих єдиноборств, з яких складається війна, то найкраще уявити собі сутичку двох борців. Кожен з них прагне за допомогою фізичного насильства примусити іншого виконати його волю; його найближча мета - знищити противника і тим самим зробити його нездатним до всякого подальшого опору.”[29]

“Клаузевіц вказує, на те, що: “Якщо ти хочеш подолати свого ворога, ти повинен зрівняти свої зусилля з його силою опору. . . . Але ворог зробить те саме; конкуренція знову стане результатом, і в теорії, це знову повинно змусити вас обох наближатися до ескалації”. Але найважливіше, що Клаузевіц зазначає, що війна буде відповідати ідеалу лише тоді, коли це буде єдиним вирішальним актом, ізольованим від його політичного контексту, який з цієї причини означає, що жодна війна в дійсності не досягла цього ідеалу.

Клаузевіц перераховує кілька причин, через які характер війни може змінюватися за наявності різних факторів, що впливають на об’єктивну дійність війни, а саме:

(а) здійснення максимального зусилля для досягнення військової мети часто буде непропорційно політичній меті ;

(b) воюючі сторони, як правило, не зможуть або не хочуть мобілізувати всі свої сили на один вирішальний акт;

(с) результат у війні ніколи не є остаточним, що смешнує вартість досягнутої мети, та стирає чітку лінію між війною та миром;

(d) Стратегічна думка є набагато більш суб’єктивним питанням зважування ймовірностей, заснованих на знаннях противника, ніж вправ в абстрактній логіці;

е) політичний об’єкт під час війни може або не може спонукати людей підтримати війну;

f) одна сторона може уникати прямого зіткнення або призупинити бойові дії, щоб чекати кращого моменту дій;

(h) оборона - це сильна позиція у війни, тому що сторона яка перебуває у обороні не повинна робити стільки зусиль як сторона яка атакує;

(i) Командири з кожної сторони, як правило, мають недосконале знання ситуації;

(j) "Жодна інша людська діяльність не пов'язана так із шансом та ймовірністю";

I, нарешті, (k), що засоби, якими фактично велася війна, включають у себе аналіз моральних якостей, насамперед мужність, які не піддаються логічному аналізу, але набагато більше стосуються вагових оцінок ймовірностей, і цей аспект перетворює війну «, як гра в карти ", азартні ігри, що покладаються на ймовірнісні припущення, а не на логіку.”[39]

Німецький філософ-матеріаліст Карл Маркс (1818 – 1883), залишив по собі цінний спадок розробок у питанні соціального конфлікту. Погляд на конфлікт Маркса полягав у тому, що конфлікт як явище є властивим для майже будь-якої сфери суспільного життя, будь-то економічна, політична або соціальна сфера. У основі його концепції конфлікту лежить боротьба класів, яка на його думку відбувається протягом усієї історії існування суспільств. Карл Маркс наполягав на тому, що головним конфліктогеном такої боротьби, виступала нерівність у суспільстві та приватна власність, нерівномірно розподілена між усіма людьми, які входили до суспільства, що в свою чергу було основою для всіх антагоністичних соціо-економічних формацій (суспільства, засновані на протилежності класів - експлуататорів і експлуатованих, гнобителів і пригноблених. До антагоністичних формацій відносяться: рабовласницьке, феодальне і капіталістичне суспільство. Основу антагоністичних формацій складають відділення безпосередніх виробників від всіх або основних засобів виробництва і обумовлена цим експлуатація. Головною рушійною силою розвитку всіх антагоністичних формацій є боротьба класів. Обов'язково існують експлуаторські класи для придушення опору пригноблених класів.)

Комуністичне суспільство, на думку Маркса, сприяло би зникненню антагоністичних протиріч та конфліктів, що встановило б новий етап у історії людства.

“Теорія конфліктів виникла в роботі Карла Маркса, який зосереджувався на причинах та наслідках класового конфлікту між буржуазією (власниками засобів виробництва і капіталістами) та пролетаріатом (робітничим класом та бідними). Орієнтуючись на економічні, соціальні та політичні наслідки зростання капіталізму в Європі, Маркс теоретизував, що ця система, що спирається на існування потужного класу меншин (буржуазія) і клас пригнобленого більшості (пролетаріат), створює класовий конфлікт тому що інтереси та цілі обох класів не були досягнуті, а ресурси були несправедливо розподілені серед них.

В рамках цієї системи існував нерівний соціальний порядок через ідеологічний примус, який створив систему сподівань і умов, визначених буржуазією.

Маркс міркував, що, по мірі того, як соціально-економічні умови для пролетаріату погіршилися, вони розвинули б класову свідомість, яка виявила їх експлуатацію багатим капіталістичним класом буржуазії, а потім вони повстали б, вимагаючи змін, щоб згладити конфлікт. На думку Маркса, якщо зміни, які були внесені для усунення конфлікту, зберегли у собі капіталістичну систему, то цикл конфліктів буде повторюватися знов і знов. Однак, якщо створені зміни створили нову систему, як-от соціалізм, тоді мир і стабільність будуть досягнуті.”[54]

Таким чином, Карл Маркс наголошував на необхідності робітничого класу усвідомити власні інтереси, та здійснити заміщення ними інтересів нав'язаних класом буржуазії.

Німецький соціолог, історик та філософ Макс Вебер (1864 – 1920), розглядав конфлікт з точки зору типологій легетимності влади, яку поділяв на традиційну, харизматичну та раціональну. Відповідно до трьох вищезазначених моделей, правитель мав відповідати одному з трьох типів, або навіть поєднувати в себе декілька з них.

- Традиційний тип легітимності спирається на сукупність звичаїв, сила дії яких визнана з незапам'ятних часів, і на вкорінену в людині звичку дотримуватися таких звичаїв;
- Харизматична – така, що повністю характеризується особистою відданістю людей, підвладних справі будь-якої людини і їх довірою тільки до його особи як лідера-вождя;
- Раціональний тип впливає із відповідності влади раціональному принципу, за допомогою якого встановлено правовий порядок чинного політичного ладу.

Причини соціально політичних конфліктів, Макс Вебер вбачав у низці переконань та принципів, але у першу чергу – страх за життя та власність. На думку Вебера, тогочасне розвинуте буржуазне суспільство мало у своєму арсеналі достатньо правових та громадянських механізмів впливу, та досить розвину самосвідомість, для того щоб, якщо і не уникнути зовсім, то у крайньому випадку зменшити кількість конфліктів та поєднати суспільство. В той самий час, наявність умовної згоди у суспільстві не могло гарантувати відсутність конфліктів на ґрунті матеріальних та духовних цінностей між різними класами та верствами населення.

“Вебер підкреслює, що одним з головних джерел конфліктів в суспільстві є розвинута в ньому бюрократія. Вона реалізує через систему державних установ не тільки у інтересах держави, а й своїх власних інтересах, здійснює бюрократичне свавілля та стає причиною багатьох конфліктів. У зв'язку з цим він попереджав соціалістичні країни, що «диктатура пролетаріату», безсумнівно, переродиться в «диктатуру бюрократії», що і сталося. Аналізуючи специфіку бюрократів, він підкреслював, що конфлікт між тими обов'язками, які повинен виконувати чиновник, і його психологією - це реальність, яку потрібно завжди враховувати. Це означає, що почуття, погляди, звички до безвідповідальної роботи, казнокрадства і т.п. завжди в тій чи іншій мірі характеризують клас бюрократів.

У соціології релігії Вебер приходить до висновку, що причиною соціально-релігійних конфліктів є протилежність релігійних установок, цінностей, орієнтації, виражена в різних типах релігійного світогляду. Він звернув увагу на зв'язок релігійних лідерів і їх ідейно-владних повноважень з певними соціально-статусними групами в суспільстві: індуські брахмани (індуїзм), єврейські Левити (іудаїзм), християнські святі (християнство). Кожна з них мала свій образ життя, певні релігійні переконання і нав'язувала їх іншим людям і тим самим зберігала свій високий статус і спосіб життя, тобто існування і розвиток релігій, їх зв'язок з політичними елітами безпосередньо пов'язана з існуванням релігійної еліти і її інтересів.

З точки зору Вебера, суспільство не є щось ціле і організоване, на зразок суспільно-економічної формації, а являє собою якийсь баланс протиборчих статусних груп, кожна з яких має свої економічні інтереси, політичні амбіції, світогляд (розуміння світу, інших людей і себе). Між цими групами йде постійний конфлікт за зміцнення і підвищення свого статусу. Таким чином, в центрі уваги Вебера був конфлікт різних статусних груп, що відрізняються економічними інтересами, політичними амбіціями і системами життєвих орієнтації. Для нього суб'єктами конфліктів є статусні групи, а не особистості, як було у Гоббса.

Вищезазначені теорії дають можливість побачи усю варіативність та багатогранність поглядів на проблему конфлікту, проте усі вони мають свої особливості пов'язані із методом підходу до аналізу конфліктності як такої. Варто зазначити, що вщонаведені теорії будують власну доказу базу у підтвердження позиції виходячи із загальнофілософських категорій щодо суперечливості світу та безперервної боротьби що у має у ньому місце, загальноприйнятих критеріїв добра і зла, та наголошують більше не на соціальній якості суспільства, а природній якості буття людини.

Конфлікти що досліджувалися не підлягли детальному аналізу у відокремлені від економічних, соціальних, політичних та культурних контекстів, а прив'язувалися до них та розглядалися лише у їх рамках. До того ж, детальна увагу приділялася конфліктам що охоплювали великі соціальні групи, такі як цілі

держави, класи та нації, тим самим залишаючи поза увагою мікро рівень конфліктів: міжособових та внутрішньо-групових. Увесь масив даних щодо конфлікту та його природи можна було б стратифікувати за певної сферою життєдіяльності, проте загальні риси конфлікту як соціологічного явища досліджені не були, тому як наука, конфліктологія бере свій початок з ХХст, та пов'язана із іменами Льюїса Козера, Талкотта Парсонса та Ральфа Дарендорфа.

Як одна з домінуючих парадигм соціологічної думки, структурний функціоналізм є важливою теорією самостійно. Багато соціологів у середині ХХ століття навіть характеризували структурний функціоналізм як "синонім соціології". І якщо структурний функціоналізм був синонімом соціології, то Талкотт Парсонс, економіст за спеціальною підготовкою, став майже синонімом структурного функціоналізму.

За словами Парсонса, суспільства краще розуміти як соціальні системи, що складаються з додаткових частин, таких як соціальні ролі, установи та організації. Різні частини складають соціальну структуру або нормативну базу, яка визначає очікування та обов'язки людей, що живуть у суспільстві. Важливо, що, першою одиницею аналізу Парсона була не окрема людина, а соціальна роль, яку він займав. Люди займають одночасно кілька ролей - вчителя, сестри, друга або подруги, громадянина - кожен роль визначають стандарти відповідної поведінки в конкретних соціальних ситуаціях. Згідно структурного функціоналізму, стабільність суспільства в основному досягається шляхом соціалізації, процес, за допомогою якого немовлята та діти вчаться тому що від них очікується, вміти а загальні норми передаються з покоління в покоління.

Окрім структури, Парсонс також цікавився функціями або потребами соціальних систем. Він визначив "адаптацію", досягнення мети, інтеграцію та латентність як чотири функціональні потреби кожного суспільства Структури, такі як сусідські об'єднання та сім'ї, допомагають забезпечити солідарність та згуртованість, вирішуючи функціональну потребу інтеграції. Освітні структури допомагають забезпечити наявність майбутніх ресурсів для суспільства, вирішуючи потреби її латентності.

Німецько-Британський соціолог та політолог Ральф Дарендорф (1929-2009) який писав в середині двадцятого століття, визнавав, що всі соціальні системи мають елементи як конфлікту, так і консенсусу. Він вважав, що теорія повинна враховувати обидва фактори, але не обов'язково в межах однієї теорії. Таким чином, для теоретиків конфлікту, як Дарендорф, структурно-функціоналістські теорії не були помилковими в будь-якому фундаментальному сенсі, оскільки вони були неповними.

Теорія конфлікту Дарендорфа спирається на поняття авторитету. “В усіх організаціях, на його думку, існує нерівномірний розподіл повноважень, що створює поділ між пануючим і підлеглим, між тими, хто панує і хто править”. Подібно структурним функціоналістам, Дарендорф підкреслював соціальні позиції, а не людей, що займають ті позиції. Іншими словами, сама влада властива соціальним позиціям і не є результатом психологічних чи поведінкових характеристик осіб, які їх займають. Разом з тим, підкреслюючи нормативні очікування від соціальних ролей, Дарендорф зосередився на інтересах окремих груп людей. Наприклад, підпорядковані групи мають зацікавленість у зміщенні розподілу влади на власні переваги. Люди з загальними інтересами формують соціальні класи або групи за інтересами. Різні групи вступають в конфлікт між собою, що призводить до соціальних змін. Для Дарендорфа зміна в суспільстві завжди неминуча.”

Джордж Елтон Мейо (1880-1949) – американський соціолог та психолог. Природа особистості, яку досліджував Мейо, розглядалася ним з точки зору європейської філософії. Його наукове світобачення з цього питання було сформано під впливом видатних мислителів Томаса Гоббса та Ніколо Макіавеллі. З їх концепцій він виділив принцип «батога та пряника», згідно з яким, людину необхідно зваблювати та тримати у страху за для її соціалізації та уникнення конфліктів у суспільстві. Мейо, як і Макіавеллі, вважав що ціль виправдовує засоби, а отже вбачав необхідність розповсюдження серед населення таких фактичних даних щодо природу людини, які б відповідали їх інтересам, за для утримання миру та єдності суспільства.

«Для розуміння соціально-управлінських поглядів Мейо важливе значення має його критика індивідуалізму як ідеології, що пронизує в XIX столітті всі сфери суспільного життя - мораль, економіку, політику і т.д. Мейо виступив проти тейлоровської концепції «економічної людини», обґрунтувавши підхід до особистості як до своєрідного соціального суті, прагне до співро- честву.

Міркування Мейо про людську природу підводили його до відповіді на головну, найцікавішу для нього проблему, яка стосувалися взаємин індивіда і суспільства. Розуміння їм цієї проблеми виводило її за межі моральної і політичної філософії, і відповідь на неї отримало для нього практичне значення.

Важливе значення для нього придбав пошук адекватного рішення проблеми соціальних відхилень, аналіз причин «глибокої зіпсованості людини». На відміну від Дюркгейма, який пропонував чисто соціологічний підхід до аналізу природи людини і соціальних відхилень, Мейо намагається дати синтез соціологічного і психоаналітичного підходів до пояснення даного феномена. Такий методологічний дуалізм забезпечує специфіку його концепції соціального відхилення : девіація, на думку Мейо, виражається в непристосованості людини, в його соціальній та психологічній неадаптивності.

Концепція соціальної неадаптивності Мейо перегукується з вченням про аномії Дюркгейма. Однак на відміну від Дюркгейма, що розглядав аномію як прояв ціннісно-нормативної кризи, що призводить до порушення системи моральної регуляції, Мейо бачить причину відхилень не в ослабленні моральних норм, а в психологічних, ментальних факторах. Мейо визначалися стан «непристосованості до навколишнього середовища» як розумову хворобу.

Неадаптивність - це дезорієнтація, непристосованість людини. Процес пристосування індивіда, по Мейо, має чітку просторову локалізацію: він «прив'язаний до робочого місця». Звідси випливає, що відносини на робочому місці в цілому впливають на розумове здоров'я.»[18]

Вагомий внесок у остаточне формування конфліктології як науки зробив ще один американський економіст, соціолог, педагог, та міждисциплінарний філософ Кеннет Боулдінг (1910-1993). Свій концепт бачення природи конфлікту Боулдінг намагався викласти у праці “Конфлікт та захист.” Як і багато хто до

нього, в тому числі Томас Гоббс у своїй праці “Левіафан,” він вважав, що конфлікти, що породжуються між людьми, беруть свої зачатки у природі людини, а отже є для них нормою поведінки.

"Для Болдінга зусилля, спрямовані на досягнення миру та збереження миру, залежать насамперед від того як людини оцінює загрозу. Зазвичай вважається, що якщо загроза є досить обтяжливою, це призведе до подання. Це є підставою для широко поширеної думки, що загрози дійсно є способом отримати бажаний результат. Насправді, загрози часто мають непередбачені та небажані наслідки. По-перше, нікому не подобається бути змушеним робити те, чого вони не хочуть робити. Хоча результатом загрози може бути короточасний позитивний ефект, можна також очікувати обурення, ворожість та приховані стратегії, які допоможуть людині уникнути загрози. Ще одна можлива реакція, яка іноді має місце, - це ситуація, в якій особа що зазнає погроз просто примає її, позбавляючи загрозу переваги підкоряльної поведінки.

Більш небезпечні реакції включають контрзагрозу - відповідь, яка викликає загострення циклу загроз та протидії, які супроводжуються "перегонами для отримання озброєнь, необхідних для створення надійних загроз. У якийсь момент це спричиняє активацію захисного механізму, і людина просто відмовляється піддаватися погрозам, дозволяючи своєму нападнику здійснити загрозу. Той, хто погрожує, повинен або здійснити загрозу, або визнати, що це був блеф. У такому разі його спроможність змусити інших підкорятися за допомогою загроз у майбутньому різко знизиться. Більш того, загроза, як правило, дуже дорога в плані як життя, так і грошей, і витрати можуть із легкістю перевищувати переваги.

Кеннета особливо непокоїла непохитна віра людей в те, що довгостроковий ключ до миру знаходився у площині системної протидії насильству, що називається стримуванням. Одна з проблем стримування полягає в тому, що контрзагрози різко зростають, оскільки обидві сторони намагаються знизити свою вразливість. Це, особливо в епоху високотехнологічної зброї, спричиняє постійні зміни в балансі сил.

Для Кеннета це представило справжню загрозу Закону Мерфі. Хоча більшість розглядають цей принцип - "якщо щось може піти не так, це буде" - як жарт, Кеннет додав одне слово: "якщо щось може статися не так, то це в кінцевому підсумку буде", і перетворив його в науковий факт. Довготривале збереження міжнародної системи, заснованої на загрозі та протидії, певно, зрештою зникне, оскільки неправдоподібне поєднання подій перетворює стримування на війну, як це було, наприклад, в період спалаху Першої світової війни.

З цією токи зору ескалація загроз перетворюється на загострення циклу дій та реакції, що швидко призводить до крайньої інтенсифікації конфлікту, з обома сторонами, які застосовують всі наявні ресурси в спробі перемогти. Це призводить до ще однієї трансформації, в якій початкові сутнісні проблеми, які в свій час породили конфлікт та загрозу, стали повністю загублені в атмосфері помсти і спроб захисту. Дуже важко говорити про принципи, коли люди стріляють у вас. Боулдінг також зазначив, що такий спосіб супроводжує табуючу зміну, коли злочини, які раніше були немислимыми, стали звичайними і прийнятими."[46]

1.2. Сутність методології івент та аналізу, обґрунтування вибору методології, позитивні та негативні аспекти.

"Івент-аналіз як метод політичної науки зародився в 1960-х рр. Перше системне виклад його методології та інструментарію міститься в роботах американського вченого Ч. Маклеланд. Спочатку метод формувався в рамках політичної науки. Використання івент-аналізу почалося під впливом робіт Ч. Тіллі, американського соціолога і історика, сфокусувати увагу на частоті і рівні інтенсивності подій. В ході своєї роботи Ч. Тіллі став обробляти джерела інформації в таких аспектах: 1) під кутом зору чіткої класифікації;

2) у часовій послідовності;

3) з точки зору інтенсивності подій, які формують взаємодію сторін в рамках конкретної ситуації.

Спочатку методика івент-аналізу застосовувалася як засіб вивчення варіативності рівня колективного насильства в ході расових заворушень в США і його причин. Пов'язані з нею досліді спиралися на щорічні повідомлення про вплив масових соціальних заворушень на економіку і політику. В даний час івент-аналіз знайшов своє застосування в конфліктології (наприклад, при вивченні зовнішнього середовища конфліктної ситуації або складанні чіткої часової послідовності розвитку конфлікту), прогнозуванні (наприклад, при аналізі політичної ситуації, сприяє виявленню тенденцій подальшого розвитку подій), соціології (наприклад, при аналізі настроїв суспільства). Популярність методики і широка область її застосування пояснюються як високим ступенем оперативності, так і відносною об'єктивністю одержуваної інформації про події, завдяки чому івент-аналізу утримує позиції одного з найактуальніших емпіричних методів соціології.

Спочатку переважала практика проведення «загального», ненаправленого аналізу подій, тобто просування до аналітичних висновків як би «знизу», відштовхуючись від емпіричних даних. Надалі все більшу значимість стали набувати нормативні моделі, висунуті дослідником (цільової або спрямований івент-аналіз), і їх подальше наповнення фактологічній матеріалом (підхід «згори»). Але в принципі обидва види подієвого аналізу успішно застосовуються і в сучасній дослідницькій практиці. Особливо широко цей метод використовується в політичній соціології.

У першому випадку, в цільовому івент-аналізі, дослідник не визначає заздалегідь, які саме елементи досліджуваного процесу (ситуації) він буде відзначати як важливі характеристики, а визначає в попередньому порядку лише головний об'єкт спостереження.

У другому випадку, в наведеному івент-аналізі, дослідження ведеться на основі структурованого підходу до збору інформації. З цією метою заздалегідь визначається, які з елементів досліджуваного процесу або ситуації мають найбільше значення для дослідження. Але зазвичай в дослідженнях обидва види спостереження органічно поєднуються.

Один з ранніх і найбільш відомих проектів із застосуванням методики івент-аналізу в дослідженнях міжнародних відносин є інформаційний банк (банк Е. Азара) з проблем міжнародних конфліктів, в який на кінець 70-х рр. XX ст. була включена інформація, що стосується 135 країн, і було зафіксовано 500 тис. подій за 30 років. Метою цього проекту було вивчення механізмів розвитку подій і закономірностей конфліктної поведінки. Крім того, Е. Азару належить заслуга введення в науковий обіг важливого засобу вимірювання подієвої динаміки - 13-бальної шкали «співпраця-ворожість», що отримала назву «шкала Азара».[9]

Таким чином, спектр прикладного застосування івент-аналізу дозволяє розглядати його як засіб отримання додаткових відомостей про розвиток конкретних соціально-політичних ситуацій і процесів, а також як методичний інструмент емпіричної перевірки наукових гіпотез.[12]

Івент-аналіз - методика (звана інакше методом аналізу подієвих даних) спрямована на обробку інформації, яка б показала, хто говорить або робить, що говорить або робить, по відношенню до кого і коли говорить або робить. Систематизація та обробка відповідних даних здійснюється за такими ознаками:

- суб'єкт-ініціатор (хто);
- сюжет (що);
- об'єкт (по відношенню до кого);
- дата події (коли).

Систематизовані таким чином події зводяться в матричні таблиці, ранжуються і підраховуються за допомогою ЕОМ. Ефективність даного методу передбачає наявність значного банку даних.

Спочатку методика івент-аналізу застосовувалася як засіб вивчення варіативності рівня колективного насильства в ході расових заворушень в США і його причин. Пов'язані з нею дослідження спиралися на щорічні повідомлення про вплив масових соціальних заворушень на економіку і політику.

Методика івент-аналізу заснована на спостереженні за ходом і інтенсивністю подій з метою визначення основних тенденцій еволюції обстановки в окремих країнах і на міжнародній арені. При цьому якщо спочатку переважала практика проведення «загального», ненаправленого аналізу подій,

тобто просування до аналітичних висновків як би «знизу», відштовхуючись від емпіричних даних, то в подальшому все більшого значення стали набувати нормативні моделі, висунуті дослідником («цільової» або спрямований івент-аналіз), і їх подальше наповнення фактологічній матеріалом (підхід «згори»). Але в принципі обидва види подієвого аналізу успішно застосовуються в сучасній дослідницькій практиці.

Перший крок дослідницької роботи на основі івент-аналізу полягає у складанні інформаційного масиву, або банку даних. В якості джерел інформації використовуються найрізноманітніші матеріали: офіційні звіти, повідомлення, огляди новин, статистика різних подій і т.д. Але всі ці джерела повинні залучатися з урахуванням їх специфіки, загальної оцінки надійності і при відповідному логічному обґрунтуванні значущості. Необхідно звернути увагу і на ступінь різноманітності даних, які передбачається включити в конкретне дослідження. Іноді вважається, що його результативність тим вище, чим більше незалежних показників було виділено для характеристики політичних явищ. Але, прагнучи до відображенню різноманіття реальному житті, дуже важливо дотримуватися принципу «повноти і достатності» зібраних фактів.

Другим кроком застосування івент-аналізу є побудова системи класифікації тих фактів і явищ, які складають досліджувану ситуацію і відповідають цілям дослідження. Найпростішим прикладом попередньої класифікації може служити сортування даних за принципом «хто це робить: свої / чужі».

Не менш важливим питанням є і визначення одиниці спостереження, яка повинна однозначно інтерпретуватися і співвідноситися з політологічними термінами. Зазвичай в залежності від цілей дослідження виділяють два види одиниць спостереження: суб'єкти політичних відносин (актори) і їх дії (акції). В якості суб'єктів політичних відносин найчастіше розглядаються держави, політичні інститути, масові рухи, політичні лідери. Залежно від цілей дослідження можна зосередити увагу на вироблений або фізичної категорії дій, що становлять структуру подієвої динаміки. Фіксація результатів спостереження може відбуватися шляхом класифікації фізичних і вербальних дій і їх кодування:

«хто, що, кому, коли». Додатковим засобом ідентифікації фізичних і вербальних акцій служать також індикатори: суб'єкт дії (актор) - тип дії - мета дії. Якщо це передбачено цілями дослідження, для кодування акцій може бути застосовано і виділення змісту кожного дії: ворожнеча / нейтралітет / співпрацю.

Третім кроком застосування методики івент-аналізу є підрахунок результатів заповнення матричного класифікатора або вибірки з кодировочних бланків. Однією з проблем, яка при цьому виникає, є перехід від кількісних показників до формулювання якісних характеристик ситуації. В силу об'єктивних причин точні цифри, на які можна було б спиратися для визначення якісних категорій політичної взаємодії, в реальному змістовній інформації відсутні. Наприклад, немає точного кількісного показника, що визначає таке поняття, як «ескалація конфлікту». На практиці число ворожих дій сторін може помітно коливатися протягом тижня або місяця, а загальний рівень напруженості обстановки залишатися відносно стабільним. Тому кількісні дані, необхідні для аналітичного порівняння якісних характеристик політичної ситуації або процесу, виражають через визначення їх відносних значень.

Четвертим кроком застосування методів проведення аналізу є проведення аналітичних порівнянь отриманих показників показників, що характеризують типи подій або їх аспекти на різних часових етапах. Для цього весь аналізований період розбивається на інтервал, а спостережувані в межах кожної з подій порівнюються за різними критеріями. Інтенсивність окремих видів дій може бути оцінена чисто статистично або ж допомогою шкалювання. Інтересні результати можуть давати також застосування кореляційного аналізу зв'язків між окремими параметрами подій.

На заключному, п'ятому кроці застосування методики івент-аналізу зазвичай відбувається верифікація отриманих результатів, яка може проводитися аналогічно верифікації результатів застосування контент-аналізу. У разі успішного підтвердження результатів аналітичної роботи вони фіксуються в підсумковому документі конкретного прикладного проекту і можуть служити як самостійної, так і проміжної основою для підготовки практичних кроків у сфері політичної практики.[3; 162]

Висновки до Розділу 1.

В даному розділі були розглянуті моделі та концепції сприйняття природи конфлікту через історичну перспективу та соціальні-політичні особливості кожної епохи. Аналізуючи вищенаведену інформацію, ми можемо зробити спробу уніфікувати усю різноматність форм та проявів сприйняття природи конфлікту, *як стан у якому існують дві чи більше сторін із протилежними поглядами на один і той самий предмет спору, що может бути схильним до загострення та активних дій з боку сторін, за для вирішення ситуації на свою користь*. Звісно, це є лише одним із можливих варіантів інтерпретації поняття конфлікт, але для кращого сприйняття, надалі у роботі ми будемо апелювати саме до цього визначення.

Окрема частина даного розділу присвячена розкриттю методології, яка застосовуються у емпіричній частині роботи, прояснюється мотивація її підбору, надається вичерпна довідка яка описує принцип функціонування обраного методу та поступові кроки його застосування.

РОЗДІЛ 2: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ЗАСОБІВ ВЕДЕННЯ КОНФЛІКТІВ. АЛЬТЕРНАТИВИ ВОЄННИМ ДІЯМ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ У ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ

Даний розділ присвячений аналізу зарубіжного досвіду з питань ведення конфліктів. Окремий підрозділ присвячений аналізу воєнної доктрини Герасимова.

2.1. Новітній підхід до ведення конфліктів. Концептуалізація поняття Сучасних Воєнних Конфліктів, їх головні ознаки та принципи, зарубіжний досвід ведення конфліктів.

"На межі XX і XXI століть природа конфліктів в людському суспільстві зазнала значних змін. Найбільш драматичною стала тенденція переміщення конфліктів із площини традиційних міждержавних відносин (зовнішніх) до сфери відносин між групами населення всередині окремих країн (внутрішніх). В 90-х роках минулого і на початку нинішнього століття переважна більшість конфліктів на нашій планеті виникла і знайшла свій прояв у формі жорстокого насилля всередині держав. В останнє десятиліття більшість конфліктів мали місце всередині країн, як наприклад: в Росії (Чечня), Молдові (Придністров'я), Грузії (Абхазія, Південна Осетія), колишній Югославії (Боснія-Герцеговина, Косово), Великій Британії (Північна Ірландія), Індонезії (Східний Тимор), Бангладеш (гірські племена Чітагонгу), Республіці Шрі-Ланка (таміли), проблема курдів в Іраку, Ірані та Туреччині, збройні сутички між різними угрупованнями в Македонії, Афганістані, Таджикистані, Бірмі, Алжирі, Конго, Бурунді, Індонезії, на Філіппінах та в інших країнах. Тривали партизанські війни в Гватемалі, Колумбії, Перу, Камбоджі, С'єрра-Леоне.

За даними Шведського міжнародного інституту з досліджень миру (SIPRI) за 12 років після завершення "холодної війни" (1990-2001) у світі було зареєстровано 57 значних конфліктів (з кількістю загиблих в бойових діях понад 1000 чоловік) в 45 точках земної кулі. З них тільки три конфлікти були міждержавними (Індія-Пакистан, Ефіопія-Еритрея, Ізраїль-Палестина), решта -

внутрішніми. Кількість конфліктів в 2001-2002 роках була нижче середнього показника, який становив 27 конфліктів щорічно в зазначений дванадцятирічний проміжок часу. Найбільша кількість конфліктів припала на 1990-1993 роки, а найменша - на 1996 і 1997 роки. Така особливість є визначальною характеристикою існуючих в сучасних міжнародних відносинах протиріч і свідчить про появу нової конфліктної парадигми, що суттєво відрізняється від попередньої - змістом якої стали жахливі за своїми наслідками для всього людства дві світові війни та безперервні міждержавні сутички впродовж всього минулого століття."[13]

"Основною причиною конфліктності доби протистояння, як відомо, були ідеологічні розбіжності між двома блоками, які за виразом відомого американського політолога Френсиса Фукуями "в зовнішній політиці вимостили дорогу до війни, оскільки спільноти, що базуються на різних принципах постійно зіштовхуються одна з одною на міжнародній арені"[40]

"На відміну від конфліктів епохи біполярності в основі сучасних конфліктних ситуацій лежать два важливі елементи: перший - відстоювання окремими групами населення власної ідентичності, тобто мобілізація певної маси населення, яка вважає себе однорідною спільнотою за такими ознаками як раса, релігія, культура, мова та інше; другий - боротьба за справедливий розподіл ресурсів всередині суспільства. В тих випадках, коли існує якась несправедливість в розподілі ресурсів і, якщо це стосується окремої групи населення (наприклад, окремий етнос чи релігійна група не має доступу до певних ресурсів або має до них обмежений доступ) виникає конфліктна ситуація. Саме таке поєднання чинників, що базуються на відстоюванні групою населення своєї ідентичності з більш широким сприйняттям існуючого стану розподілу ресурсів як політичної, економічної та соціальної несправедливості, й живить вогнища конфліктів на початку третього тисячоліття. Такі конфлікти мають назву конфліктів з глибинними причинами (deep-rooted conflicts). Отже, підтверджується пророцтво відомого американського вченого з Гарвардського університету Самюеля Гантінгтона про зіткнення цивілізацій: "Фундаментальним джерелом конфліктів у новому світі, що виникає, буде не

ідеологія і не економіка. Ключовою основою, що розділятиме людство - буде культура.”[42]

Ще однією особливістю сучасних конфліктів є їх стрімке розгортання та швидкий перехід у фазу загострення. Конфлікти нового часу отримали зовсім інші часові рамки, вони стали тривалішими, а їх умовно "латентний" характер може в будь-який час перериватися потужною ескалацією із застосуванням зброї та військового потенціалу. Окремо варто наголосити на жорстокість та тривалість людських страждань, що зазнаються людьми, які є заручниками конфлікту. "Так, під час Першої світової війни кількість жертв серед мирного населення складала 5% від загальної кількості загиблих, протягом Другої світової війни - 50%, а в 90-і роки минулого століття цей показник сягнув позначки 80%.”[51]

"Відповідно до висновків Комісії Карнегі з відвернення смертоносних конфліктів, сьогодні найбільш поширеними причинами їх виникнення слід вважати:

- слабкі, корумповані, некеровані держави;
- нелегітимні або репресивні режими;
- жорстоку дискримінацію щодо окремих етнічних чи соціальних груп;
- неефективне управління релігійними, культурними та етнічними відмінностями;
- політично активні релігійні спільноти, що виступають з ворожими заявами;
- політичні та економічні рецидиви колоніалізму і “холодної війни”;
- недостатні ресурси води та земель господарського призначення;
- великі запаси зброї та військового спорядження;
- несприятливі стосунки між країнами регіону.”[35]

Беззаперечно досвід та механізми, які використовувалися ще в середині ХХст, є морально застарілими, не гнучкими, а отже не можуть бути задіяні для вирішення конфліктів нового типу, та адекватно відповідати на сучасні загрози.

"Можливо, із закінченням холодної війни змінилася мотивація втручання в громадянські війни. Однак посилюється взаємозалежність держав в результаті глобалізації, поява нових ядерних держав, все частіші терористичні акти в західних країнах, а також дедалі відчутніше позначається збіднення природних ресурсів - все це є причинами для іноземного втручання у внутрішні конфлікти. Відзеркаленням цієї реальності служить той факт, що в даний час внутрішні у конфлікти стають більш численними і носять більш жорстокий і руйнівний характер, ніж їх міжнародні аналоги, не дивлячись на те, що основним механізмом ведення війни залишаються держави." [33]

"Сьогодні конфліктний менеджмент потребує більш досконалих підходів, які надають перевагу розвитку стійких внутрішніх політичних структур. Вибір відповідних демократичних інститутів - системи розподілу влади, адміністративно-територіального устрою, форм автономії, виборчих систем, законодавчих і судових органів тощо, є важливими складовими процесу мирного розв'язання протиріч в суспільстві. Разом з тим, одночасне запровадження відповідних норм поведінки, таких як переговори, компроміс, співпраця між учасниками політичного процесу при наявності демократії мають загальний заспокійливий вплив на характер стосунків між урядом і населенням.

Відомо, що конфлікти існують і в демократичних суспільствах, як от: країна Басків в Іспанії, острів Корсика у Франції, провінція Квебек у Канаді, Північна Ірландія у Великій Британії, проблема бага тої "півночі" й бідного "півдня" в Італії, расові протиріччя в США та інших західних країнах. Отож, розвинуті демократії так само страждають від конфліктів і насилля як і решта країн. Але в чому ж полягають переваги демократичних країн у порівнянні з іншими формами суспільного устрою з точки зору можливостей для мирного врегулювання конфліктів?

Переваги полягають в тому, що в демократичних країнах існують відповідні інститути, що дозволяють "випускати пару" ще до того, як конфлікт переросте в гостру стадію протистояння. Це відповідні форми автономії, що дозволяють створювати органи само управління для населення (наприклад, національним меншинам на окремих територіях), спеціальні виборчі системи,

що забезпечують справедливе представництво в органах місцевого самоврядування та центральних органах влади, відповідні виконавчі та судові структури, які є життєво важливими елементами запобігання та управління конфліктами. До цього необхідно додати такі цінності демократії, як плюралізм, толерантність, застосування переговорів, постійний пошук компромісів, прозорість та підзвітність влади, участь населення в політичному дискурсі та процесі прийняття рішень, незалежні засоби масової інформації - все це забезпечує основу для знаходження точок дотику між учасниками політичного процесу, створює атмосферу співробітництва між різними соціальними й національними групами, між урядом і населенням.[13]

Ф. Фукуяма пише про те, що "тільки політичний устрій, який базується на універсальному визнанні людської гідності - загальній рівності всіх членів суспільства, в основі якої лежить визнання здатності кожного здійснювати моральний вибір - може допомогти уникнути нераціональних підходів забезпечити встановлення мирного внутрішнього і міжнародного порядку." [27]

"Постіндустріальна ера відзначилася принципово новим, відмінним від конвенційного, типом воєнних конфліктів. Початком ери СВК (сучасних воєнних конфліктів) вважається промова президента Російської Федерації на мюнхенській конференції з питань безпеки 2007 року. Імплементація нової стратегії СВК відбулася вже під час восьмиденної війни Росії проти Грузії у 2008 році. "За офіційним заключенням Гаазького трибуналу, Україна з 2014 року перебуває у стані воєнного конфлікту".[31] Потенційно апробована стратегія СВК може бути застосована як в тліючих конфліктах на теренах СНГ: Карабах, Південна Осетія, Абхазія і Придністров'я, так і на посткомуністичному просторі Європи: країнах Балтії, Польщі, Угорщини, Болгарії, ряду Балканських країн. Навіть приналежність до НАТО вже не буде гарантованим фактором від дестабілізації ситуації і використання її на користь власних національних інтересів. Очевидно, що саме до цих країн будуть використані стратегія СВК і тактика терористичних загроз, а не прямої воєнної агресії.

Власне, є два крайні погляди на проблему. Згідно одного, традиційне

бачення воєнного конфлікту застаріло і не може сприяти вирішенню проблем безпеки, які ставить перед нами XXI ст. Інша точка зору твердить, що трансформується характер та сутність воєнного конфлікту, але незмінною залишається його природа. Не викликає лише сумнівів, що конвенційний воєнний конфлікт "як форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили" вже відійшла у минуле."

Визначимо СВК як дії, що здійснюються шляхом поєднання політичних, військових, економічних, інформаційних і міжнародноправових сценаріїв ведення конфлікту з метою досягнення воєнно-стратегічних цілей. СВК відрізняється від конвенційного наявністю чіткого воєнно-політичного рішення агресора і використанням сукупності сценаріїв. Сценарії, які застосовуються, не мають хаотичного характеру, а вбудовані в єдиний і логічний ланцюг, який зв'язує військові і невійськові способи ведення війни та використовується як зброя. Такий синергетичний ефект СВК обумовлює їх особливу небезпеку для існуючих систем забезпечення національної безпеки країни та міжнародних організацій з безпеки."[56]

"Аналізуючи сучасні збройні конфлікти, можна виділити такі основні їх характеристики, як: посилення інтернаціоналізації збройних конфліктів; залучення мирного населення до збройної боротьби; використання широкого спектра озброєнь, зокрема, новітні технології; трансформація методів управління конфліктами, що зумовлює різкі переходи від ескалації конфлікту до його деескалації. В.Г. Радецький наголошує на глибинних причинах конфліктів нового покоління, до яких належать соціально-економічні й соціально-демографічні зміни; розрив у доходах між різними країнами і різними регіонами в межах однієї країни; надмірну урбанізацію; бурхливе зростання населення в найменш розвинених країнах. Також конфлікти надзвичайно важко прогнозувати, як з погляду їхнього виникнення, розвитку й поширення, так і з погляду наслідків для конфліктуючих сторін. Науковець наголошує на проблемі взаємодії урядових і неурядових структур з урегулювання конфлікту, відводячи провідну роль багатовекторній дипломатії."[15]

Часові показники. На жаль, сучасні військові конфлікти не мають конкретного місця початку або закінчення у хронологічній лінії часу. Це обумовлено відсутністю констатації прямого початку збройної агресії зі сторони держави агресора, а всі дії, цілю яких є дестабілізація стану країни, повелення конституційного устрою та посягання на територіальну цілісність країни відбуваються у латентному стані. Час їх початку неможливо точно визначити, через те, що початкова фаза гібридної військової операції може мати точку відліку задовго до фази ескалації та загострення.

Звісно, жодний сучасний конфлікт не може обійти стороною увагу міжнародної спільноти, а отже це призводить до необхідності збільшувати політичний, економічний або навіть воєнний тиск на лідер країн, йти на загострення відносин та пошуку лояльних союзників, впроваджувати агентів у військові та політичні сфери зарубіжних країн, налагодження зв'язків із алігархічної верхівкою.

Для СВК також є характерними залучення диверсійних груп, мета яких полягати у безпосередній атаці на важливі об'єкти інфраструктури, вербування посадових осіб та адміністрації населеного пункту, розповсюдження та підтримка протестних настроїв, постачання зброї бойовим групам сепаратистів.

У фазу максимального загострення, можливе фактичне застосування регулярних військових одиниць, із ціллю допомоги та сприяння досягнення поставлених задач диверсійно-розвідувальними групами та, встановлення безпілотної зони, знищення опорних пунктів національної армії.

За для досягнення першочергових цілей, агресор у СВК може застосовувати тактику заморозки конфлікту, створення робочих груп по переговорах та навіть залучення міжнародних миротворців із ціллю закріпити досягнутий успіх, у випадку неможливості подальшої експансії за допомогою військових дій. Саме тому, характерним для СВК є поділ його на певні рівні та напрямки за якими ведеться окрема робота зі своїм масивом завдань та цілей. Рівні можуть бути на воєнному, політичному, геополітичному та навіть соціальній площні, на якій залучаються спеціалісти, в тому числі зі ЗМІ, основним завданням яких є робота із свідомістю населення, військова та політична пропаганда, створення

пораженських настроїв, дескредитації політичної еліти та тих запроваджених ними політичних процесів.

Геополітичний рівень є особливо важливим, тому на цьому рівні на перший план виноситься робота у всіх можливих міжнародних організаціях, любіювання власних інтересів через лояльних представників, маніпуляції із думкою та позиціями міжнародної спільноти, а також набір конкретних симетричних або асиметричних заходів по відношенню до країни проти якої здійснюється гібридна агресія, за для подальшого тиску та ескалації конфлікту на геополітичному рівні.

Кінцевою метою вищезазначених заходів є фактичне знищення обороноздатності держави, зменшення її економічного потенціалу, розкол країни на менші, більш залежні країни-сателіти, усунення про-національної політичної еліти.

"СВК здійснюються за єдиним планом як воєнними і цивільними компонентами сектору безпеки і оборони, так і іррегулярними та партизанськими формуваннями. Упор робиться на солдатів "нізвідки", які начебто не належать ніякій державі і завдяки цьому не підпадають під будь-які закони і конвенції. "Зелені чоловічки" - це своєрідний гібрид, щось середнє між солдатами і терористами: невідомо, хто вони, і хто ними командує. А якщо немає командирів, ні з ким вести переговори щодо умов перемир'я.

Стратегія СВК визначає:

- обраний об'єкт впливу - конкретну країну-мішень;
- спектр військових і цивільних цілей противника, включаючи населення;
- кінцеву мету;
- джерела забезпечення необхідними силами і засоби та порядок доступу до них;
- суспільні групи, здатні брати участь у планованих акціях ненасильницького, а потім і силового характеру, аж до громадянської війни;
- організацію фінансування протестного руху, а потім збройних формувань

як з боку зовнішніх зацікавлених сил, так і з використанням внутрішніх можливостей;

- практичні гасла, максимально наближені до реальних вимог протестних суспільних груп, дії яких у підсумку можуть використовуватися для легітимації і зламу існуючої влади;
- політичні об'єднання та лідери, здатні очолити протест;
- організацію підготовки в спеціалізованих таборах польових командирів і бойовиків для силових акцій, організацію мобілізаційних пунктів за кордоном і маршрутів перекидань найманців;
- координоване використання контрольованих опозицією електронних вітчизняних і зарубіжних ЗМІ;
- забезпечення підтримки з боку міжнародних організацій та міжнародної громадськості;
- організація мережевих структур управління підривними діями, постачання, зв'язку та моніторингу обстановки;
- поліваріантність розвитку подій.
- Неоднозначність стратегії СВК дозволяє стороні, яка володіє технологіями СВК, перебувати на крок попереду від тих, хто дивиться на воєнні конфлікти через "класичні окуляри". "[55]

Політичний аспект СВК проявляється в першу чергу в понятті "Політична війна". "У загальному вигляді атрибути політичної війни є такими:

- Недержавні актори можуть проводити політичну війну з безпрецедентним охопленням.
- Політична війна використовує всі елементи національної влади.
- Політична війна сильно залежить від нерозподілених сил та засобів.
- Інформаційна арена є все більш важливим полем бою, де визначальним є сприйняття успіху.
- Інформаційна війна працює різними шляхами, посилюючи, заплутуючись і, часом, переконуючи. Необхідні докази надані вчасно є найкращим антидотом до дезінформації.

- Виявлення ранніх етапів політичної війни вимагає значних інвестицій розвідувальних ресурсів.
- Політична війна може спричинити непередбачені наслідки.
- Економічний важелі є все більш вигідним інструментом для більш сильної сторони.
- Політична війна часто використовує спільні етнічні або релігійні зв'язки або інші внутрішні шви, за для ескалації внутрішнього конфлікту.
- Політична війна розширює, а не замінює традиційний конфлікт що вартує набагато дешевше."[50]

Основні способи ведення СВК (гібридної війни) в економічному просторі

"1) санкції проти окремих галузей економіки країни-об'єкта агресії, в тому числі закриття для неї міжнародних ринків (або окремих їх сегментів) і блокування доступу до певних технологій;

2) санкції проти всіх галузей економіки країни-об'єкта агресії в сукупності (економічна блокада);

3) санкції проти ключових персоналій, що визначають зміст і хід економічних процесів в країні-об'єкті агресії.

В даний час Росія знаходиться під економічними санкціями з боку США, ЄС, Австралії, Канади, Японії та деяких інших країн, введених в 2014 р після анексії АР Крим та міста Севастополя Російською Федерацією.

Під санкціями опинилися практично всі системоутворюючі банки країни, нафтовидобувні компанії, основні підприємства оборонно-промислового комплексу. Санкції спрямовані насамперед на ключовий сектор російської економіки - нафтової. Блокується доступ до технологій для освоєння арктичних, сланцевих і важко видобувних родовищ нафти.

Санкції, встановлені по відношенню до російського банківського сектора, зачіпають досить значну його частину - понад 50% сумарних активів. Відбулося різке звуження географічної і продуктової диверсифікації російського агропродовольчого імпорту, ослаблення сировинної та виробничої бази харчових галузей."

Інформаційний аспект сучасного військового конфлікту

"Сучасний військовий конфлікт майже завжди містить у собі аспект інформаційної війни, а головними ознаками інформаційного аспекту СВК є:

- Низька вартість застосування технології: на відміну від традиційних технологій зброї, розвиток інформаційних технологій не вимагає значних фінансових ресурсів або державного спонсорства. Компетенція в інформаційних системах та доступ до важливих мереж можуть бути єдиними передумовами для запровадження данного механізму впливу.
- Розмиті традиційні кордони: традиційні відмінності – громадські інтереси проти приватних, географічні кордони, такі як між народами, як історично визначені, ускладнюються зростаючою взаємодією в рамках інформаційної інфраструктури.
- Розширення ролі управління сприйняттям: нові інформаційні технології можуть суттєво збільшити обман та маніпуляції реальної картини, що значно ускладнює зусилля уряду щодо створення політичної підтримки та ініціатив із забезпечення безпеки.
- Новий виклик для стратегічної розвідки: слабке розуміння стратегічних вразливостей та цілей зменшує ефективність методів збору та аналізу "класичної" інформації. Можливо, доведеться розробити нову сферу аналізу, орієнтовану на стратегію гібридної війни."
- Проблемні завдання з тактичного попередження та нападу: в даний час немає адекватної системи тактичного попередження для розмежування стратегічних нападів на інформаційні канали та інших видів діяльності в галузі кіберпростору, включаючи шпіонаж.
- Труднощі створення та підтримання коаліцій: Належність до коаліцій, ймовірно, збільшить вразливість позицій безпеки всіх партнерів достратегічних нападів, надаючи суперникам непропорційну стратегічну перевагу."[56]

Правові особливості СВК та проблематика колізій норм міжнародного права.

"Однією з характерних рис гібридної війни, принаймні в тому її вишляді, що практикується Росією, є те, що вона призначена для "випробовування реакційного порігу". Політичний та військовий поріг залежить від легальних критеріїв відповідного до міжнародного права. Візьміть статтю 5 Північноатлантичного договору, в якій Сторони "погоджуються, що збройний напад на одного або декількох з них у Європі чи Північній Америці буде вважатися нападом на них усіх". Критичним елементом є поняття "збройний напад" запозичений зі статті 51 Статуту ООН. Для того, щоб оминати наслідки політичної та військової реакції, що передбачені статтею 5 Північноатлантичного договору, гібридна війна повинна залишатися під відповідним законодавчим порогом збройного нападу. Отже, гібридна війна спрямована на використання таких правових порогів, розбіжностей та прогалин.

Є багато способів обійти їх та використати. Наприклад експлуатація різниці між поняттями розділювальної лінії та втручання, застосуванням сили та збройним нападом або між ситуаціями внутрішніх порушень та зростаючою зовнішньої напруженості, не міжнародними збройними конфліктами або міжнародними збройними конфліктами. Або різницю між загальним контролем та ефективним контролем, або між комбатантами та не комбатантами."[48]

"Гібридну війну можна й доцільно кваліфікувати також як новітню форму глобального протистояння у сучасному безпековому доквіллі. Конфлікти, що палають або жевріють у різних точках земної кулі, стають ознакою глобального процесу гібридного протистояння. Такі події, як війна в Україні, війна в Сирії, конфлікти в Тихоокеанському регіоні, є виявами спільного процесу деструкції попередньої системи міжнародної безпеки і формування нових, ще не визначених форм спільного існування в умовах непевності й непередбачуваності.

У контексті подій, пов'язаних з гібридними війнами, маємо істотну зміну парадигм стратегічного мислення, одну з яких, притаманну російській політичній культурі, можна позначити як «геополітичну», тоді як для другої, властивої провідним державам Заходу, прийнятною є назва «глобалізаційна».

Рано чи пізно глобалізаційна парадигма стратегічного мислення, пов'язана з процесами формування більш дієвих засад організації і підтримання світового порядку, отримає універсальне значення і домінуватиме у світовій політиці. Проте на сьогодні настанови геополітичного мислення зберігають серйозні позиції у міжнародних процесах, багато в чому внаслідок цинічної реанімації російською політичною елітою архаїчних стереотипів минулого.

Досвід російської гібридної агресії засвідчив, що феномен гібридної війни має два асиметричні модуси існування – матеріальний (фізичний) і дискурсивний. У військовому (матеріальному) вимірі російсько-український конфлікт є локалізованим, охоплюючи частину території України, натомість дискурс цієї гібридної війни набув глобального масштабу. Конфлікт інтерпретацій у вигляді зіткнення стратегічних наративів з протилежними версіями подій використовується як різновид зброї поряд з іншими невійськовими компонентами гібридних дій.

Розгляд відмінностей у розумінні нових, “змішаних”, форм ведення бойових дій дозволяє поставити питання про наявність у сучасних підходах до гібридної війни принципово різних стратегічних перспектив, залежно від позиції сторін у конфлікті та їхніх цілей, а також про вплив позиції учасника конфлікту на формування стратегій протидії гібридним загрозам і гібридному нападу.”[6; 496]

За для розуміння шляхів вирішення конфлікту в Україні, доцільно було б звернути увагу на зарубіжний досвід ведення війни у сучасних реаліях. Не дивлячись на довготривалість воєнного конфлікту між Ізраїлем та Палестиною, сучасний досвід ведення війни є вже опрацьованим та реалізованим механізмом, який застосовує Ізраїль для вирішення основних задач у веденні конфлікту.

“Ізраїльська система безпеки охоплює три основні позиції:

- Область ближнього бою, в якому бойові дії та маневри є основним засобом ведення війни.

Ширші, традиційні військові бою, що оточують простір ближнього бою, в той же час включають в себе фізичні елементи зіткнення, які впливають на

ефективність ворога на штучно створеній інфраструктурі, заснованій на битві, місцевості і населених пунктах, які потенційно можуть впливати на зміцнення або підтримання сил.

- Віртуальний простір, важливий для командування, контролю та обміну інформацією між тими, хто пов'язаний з військовою і позаурядовими діяльністю, на які впливають закони війни, етичні обмеження, ідеологія, релігія і стратегічний наратив.

Ізраїль входить в число країн, які знаходяться в конфліктах, що характеризуються еволюціонуючим поєднанням дій в трьох конфліктних просторах, кожен з яких, частково або повністю, сприйнятливий до "випадковості" і "протистояння" Клаузевіца. Пізніші концептуалізації конфлікту можуть виявляти нові можливості та концепції ведення сучасного конфлікту.

Цікаві три еволюції в підходах, недавно застосовуваних ізраїльськими недержавними противниками. Підземні розкопки у вигляді вогневих позицій противника для ракет, систем ПЗРК і мінометів; укриття для штаб-квартири, боєприпасів або інших об'єктів; а транскордонні кошти контрабанди все частіше кидають виклик ізраїльським силам оборони (ІДФ).

Останнє з трьох наших просторів - віртуальне - показало найбільш широкий вплив на ведення війни, особливо на стратегічний наратив, завдяки посиленню здатності сторін орієнтуватися на конкретні аудиторії через соціальні мережі. Це область, в якій навіть збіднілі недержавні суб'єкти мають доступ до можливостей нарівні з можливостями своїх більш просунутих супротивників.

Цілеспрямована передача повідомлень через соціальні мережі та інші платформи несе відповідальність за різку ескалацію того, подій що є основою ізраїльського "театру" воєнних дій. Це також ж ключовим елементом всеосяжного підходу до сучасного конфлікту, який об'єднує елементи національної влади з повноваженнями інших країн, неурядових і міжурядових організацій та комерційні ресурси, які також можуть використовуватися на службі цих організацій.

"Загальним для зростаючого впливу цільових повідомлень на стратегічну поведінка є роль некомбатантів як бажаючих, не бажаючих або мимовільних

учасників. Бажання є особливо важливим, коли студенти та інші люди, що навчаються інформаційним технологіям, можуть вставати на "баррикади" в соціальних мережах. Ізраїль є одним з найбільш досвідчених в світі країн. Тем не менш, такі таланти притаманні не лише громадянам Ізраїля. В Газе також існує безліч знайомих молодих людей, які готові підтримати ХАМАС або інших противників Ізраїлю. Ці фрілансери - ми могли б позначити їх "cybermilitias" – координуються між собою та ведуть інформаційну війну в соціальних мережах шляхом обміну текстовими повідомленнями, картинками, та іншими засобами у підтримку тих хто воює з Ізраїлем. У них є ізраїльські колеги-добровольці, які правцюють у сфері Facebook, Tweeter, Instagramm, спілкуючись на шести мовах на однаковій кількості платформ в соціальних мережах.

Вплив офіційних і неформальних можливостей вітчизняних засобів масової інформації в даний час конкурує з фізичною силою для першості в служінні політичним цілям. Вплив, який чиниться географічно віддаленими учасниками соціальних мереж на бойові дії і політичних лідерів, допомагає провести залежність між можливими поразками на бойовому поприщі, але лише у не дуже частих випадках.

Це змагання у віртуальному середовищі в першу чергу пов'язано з боротьбою за легітимність. Можна було б уявити, що аудиторію тягне в протилежних напрямках два конкурента за увагу, кожен з яких тримає їх за руку. Реальність набагато складніше. Найчастіше більше двох сторін конкурують за увагу населення. Найвпливовішими з цих сторін можуть знаходитися за тисячі миль від того місця, де збройні сили беруть участь в бою. Результатом стає театр конфліктів без фізичних кордонів."[57]

Змагання в соціальних мережах мутують у кілька традиційних концептуалізацій, властивих конфлікту, серед яких – характер перемоги. Вирішальна перемога за такого підходу об'єктивна: противнику не потрібно визнати поразку.

Ізраїль не єдина країна в пошуку досягнень військового часу, виміряних в "градусах", а не "абсолюту". Його противники можуть з деякою легітимністю оголосити себе переможцями в світлі заявлених цілей - мети яких, за загальним

визнанням, але в значній мірі несуттєві, але можливо, були чітко визначені спочатку або піддалися перегляду під час або після припинення військових дій. Проголошення перемоги противниками Ізраїлю після боїв на півдні Лівану (2006 г.) або в Газі (2009, 2012 і 2014 рр.) не позбавлені раціональності. Претензії Хезболли і ХАМАСу були визнані більш легітимними, ніж вимоги Ізраїлю деякими міжнародними спільнотами, незважаючи на наполегливість військи Ізраїлю в фактичному бою і в більш широких традиційних бойових просторах.

"Прірва між цією суб'єктивною формою перемоги і об'єктивною (вирішальною) перемогою, яку очікують громадяни Ізраїлю, є значною. Як це, запитують ізраїльтяни, вороги країни повертаються до викрадень, транскордонних рейдів та стрільби ракетами, враховуючи покарання, винесене під час останньої перемоги військ Ізраїлю? Відповідь полягає в тому, що громадяни Ізраїлю не розуміють сутніть отриманої перемоги.

Домінування Ізраїлю над супротивниками, із усіми наступними наслідками було досягнуто, коли опозиція вирішила вести традиційну боротьбу.

На жаль, для Ізраїлю його переваги в мистецтві звичайної війни не настільки хороші у менш традиційних. Конфлікт виявився тривалішим як наслідок. Нокауті - вирішальні тактично і оперативно, якщо не стратегічно - такі, як 1940 Франція, 1967 і 1973 рр., Ізраїль або 1991 рік, стали рідкісним виключенням. Конфлікти Ізраїлю з Хізбаллою, ХАМАС та іншими регіональними противниками, позначені «війнами» з боку засобів масової інформації та політичних чиновників, більш точно описуються як операції або кампанії в контексті цих тривалих змагань. Друга ліванська війна і операції «Литий свинець» (2004 рік), «Стовп оборони» (2012 рік) і «Захисний край» (2014 рік) в Газі є прикладом цього розвитку. Можна стверджувати, що те ж саме справедливо і для киплячого, але триваючого спору з Чечнею і раніше цитовані очолювані США коаліційні операції в Іраку і Афганістані.[38]Ці, на перший погляд, еволюційні процеси у розумінні війни, залишають характер війни незмінним. По факту, війна все ще відповідає розумінню Клаузевіца, як , "акт сили, щоб змусити нашого ворога виконати нашу волю"[34].

Однак вищевикладене робить занадто ясным, що непереконливість недавніх "перемог" обмежує здатність нав'язувати свою волю звичайним воєнним шляхом. «Хезболла» і ХАМАС залишилися недоторканими і ефективно діють після насильницького конфлікту. Відродження талібів і поява ISIL демонструють аналогічну нестабільність в Афганістані і Іраку. Противники продовжують підтримувати основні сегменти населення в країні і за кордоном, що є життєво важливою передумовою для всього, але неминучого наступного сплеску військових дій. Визнання проголошення перемоги Хезболи після Ізраїльського, хоча і обмеженого військового, але не політичного, соціального чи економічного успіху в кінці Другої війни в Лівані в 2006 році, і впертих заяв ХАМАСу після недавніх спалахів агресії демонструють це. Кібер війна у соціальних мережах зробила достатньо для цього.

Це майже "зникнення" рішучої перемоги підриває ефективність державних збройних сил, спираючись на традиційні методи боротьби із застосуванням бойових дій, орієнтованих на знищення. Перевага в ближньому бою і ширші можливості для розгортання військових сил на бойовому просторі майже гарантує, що Ізраїль, США і інші нації з аналогічними передовими збройними силами зберігають загальну перевагу в тактичних боях. Але у віртуальній реальності вони вже не матимуть такої переваги, і баланс сил змінюється.

"Ізраїльські військово-повітряні сили давно хвалилися розвинутими можливостями повітряного удару. В результаті: військова боротьба Ізраїлю іноді занадто сильно покладалася на повітряну міць для досягнення політичних цілей. Ця впевненість неодноразово підводила їх, як і в разі зусиль по підпорядкуванню «Хізбалли» тільки повітряної силою на початковому етапі Другої Ліванської війни і ранньої залежності від ударів з повітря, щоб знешкодити Хамас в 2014 році. Сучасна військова історія підтримує багатофункціональність та багатозадачність, а не надмірну залежності від одного механізму або плану, або одної лише збройної сили. Сьогодні одноцентрова орієнтація подвійно недосконала, перш за все це проявляється в її презумпції, що збройна сила повинна бути основним засобом застосування національним військом Ізраїлю; другий в своєму акценті лише на один і той самий військовий ресурс.

Ізраїль ще не прийняв системний підхід, необхідний для того, щоб переважати в конфліктах, які сьогодні стоять перед країною. Результатом цього є у переносному сенсі «скошування трави», - періодичне застосування військової сили, достатньої для того, щоб повернути ситуацію безпеки в прийнятний стан, з припущенням, що подібні застосування сили будуть потрібні, а голоне ефективні, коли загрози знову перевищать неприйнятний поріг насильства."[28]

Військові Ізраїлю неодноразово демонстрували, що вони можуть захоплювати і утримувати ініціативу практично в будь-якому місці на поле бою завдяки перевагам в навчанні і технології. Збройні сили можуть досягти переваги, принаймні, на місцевому рівні, і, зважаючи на достатній запас ресурсів, - досягти місцевої переваги в періоди, коли ніхто не ставить цю перевагу під сумнів. Нажаль, збройні сили не можуть забезпечити більше ніж швидкоплинний контроль, а саме - здатність диктувати поведінку і рішення. Досягнення будь-якого з цих станів виходить за рамки можливостей Ізраїлю в області стратегічного наративу, крім тих, які стосуються його громадян, та тієї частини населення, яка має схильність до сприятливого реагування на повідомлення свого уряду.

Проте, не дивлячись на брак досвіду Ізраїлю в застосуванні комплексного підходу, «Операція Захисний край» підтвердила те, що стало очевидним під час операції «Литий свинець»: для ефективної роботи важливі зовнішні, а не військові організації. Міжурядові органи Організації Об'єднаних Націй та неурядові організації мають законний заклик координувати свої дії з ІДФ. Всі сторони отримують вигоду від організації сумісних дій.

Без цієї співпраці ефективність Ізраїлю на будь-якому з чотирьох рівнів впливу залишатиметься обмеженою тільки ареною безпосередніх бойових дій. Останній отриманий досвід країни допомагає усвідомити необхідність зосередження уваги на системному підході, який передбачає використання та залучення ресурсів за межами уряду та воєнного потенціалу. Цей підхід, можливо, єдиний підхід, здатний врятувати країну від нескінченного конфлікту.

2.2. Воєнна доктрина Герасимова та її безпосередній вплив на об'єктивні реалії новітніх війн та Україну.

"Останнім часом Росія, схоже, намагається підібратися до Сполучених Штатів з усіх можливих сторін. Російські боти посилили позицію Дональда Трампа під час кампанії, але в підтримуваних Кремлем ЗМІ зображують його слабким. Володимир Путін відсилає американських дипломатів з Росії, обмежуючи варіанти для більш теплих відносин з адміністрацією, яку він хотів мати. Оскільки Конгрес висуває більш жорстку лінію проти Росії, багато ЗМІ заявляють, що план Путіна щодо Трампа зазнав невдачі. У лютому 2013 року генерал Валерій Герасимов - глава Генерального штабу Росії, якого можна порівняти з головою Об'єднаного комітету начальників штабів США, опублікував статтю на 2000 слів «Значення науки в далекоглядності» у щотижневому російському виданні Військово-промисловий кур'єр". Герасимов прийняв тактику, розроблену Радянським Союзом, об'єднав їх зі стратегічним військовим мисленням про тотальну війну і виклав нову теорію сучасної війни - таку, яка більше схожа на спробу зламати вороже суспільство із середини, ніж нападати на нього зненацька. Він писав: «Попедні правила війни змінилися. Роль невійськових засобів досягнення політичних і стратегічних цілей зросла, і в багатьох випадках вони перевищили силу зброї в їх ефективності ... Все це доповнюється військовими засобами прихованого характеру».[53]

Сама стаття вважається найкориснішою артикуляцією сучасної стратегії Росії – бачення повної картини війни, яка виставляє політику та війну в межах одного й того ж спектру діяльності. Цей підхід є партизанським, і його висувають різноманітні актори та інструменти - наприклад, хакери, медіа, бізнесмени, витоки і, фейкові новини, а також звичайні та асиметричні військові засоби. Доктрина Герасимова створює основу для цих нових інструментів і заявляє, що невійськові тактики не є допоміжним використанням сили, але кращим способом перемоги. Що вони фактично є справжньою війною. Герасимов зазначає, що метою є створення середовища постійних колізій і конфліктів в стані ворога.

Другий розділ російської військової доктрини визначає військові ризики і загрози для Російської Федерації і описує також російське розуміння

характеристик сучасного військового конфлікту. Це ключ до розуміння офіційних поглядів Росії на сучасну війну і бойові дії. За цією доктриною сучасні військові конфлікти характеризуються як:

- Інтегроване використання військової сили, політичної, економічної, інформаційної та інших невійськових інструментів, які здійснюються з широким використанням протестного потенціалу населення і спеціальних оперативних сил;
- Масове використання систем озброєнь і військової техніки, точність, гіперзвукової зброю, електронна війна, зброя що базується на нових фізичних принципах, які можна порівняти за ефективністю з ядерною зброєю, системами управління інформацією, безпілотними літальними апаратами, автономними морськими транспортними засобами, контрольовано та роботизованою зброєю і військовою технікою ;
- Вплив на противника по всій глибині його території одночасно в глобальному інформаційному просторі, в повітрі, на суші і на морі;
- Селективність і високий ступінь руйнування об'єктів, швидкість маневру і вогонь військ (сил), використання різних рухливих груп військ (сил);
- Скорочення часових параметрів для підготовки до бойових дій;
- Зміцнення централізації і автоматизації командування і управління військами і зброєю в результаті переходу від строго вертикальної системи управління контролю до глобальної мережі автоматизованих систем управління військами (силами) і зброєю;
- Створення постійної зони війни на територіях воюючих сторін;
- Участь нерегулярних збройних груп і приватних військових компаній в військових діях;
- Використання непрямих і асиметричних методів дій;
- Використання зовнішніх фінсово керованих політичних сил і соціальних рухів.[36]

Подібний підхід також розглядається в заяві генерала Герасимова, в якому описується сучасний військовий конфлікт як комплексне застосування

військових, політичних, економічних, інформаційних та інших повноважень державними чи недержавними суб'єктами для досягнення їхніх політичних цілей. Тому війна як розуміється російськими військовими лідерами, не є «... продовженням політики іншими (військовими) засобами ...», але є невід'ємною частиною цієї політики.

Для росіян сучасні війни вестимуться на всіх рівнях території противника - на суші, в морі, в повітрі і в космосі, а також в глобальному інформаційному просторі. Останнє особливо важливо, згідно з новою російській доктрині, адже інформаційна перевага необхідна для досягнення перемоги на полі битви в сучасній війні.

Важливість невійськових засобів в конфліктах різко зростає. За даними Генерального штабу Росії, співвідношення невійськових і військових засобів очікується як 4/1. В результаті лінія між станом світу і станом війни буде розмита.

Поряд з традиційними збройними силами для досягнення політичних цілей будуть використовуватися найрізноманітніші воєнізовані, спеціальні та повстанські сили. Важливу і найбільш помітну роль в бойових діях зіграють нерегулярні військові формування, приватні військові компанії і повстанці зі спеціальними силами, що підтримуються і фінансуються ззовні. Відкрита і видима участь власних збройних сил може мати місце тільки на заключних етапах операції по завершенню прямого захоплення або, якщо це неможливо / прийнятно, як миротворчих сил.

Реалізація цієї доктрини буде здійснюватись новими формами і методами, такими як:

- Військові дії почнуться у мирний час;
- Безконтактні зіткнення спільних сил з високою маневреністю;
- Знищення військових і економічних сил противника шляхом точних короткочасних ударів по військовій і цивільній інфраструктурі;
- масове використання високоточної зброї, спеціальних бойових дій, зброї на основі нових фізичних принципів і використання озброєних цивільних

осіб;

- Одночасне вплив на військові частини та об'єкти противника по всій його території;
- одночасні битви на суші, в морі, в повітрі і просторі, а також в глобальному інформаційному просторі;
- Використання асиметричних і непрямих методів;
- Командування силами в єдиному інформаційному просторі.[25]

Після публікації нової військової доктрини Росії було багато дискусій про війну російського нового покоління, особливо в зв'язку з кризою в Україні. Деякі аналітики називають це гібридною війною, деякі називають її повним спектром конфлікту, асиметричною, нетрадиційною або нелінійною війни. У той же час ці нові елементи - інформаційні операції, фізичні та інформаційні провокації, використання спеціальних оперативних сил, воєнізованих підрозділів і внутрішньої опозиції, економічний тиск і обман - довгий час були частиною російської чи радянської стратегії.

"Початковий етап починається з інтенсивної і централізовано скоординованої невійськової кампанії проти цільової країни. Кампанія включає дипломатичні, економічні, ідеологічні, психологічні та інформаційні заходи. Крім того, проводиться важка пропагандистська кампанія, спрямована на придушення населення противника, руйнування уряду і деморалізованість збройних сил противника. Ці дії також включають в себе обман і підкуп урядовців і військовослужбовців. На додаток до великомасштабного збору інформації, запускаються різні приховані операції для створення хаосу і нестабільності.

Друга або заключна фаза складається з відкритого входу окупають сил в країну і знищення залишилися точок опору. Чекин і Богданов вважають перший етап операції більш критичним і важливим, ніж заключна частина. Це підтверджує думку Герасимова про те, що невійськові засоби відіграють головну роль в майбутніх конфліктах.

Інформаційні операції відіграють ключову роль в майбутніх конфліктах.

На думку російських теоретиків, війна вестиметься в двох областях: у фізичних та інформаційних сферах. Вирішальна битва має вестися в останньому. Цікаво, що, за словами Герасимова, інформаційні засоби чітко не визначені як військові або невійськові засоби"[17]

Навіть якщо нова російська військова доктрина, схоже, нагадує революційний підхід до бойових дій, опробація даної технології вже давно мала місце. Російське військове мислення завжди було ближче до військового мислення Сунь-Цзи, а не до західного розуміння ведення воєн. Сьогодні ключова відмінність полягає в тому, що у Росії з'явилася здатність успішно виконувати свої доктринальні принципи, як це було в Криму. У попередніх конфліктах після «холодної війни» Росія використовувала свою традиційну доктрину і не мала вражаючого успіху. Таким чином, Крим може бути або винятком з норми, або новою нормою для Заходу.

Які висновки ми можемо зробити з цього аналізу нової військової доктрини і поглядів Герасимова?

По-перше, російські військові підтримують свою традиційну роль захисника Батьківщини.

По-друге, ключова роль в майбутніх конфліктах покладено на Служби безпеки та спеціальні сили. Це було очевидно в Криму і було очевидно в Східній Україні, де російським військовим частинам було надано допоміжна, другорядна роль в ГРУ / ФСБ.

По-третє, всі галузі російського уряду, особливо виконавча влада, ще активніше беруть участь у військових діях, ніж раніше. Їх роль полягає в забезпеченні політичних умов для сил в бою. Слід, однак, відзначити, що, виконуючи цю роль сьогодні, різні гілки російського уряду відхилилися від традиційних шляхів своїх колег в інших країнах. На підтримку кампанії по інформаційній війні тепер з'ясовується, що особливо виконавча влада явно перетнула тонку грань між класичною дипломатичної двозначністю і брехнею.

По-четверте, термін «гібридна війна» як вводить в оману західну аудиторію, так як це не означає те ж, що і російський термін «війна нового покоління». Отже, гібридна війна повинна бути породжена від війни як акту

виконання або реалізації деякої концепції або ідеї з певної сфери життя (економіка, соціальні відносини, інформація і т. Д.). Для досягнення цілей або реалізації національних інтересів через вищезгадані сфери, країна може вирішити використовувати способи і засоби ведення війни в цих галузях.

Висновки до Розділу 2

У даному розділі було розглянуто основні принципи, за якими розгортаються та функціонують сучасні військові конфлікти (СВК). Проаналізувавши сучасні тенденції ведення конфліктів, ми дійшли до висновку про зростаючу необхідність розширення меж ведення бойових дій, та перегляд застарілих механізмів, що базуються виключно на фізичних зіткненнях із супротивником. Сучасній світ диктує нові правила ведення війни, де поняття перемоги стає настільки розмитим, що майже неможливо однозначно визначитися із дефініцією поняття "остаточна перемога". Війна 21-го століття – це війна за думки та погляди людей, а військові засоби поступово відходять, якщо не на другий план, то трансформуються у обслуговуючу функцію тим засобам, за допомогою яких сучасні країни агресори ведуть свою війну, переслідуючи виключно стратегічні та геополітичні цілі.

Із моменту появи зброї масового знищення, а особливо тепер, коли сумарна кількість ядерної зброї достатня для знищення цілої планети, стає досить очевидним, що розгортання повномасштабних бойових дій не є вигідною жодній зі сторін. Війна у якій масове гине власне населення буквально не може бути реалізована на власну користь у довгостроковій перспективі, і є заздалегідь програшною, а отже головне поле на якому розігруються сучасні битви поступово переходить до інформаційно-віртуального простору.

На кейсі Ізріїлю, ми знайшли підтвердження концепцій розглянутих вище, у ситуацій, коли військова міць знаходить на твоєму боці, проте на макро рівні конфлікту ти продовжуєш нести витрати, та програвати позиційно.

Як результат – всі ці ідеї знаходять своє відображення у воєнній доктрині Герасимова, яка ще у 2013 році, вичепно пояснювала основні принципи функціонування СВК, обмальовувала геополітичну концепцію Російської Федерації, та надавал реальні методичні вказівки не тільки до застосування новітніх військових механізмів впливу на ворога, але й механізми протиставлення та боротьби із ними.

РОЗДІЛ 3: ДОСЛІДЖЕННЯ KEYCIB РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА ГРУЗІЇ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ГІБРИДНІЙ ТА ВІЙСЬКОВІЙ АГРЕСІЇ.

Даний розділ роботи присвячений дослідженню зарубіжного досвіду по веденню сучасних гібридних конфліктів. У процесі аналізу, було встановлено хронологію подій, виявлено головних акторів, проведено огляд реакцій медіа, як національних так і зарубіжних. За допомогою Івент, аналізу нами було виявлено основні маркери подій та стилі поведінки полярних сторін у конфлікті, які ними були обрані стратегії під час безпосереднього воєнного зіткнення, та засоби постконфліктного врегулювання. Як висновок до проведеного дослідження, будуть надані методичні рекомендації по імplementації зарубіжного досвіду та найбільш вдалих рішень.

3.1 Підготовка вихідних даних та проведення дослідження за допомогою івент аналізу Молдавського конфлікту. Інтерпретація результатів.

За для розуміння суті обраних нами кейсів, доречно було б навести та впорядкувати інформацію щодо першопричин утворення конфліктів у Республіці Молдова та Грузії.

Придністровська війна була збройним конфліктом, що вибухнув в листопаді 1990 року в Дубесарь між силами Придністров'я, включаючи Республіканську гвардію Придністров'я, міліцію і козачі частини (які підтримувалися елементами 14-ї армії Росії), і про-молдавські сили, включаючи молдавські війська і поліцію. 1 березня 1992 року бойові дії активізувалися і, чергуючись із короткочасними перемир'ями, тривали навесні і на початку літа 1992 року до тих пір, поки 21 липня 1992 року не було оголошено про припинення вогню.

До радянської окупації Бессарабії і Північної Буковини і створення Молдавської РСР в 1940 році бессарабская частина Молдови, тобто частина, розташована на захід від Дністра (Ністру), була частиною Румунії (1918-1940).

Пакт Молотова-Ріббентропа між Радянським Союзом і нацистською Німеччиною, який призвів до подій 1940 року, пізніше був засуджений сьогоденною Молдовою, яка в 1991 році оголосила її «недійсною» в Декларації незалежності. Однак після розпаду Радянського Союзу, територіальні зміни, що випливають з нього, залишилися в силі.

До створення Молдавської РСР сьогоденішнє Придністров'ї було частиною Української РСР, як автономна республіка, яка називається Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республікою, а Тирасполь - столицею (1924-1940). Його територія є трохи більше однієї десятої території Молдови

В кінці 80-х років політичний ландшафт Радянського Союзу змінювався завдяки політиці Михайла Горбачова по перебудові та гласності, що сприяло появі політичного плюралізму на регіональному рівні. У Молдавській РСР, як і в багатьох інших частинах Радянського Союзу, національні рухи стали провідною політичною силою. Оскільки ці рухи проявляли все більш націоналістичні настрої і висловили намір покинути СРСР на користь об'єднання з Румунією, вони зіткнулися зі зростаючою опозицією серед переважно російськомовних етнічних меншин, які проживають в республіці.

Ця опозиція новим тенденціям і потенційної майбутньої політики проявилася більш помітним чином в Придністров'ї, де, на відміну від решти МРСР, етнічні молдавани (39,9%) перевершували чисельність росіян і українців (53,8%) за переписом 1989 року в Придністров'ї, в основному через більш інтенсивні імміграційні процеси в радянську епоху.

31 серпня 1989 року Верховна Рада Молдавської РСР прийняла два закони. Один з них зробив молдавську мову офіційною мовою, а не російською, фактичним офіційною мовою Радянського Союзу. У ньому також згадується лінгвістична молдавсько-румунська ідентичність. Другий закон передбачав повернення латинсько-румунського алфавіту. Молдавська мова - це термін, який використовується в колишньому Радянському Союзі для практично ідентичного діалекту румунської мови в 1940-1989 роках.

27 квітня 1990 року Верховна Рада Молдавської РСР прийняла традиційний триколірний (синій, жовтий і червоний) прапор з молдавським

гербом і змінив національний гімн на "Deșteaptă-te, române!", Національний гімн Румунії з 1989 року В тому ж році (1990) слова "Радянський і Соціалістичний" були відкинуті, а назва країни була змінена на Республіка Молдова.

Ці події, а також закінчення режиму Чаушеску в сусідній Румунії в грудні 1989 року і часткове відкриття кордону між Румунією і Молдовою 6 травня 1990 року призвели багатьох людей в Придністров'ї і Молдову до переконання, що союз між Молдовою і Румунією неминуче. Ця можливість викликала побоювання серед російськомовного населення, що воно буде виключене з більшості аспектів суспільного життя. З вересня 1989 року в регіоні спостерігалися сильні шквали протестів проти етнічної політики центрального уряду. Протести перетворилися в формування сепаратистських рухів в Гагаузії і Придністров'я, які спочатку шукали автономію в Молдавській РСР, щоб зберегти російську і гагаузьку мови в якості офіційних мов. Оскільки Верховна Рада Молдови, очолюваний націоналістами, оголосив поза законом ці ініціативи, Гагаузька республіка і Придністров'я оголосили про свою незалежність від Молдови і оголосили про своє приєднання до Радянського Союзу в якості незалежних федеральних республік.

Законодавство про мову зачіпало особливо нестійкий питання, оскільки значна частина населення з Молдавії Молдавської РСР не говорила молдавською (румунською) мовою. Проблема офіційної мови в МРСР стала фундаментальною і, можливо, політизованою. Деякі з них описували закон про мову як «дискримінаційний» і критикували його швидке прийняття. Інші, навпаки, скаржилися, що прийняті закони не дотримувалися.

2 вересня 1990 року була проголошено Придністровська Молдавська Радянська Соціалістична Республіка; «Придністров'я» - назва Придністров'я російською мовою. 22 грудня 1990 року президент Горбачов підписав указ, який с 2 вересня оголосив недійсними рішення II З'їзду народних депутатів Придністров'я. Протягом двох місяців молдовська влада утрималися від прийняття заходів проти цього проголошення. Придністров'я стало однією з «невизнаних республік», що з'явилися на всій території СРСР, поряд з Абхазією,

Південною Осетією і Нагірним Карабахом. Ці самопроголошені держави підтримували тісні зв'язки один з одним.

2 листопада 1990 року в Дубесарь відбулася одна з перших зіткнень між молдавським урядом і сепаратистами. Місцеві жінки штурмували суд і прокуратуру і пробули там кілька годин. Потім був відправлений поліцейський загін, щоб очистити блокпост, розміщений жителями міста на мосту через річку Дністер, який ефективно відрізає місто від центрального уряду. Після того, як йому не дали очистити контрольний пункт, поліцейські відкрили вогонь, в результаті якого загинули три жителя Дубесарь і 13 отримали поранення, що призвело до перших жертв конфлікту.

Після невдачі спроби радянського перевороту 1991 року, 27 серпня 1991 року, парламент Молдови прийняв Декларацію незалежності Республіки Молдова. У декларації згадується Пакт Молотова-Ріббентропа як недійсний і розглядається як незалежність Республіки Молдова як акт усунення політичних і правових наслідків вищевказаного, заявляючи, що створення Молдавської РСР на територіях Бессарабії, Північної Буковини, Герци регіону і Молдавської АРСР за відсутності будь-яких реальних правових підстав [17]. ПМР інтерпретував це як таке, що 1940-злиття двох сторін річки Дністер було розпущено. Молдова, однак, не погодилася, так як значна частина території, окупованій в 1940 році СРСР, залишилася в Україні і майже відразу ж зробила кроки щодо утвердження свого суверенітету на всій території нині діючої МРСР.

У той час у Республіки Молдова не було власної армії, і перші спроби її створення були проведені на початку 1992 року у відповідь на ескалацію конфлікту. Незалежний молдавський парламент попросив уряд СРСР «почати переговори з урядом Молдови, щоб покласти край незаконній окупації Республіки Молдова і вивести радянські війська з території Молдови».

29 серпня 1991 року лідер незалежного Придністров'я Ігор Смирнов і ще три депутати прибули до Києва, столиці України, на зустріч з українським лідером Леонідом Кравчуком. Смирнов і Андрій Чебан були заарештовані поліцією Молдови та негайно доставлені до в'язниці в Молдові. В знак протесту жіночий страйковий комітет на чолі з Галиною Андрєєвої заблокував залізничну

лінію Москва-Кишинеу на маршрутній точці між Бендером і Тирасполем, поки заарештовані не були звільнені президентом Молдови Мірчею Снігур.

В кінці 1991 року поліцейські в Тирасполі і Рибниці поклялися у вірності ПМР.

Сторони конфлікту.

Придністровська Молдавська Республіка (ПМР)	Республіка Молдова (РМ)
За підтримки	За підтримки
Росія	Народний фронт Молдови (НФМ)
СНГ	Румунія

Об'єктом нашого дослідження виступає конфлікт між Молдавською республікою та Придністров'ям. Для проведення івент-аналізу, нами було обрано масив ключових подій конфлікту від 30 березня 1989 по 21 липня 1992 року. В якості одиниць вимірювання нами було обрано види прямих та опосередкованих дій сторін, які тим чи іншим чином впливали на процес протікання конфлікту.

Табл.1

Вербальні дії (A1, A2, A3)	Фізичні події (B1, B2, B3)
1. Інформаційні - заяви у ЗМІ, та заяви політиків (A1) 2. Ворожі заяви - інформаційні провокації, ультиматуми, погрози. (A2) 3. Кооперації - взаємодії та конструктивні пропозиції (A3)	1. Стратегічні – наступ військ, збільшення військової присутності (B1) 2. Політичні – акції, протести, прийняття НПА (B2) 3. Економічні – економічна підтримка, введення санкцій, ембарго, блокади (B3)

Під час проведення івент-аналізу нами було створена таблиця подій, в хронологічній послідовності. Кожній дії або події була надана відповідна характеристика, що спирається на створену нами класифікацію дій та подій.

Табл. 2

<i>Актор</i>	<i>Опис дії або події із зазначенням дати</i>	<i>Тип</i>
РМ	30 березня 1989 року: президія Верховної Ради Молдавської РСР провела проекти законів «Про статус державної мови Молдавської РСР» і «Про використання мов на території Молдавської РСР»	A1 B2
НФМ	Березень 1989 року: створення Народного фронту Молдови, повністю орієнтованого на Румунію	A2
ПМР	11 серпня 1989 року: у відповідь на створення Народного фронту Молдови Тирасполь створив власну організацію - Об'єднану раду робочих колективів.	A2
НФМ	27 серпня 1989 року: Народний фронт Молдови організував масові демонстрації в Кишиневі, який став відомий як Велика Національна Асамблея, яка тиснула на владу Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки на прийняття закону про мову	B2
РМ	31 серпня 1989 р., проголосив молдовську мову, написану латинською мовою, державною мовою Молдавської РСР. Також було встановлено його ідентичність з румунською мовою.	A1 B2
РМ	31 серпня 1989 року: Верховна Рада Молдавської РСР прийняла закони про мови. З тих пір це був День національної мови.	A1 B2
ПМР	7-10 листопада 1989 р. громадянські невдоволення в Кишиневі, атака на штаб міністерства внутрішніх справ.	B1 B2

РМ	27 квітня 1990 р. : Верховна Рада Молдавської РСР прийняла новий державний прапор (див. Прапор Молдови) з тимчасовим гербом.	B2
РМ	5 червня 1990: Верховна Рада Молдавської РСР заснувала назву нової держави - Республіки Молдова.	B2
НФМ	Липень 1990: 2-й з'їзд Народного фронту Молдови запропонував перейменувати країну в Румунську Республіку Молдова.	A1
Росія	15 липня 1990 р.: Голова Верховної Ради СРСР у Москві Анатолій Лук'янов направив листа, написану придністровськими та гагаузькими сепаратистами, до "Известий".	A1

Росія/ПМР	Серпень 1990: Молдавська РСР відмовляється брати участь у референдумі з залишення в складі Радянського Союзу, але в Гагаузькій і Придністровській областях - і за допомогою Радянської 14-ї гвардійської армії (згідно з угодою між Анатолієм Лук'яновим та Ігорем Смирновим) - організовується референдум.	B1 B2
ПМР	2 вересня 1990 року: Придністровська республіка проголошена в Тирасполі на 2-му Надзвичайному з'їзді депутатів і обрано тимчасову Верховну Раду. Ігор Смирнов підтверджує голова ради. Рада також прийняла власну декларацію про суверенітет та закон про мови.	A1 A2
РМ	16 вересня 1990 року: в селі Лунга поблизу Дубесарі проходить мітинг, протестований проти сепаратизму.	B2
ПМР/РМ	2 листопада 1990 року: мости через Дністер блокуються сепаратистами. На мосту біля Дубесарі повідомляється про зіткнення молдовської поліції та цивільних осіб, що підтримують сепаратизм. Частина молдавських сил, не маючи щитів та нападів натовпу, вистрілив у повітря та в землю, завдав 3 смертей та кілька поранених рикошетом. Двоє мертвих є етнічними молдаванами, які підтримують незалежність Придністров'я.	B2 B1
Росія	22 грудня 1990 президент СРСР Михайло Горбачов підписав указ "щодо заходів, які повернуть ситуацію до нормалізації в Молдавській РСР"	A1
Росія/ПМР	12 березня 1991 року: на підставі наказу В. С. Богданова, формується 200-сильний військовий підрозділ, зі зброєю та боєприпасами, отриманими від Радянської армії. Така ж ситуація спостерігається і в Тигіні, і в Дубесарі, і в Рибніці.	A1
ПМР	Травень 1991 р .: Верховна Рада Придністров'я наказує всім поліцейським з придністровської території підкорятися сепаратистським владі. Також утворюється сепаратистське міністерство внутрішніх справ та прокуратура.	B2
ПМР	19 серпня 1991 року: сепаратистські власті впроваджують військовий стан в Тирасполі та Тигіні. Стражники Дністра патрулюють міста, а дороги заблоковані.	B1 B2
МР	27 серпня 1991 року парламент Молдови прийняв Декларацію незалежності Республіки Молдова. ПМР це інтерпретував як означає, що розірвання 1940-го року злиття двох сторін Дністра.	B2 A2

МР	29 серпня 1991 року лідер незалежності Придністров'я Ігор Смирнов і ще троє депутатів прибули до Києва для зустрічі з українським лідером Леонідом Кравчуком. Кілька лідерів сепаратистів, у тому числі Ігор Смирнов, Андрій Чебан та Г. Пологов, арештовані поліцією Молдови та негайно перевезені до в'язниці в Молдові.	A2
ПМР	6 і 18 вересня 1991 року: сепаратистські власті наказують усім військовим частинам Радянського Союзу в регіоні підкорятися юрисдикції Придністров'я.	A2 B2
Росія	11 вересня 1991 року: російська військова частина 03517 з Рівниці вирішує захищати Придністровську республіку.	B1

ПМР	2 жовтня 1991 року: Тираспольський міський виконавчий комітет приймає рішення з проханням місцевої поліції відмовити у відданні повноважень органам влади у Кишиневі.	A2
ПМР	16 жовтня 1991 року: У Дубесарі виникає вибух у відділенні міліції, який все ще залишається вірним владі в Кишиневі.	B2
Росія	19 листопада 1991 року: зброя та боєприпаси переносяться з 14-ї частини Радянської Армії до сепаратистських властей.	B3
Росія	26-30 листопада 1991 року: Придністровський охоронець від Рівниці отримує зброю та боєприпаси з 14-ї частини Радянської Армії, що знаходиться на базі Колбасни.	B3
МР	27 листопада 1991 року: делегація Міжнародного Гельсінського комітету з прав людини відвідає Молдову. Ігор Смирнов відмовляється брати участь у зустрічі в Тирасполі з іноземними гостями.	A3
ПМР	1 грудня 1991 року: група з приблизно 20-25 чоловік (6 з них з автоматичними рушницями) входять у село Мальєсті в Григоріопольському районі та звертаються до місцевих жителів від імені органів влади Придністров'я. Проте місцеві селяни відмовляються брати участь у виборах. Тим часом такі ж випадки зустрічаються у Спіа, Буторі та Ташлоці.	B1
ПМР	1-5 грудня 1991 року: всі мости через Дністер блокуються сепаратистськими силами.	B1
ПМР	6 грудня 1991 року: група збройних сепаратистів наказала підрозділу поліції Слобозії прийняти юрисдикцію Придністров'я. Командир цього поліцейського підрозділу побитий і не має доступу до своїх місцевих сил.	B1

ПМР	8 грудня 1991 року: 700 придністровських гвардійців і козаків, озброєні старими рушницями, бронетранспортери та гранатометники (все це вони отримали від російської 14-ї армії) на околиці Дубесарі. Поліція отримала ультиматум, щоб присягати на вірність Придністровській республіці.	В1
ПМР	10 грудня 1991 року: біля села Лунга 5 придністровських охоронців зупиняють машину з міліціонером А. Ісмаїловим всередині. Стражники виводять Ісмаїлова з машини, побили його та конфіскували його рушницю.	В1
ПМР	У ніч з 12 на 13 грудня 1991 р. Поліцейська станція в Дубесарі обложена силами сепаратистів. У будівлі є 35 поліцейських, і всі отримують загрози смерті.	В1
МР	13 грудня 1991 року: Група поліцейських направляє на допомогу обложеному поліцейському міському пункті Дубесарі, але на неї нападуть. Загинули 4 поліцейських; Геннадій Яблоцікін, Михайло Арнаут, Валентин Меренюк та Георгіє Кашу.	В1
ПМР	14 грудня 1991 року: газета "Дружба" з Григоріополя, яка висловила думку проти сепаратизму, закрита придністровською владою. Також атакується місцева радіостанція.	В1
ПМР/МР	15 грудня 1991 року: Президент Молдови Мірча Снегур зустрівся з Ігорем Смірновим.	А3
МР	13 грудня 1991 року. Третя спроба Молдови захопити Дубоссари. На наступний день після ратифікації Біловезької угоди Верховною Радою Української РСР, молдавська поліція зробила третю спробу оволодіння Дубоссарах. В ході 40-хвилинної перестрілки поліції і гвардії ПМР загинули четверо поліцейських і троє гвардійців - ополченців з Рибниці, поранено 15 осіб, близько 20 гвардійців пропали безвісти У відповідь почалися захоплення поліцейських в якості заручників. У Бендерах передгірське В'ячеслав Когут ввів надзвичайний стан.	В1
ПМР	27 грудня 1991 р. Доступ до будівлі обласної Дубесарської Ради (яка відмовилася підкорятися сепаратистам) блокується владою Придністров'я.	В1

МР	28 березня 1992 року. Президент Молдавії Мирча Снігур оголосив про	А2
----	--	----

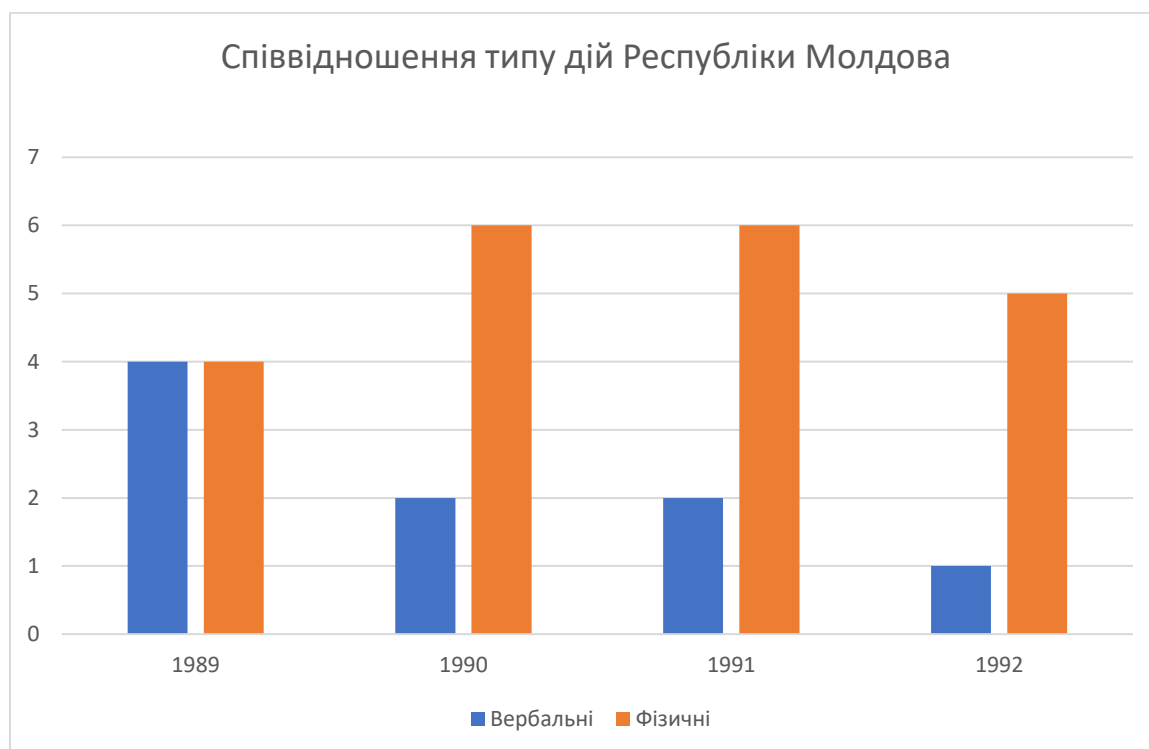
	введення в Придністров'ї надзвичайної ситуації.	
МР	Березень-квітень 1992 року. У молдавську армію було призвано близько 18 тисяч резервістів.	В1
ПМР/МР	1 квітня 1992 року. В Бендери увійшов підрозділ молдавської поліції в супроводі двох бронетранспортерів. Поліція спробувала роззброїти придністровських гвардійців. У перестрілку потрапив автобус з робітниками бавовнопрядильної фабрики. Були загиблі і поранені з обох сторін.	В1
МР	30 квітня 1992 року..У селі Карагаш в районі Тирасполи бойовиками з групи "Ілашку" був убитий придністровський політик Микола Остапенко. В Придністров'ї почалася мобілізація. 14 тисячам робітників було видано озброєння.	В1
МР/ПМР	Початок літа 1992 року. Парламентарії Молдови разом з придністровськими депутатами затвердили основні принципи мирного врегулювання	А3
Росія	23 червня 1992 року близько 14.00 в місто Тирасполь інкогніто прибув генерал-майор А. Лебедь під ім'ям інспектора полковника «Гусева». «Гусев» віддав наказ терміново приводити частини і підрозділи армії в бойову готовність. Активно почала відпрацьовувати ППО армії.	В1
МР	24 червня 1992 року Парламент Молдови ухвалив постанову про загострення ситуації в республіці, назвавши це прямим і навмисним втручанням 14-ї армії в конфлікт в східних районах країни. Зона Лівобережжя і Бендер була оголошена окупованою 14-ю армією.	В2 А2
МР/ПМР	21 липня 1992 року було оголошено про припинення вогню, який тривав з тих пір.	А3

Під час застосування методики Івент-Аналізу, також була створена таблиця у якій був проведений підрахунок отриманих даних за попередньо створеною класифікацією.

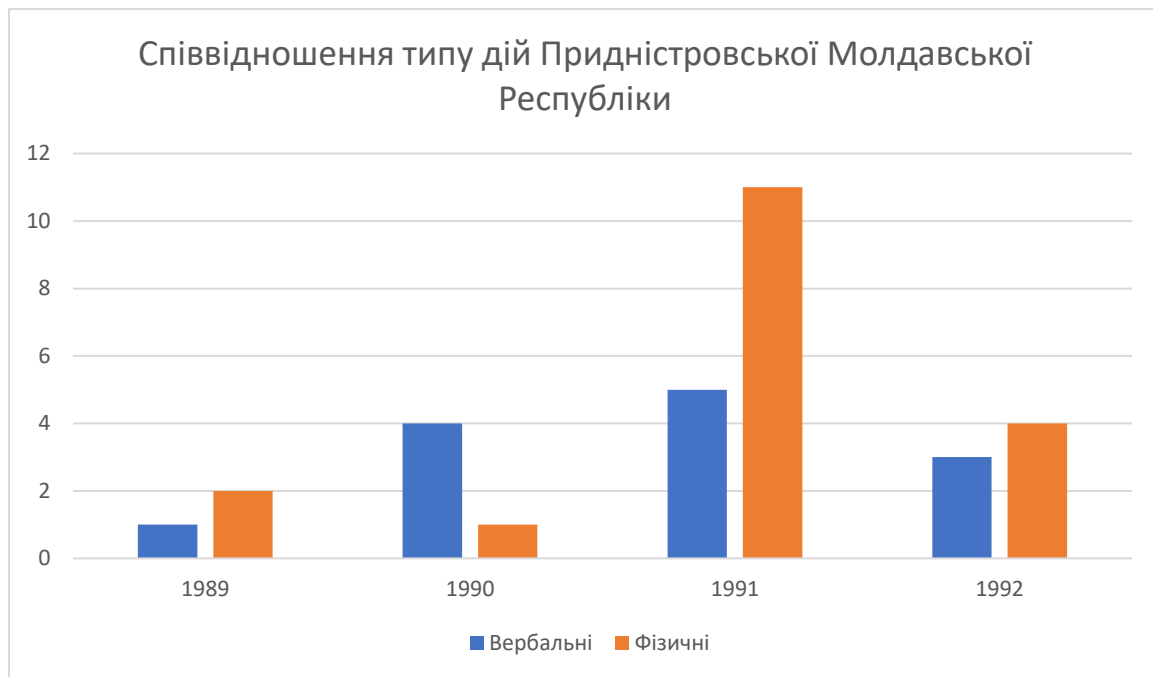
Табл. 3

Період	Республіка Молдова						Придністровська Молдавська Республіка					
	Тип дії						Тип дії					
	вербальний			фізичний			вербальний			фізичний		
	A1	A2	A3	B1	B2	B3	A1	A2	A3	B1	B2	B3
1989 рік	3	1			4			1		1	1	
1990 рік	1	1		1	5		3	1		1		
1991 рік		2		4	1		1	2	2	7	4	
1992 рік			1	3	2				3	3		1
Всього	4	4	1	8	12	0	4	4	4	12	5	1

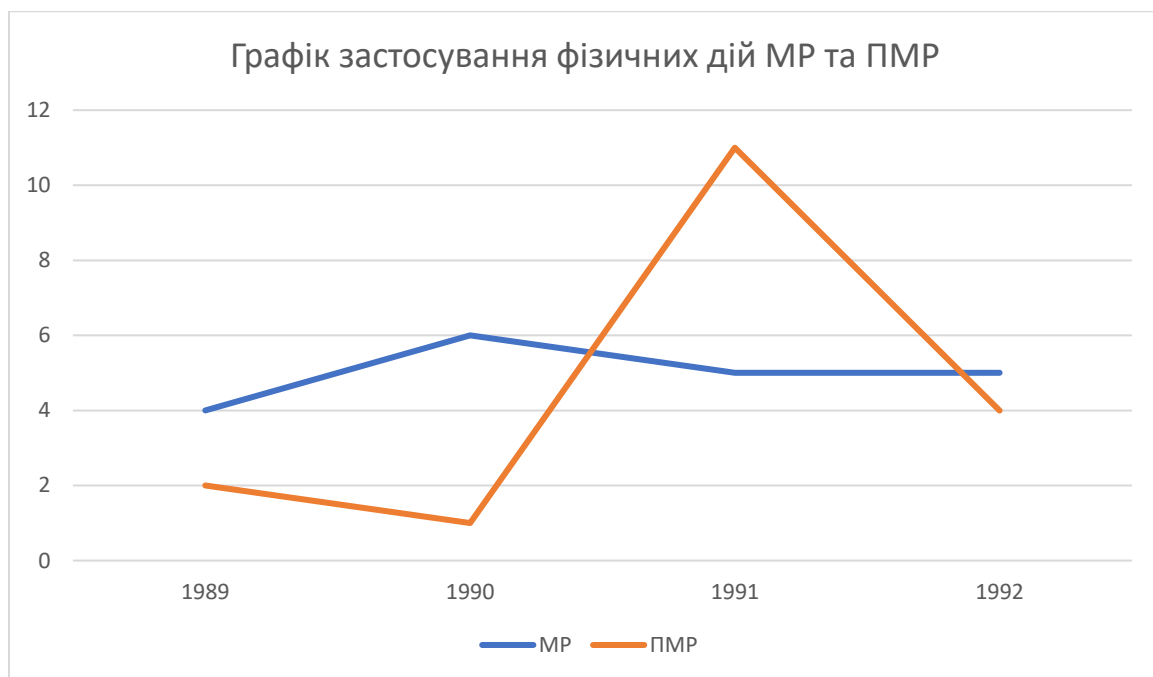
Графік 1

Графік 2

Графік 3

Інтерпретація результатів отриманих під час проведення івент-аналізу:

1. Початок конфлікту відповідно до *Табл.3* демонструє нам, що кількість дій, як вербальних так і фізичних набагато більше у Республіки Молдова. Це пояснюється тим, що конфлікт знаходився лише у початковій стадії, а отже усі процеси супротиву, у відповідь на

проведені владою Молдови, ще не розпочалися у повній мірі. За кількістю політичних дій, здійснених владою Молдови, ми можемо провести деяку паралель із тими процесами, що мали місце в Україні у 2014 році, коли була запроваджена основна маса реформ, які будуть використані агресором у майбутньому.

2. 1990 рік, відповідно до *Табл.3* демонструє перші кроки Молдови до силової підтримки запровадження реформ. Натомість, реальні дії з боку супротивників режиму почнуться лише у кінці того року. З цього приводу, ми можемо висунути гіпотезу, що це пов'язано із отстаточним входом Російського впливу на даний конфлікт, що у подальшу дало поштовах для переходу від вербальних до фізичних дій, з боку протестного регіону. *Графік 3*, що ілюструє співвідношення проміжку часу конфлікту та кількості фізичних дій з боку сторін, також є непрямым підтвердженням даної гіпотези.
3. 1991 рік характеризується сплеском фізичних дій з боку Придністровської Молдавської Республіки, що дуже добре проілюстровано на *Графіку 2*. В той самий час зростає інтенсивність бойових дій з боку Молдавської республіки, через усвідомлення реальності загрози втрати регіонів, та провокативних дій з боку прихильників ПМР. Цей же проміжок часу, а саме 1991 рік стає піковим для застосування фізичного впливу та воєнної активізації для повстанців, і у подальшу буде йти на спад аж до 1992 року.
4. Останній рік конфлікту знаменує собою згасання фізичних дій з боку ПМР, та велику кількість ініціатив, в тому числі зі сторони росії по врегулюванні даного конфлікту. Навідміну від ПМР, *Графік 1* не демонструє настільки різкого падіння фізичних дій зі сторони Молдови, в той час, як для ПМР цей показник падає вдвічі.

Для того щоб пояснити чому у остнні роки конфлікту, згасає кількість фізичних дій та відбувається перехід до врегулювання зі сторони Молдови, варто повернутися до концепцій воєнної доктрини Герасимова.

Проектуючи її фундаментальні положення на наш випадок, ми можемо легко побачити, що все відбувається відповідно до принципів Сучасних військових конфліктів, описаних у другому розділі даної роботи на прикладі Ізраїльського конфлікту. У нашому випадку, це обумовлено тим, що основні результати які стояли перед керівництвом ПМР вже було досягнуто. Військова ескалація могла б завдати шкоди вже наявному прогресу, а отже градус конфлікту повинен був неодмінно спадати. Це знов приводить нас до ідеї про те, що театр військових дій у під час конфлікту змістився у більш ширшу площину ніж фактична місцевість на якій та за яку ведеться війна. Для сьогоднішнього, результати сприйняття перемоги та досягнутих результатів є, подекуди, навіть більш важливими, ніж фактична перемога за допомогою збройних сил.

3.2. Проведення дослідження за допомогою методу івент аналізу, інтерпретація отриманих результатів. Опис ходу конфлікту та його передумови.

Перша проблемна зона, що передувала конфлікту. Дипломатичні відносини Росії й Грузії були встановлені 1 липня 1992 року. Під час офіційного візиту президента Російської Федерації Б. Єльцина до Тбілісі в лютому 1994 року підписано Договір про дружбу, добросусідство й співробітництво. Згідно з досягнутими російсько-грузинськими домовленостями в рамках Стамбульського саміту ОБСЄ дві з чотирьох російських військових баз у Грузії були розформовані до 1 липня 2001 року. Російсько-грузинські відносини до 2003 року (до «революції троянд») розвивалися в межах сконструйованої ще в 1990-ті роки Б. Єльциним та Е. Шеварнадзе формули стратегічної невизначеності при збереженні статус-кво в Грузії, хоча вже тоді відносини між двома країнами були доволі суперечливими й неоднозначними.

Економіка Грузії залежала від поставок з Росії енергоносіїв, відкритості російських ринків для грузинської продукції й незайнятої робочої сили. Поступово наростала категоричність у взаємних звинуваченнях сторін, підставою для яких були:

– діаметрально протилежні оцінки причин і характеру міжетнічних конфліктів на території обох держав (абхазька й осетинська проблема Грузії, «чеченське питання» в Росії);

– різна оцінка Тбілісі й Москви процесу «вестернізації» Південного Кавказу й усього пострадянського простору (якщо для Грузії європейська й у цілому західна (проамериканська) орієнтація – це ключовий політичний пріоритет, то для Росії посилення позицій і ролі США та Європейського Союзу є здебільшого викликом і проблемою конкуренції в регіональному масштабі);

– відмінне трактування воєнно-політичної присутності російських формувань у Кавказькому регіоні (аргумент Росії – безпекова необхідність Кавказу та півдня Росії, натомість контраргумент Грузії – забезпечення інтересів «імперської політики» Росії на пострадянському просторі, зокрема, у Грузії).

Особливого напруження двосторонні відносини набули наприкінці 2005 – на початку 2006 року, коли внаслідок терористичного акту бойовиків було підірвано газову магістраль, яка проходила з Росії через Грузію до Вірменії. 31 березня 2006 року Росія й Грузія уклали угоду про порядок виведення російських військових баз із Грузії, і впродовж 2006 року угода була реалізована. Однак цей факт позитивно не позначився на відновленні стабільних приязних відносин.

Геополітична мета війни: «1) перехоплення газонафтових коридорів на території Грузії, що виводять енергетичні потоки за межі впливу Москви; 2) ліквідація режиму Саакашвілі, оскільки він дійсно став президентом у результаті спонтанних дій і волевиявлення, а не був прогнозований Москвою».

Науковці, політики, експерти, оглядачі подають низку фактів на підтвердження заздалегідь спланованої операції щодо Грузії з боку Росії. Так, російська армія в ході грузинсько-осетинського конфлікту продемонструвала незвичайну швидкість відповідного реагування на дії противника. Це дало підстави частині західних і російських військових експертів дійти висновку, що Росія давно була готова до війни. Окрім чіткості та злагодженості дій російської армії, експерти називають активне використання чорноморського флоту проти військово-морських сил Грузії вже наступного дня після початку конфлікту. Від травня 2008 року Росія почала підготовку залізниці в Абхазії, дислокувавши тут

свої залізничні війська. Відремонтованими коліями в район конфлікту була направлена військова техніка, а також інше спорядження для 10-тисячної групи російських військ, які діяли в Західній Грузії. За півтора місяця до початку кавказьких подій у Росії було оголошено призив резервістів, які мали досвід бойових дій на Кавказі. Усе це підводить до висновку, що війна Росії проти Грузії була не спонтанною відповіддю на випад Тбілісі, а заздалегідь спланованою операцією.

Заступник голови парламентського комітету з питань оборони й безпеки Грузії Ніка Руруа вважає конфлікт «складовою політики Росії», який розпочався ще 17 років тому, під страхом розпаду Радянського Союзу, оскільки тоді «Росія усвідомила, що більше не могла зберегти Грузію, як колонію і почалися війни». Конфлікт було заморожено. Однак Росія готувалася до війни, що підтверджує будівництво залізниці в Абхазії, створення баз у Джава та інші дії.

Отже, можна стверджувати вмотивованість, прогнозованість і передбачуваність процесів у російсько-грузинських відносинах аж до збройного конфлікту з точки зору їх розвитку в середньотерміновій (літо 2008 року) й навіть довготерміновій перспективі.

Надзвичайний і повноважний посол Грузії в Україні Мераб Антадзе (2007-2009) назвав дії Росії щодо Грузії «повномасштабною агресією з частковим окупуванням території...». Причину таких дій посол пояснив несприйняттям Росією обраного Грузією курсу на свободу, європейську інтеграцію і євроатлантичну систему безпеки. На його думку, головною метою Росії було прагнення усунути законно обраний уряд Грузії і змусити її народ зійти з обраного шляху і нав'язати власну модель розвитку Грузії: економічний, політичний і культурний застій, повна залежність від «старшого брата» всіх сфер життя.

Друга проблемна зона – Росія й грузинсько-абхазький конфлікт.

Грузино-абхазький конфлікт – між центральною владою Грузії й керівництвом автономної республіки Абхазії. До літа 2008 року під час конфлікту виокремлюється кілька фаз розвитку, особливо тяжким і кровопролитним був період 1992–1993 рр.

Абхазьке керівництво сприйняло відміну грузинським парламентом радянської конституції Грузії, як фактичне скасування автономного статусу Абхазії. 23 липня 1992 року Верховна Рада автономії відновила дію Конституції Абхазької Радянської Республіки 1925 року, за якою Абхазія проголошувалася суверенною державою. У серпні 1992 року конфлікт переріс у збройне протистояння Грузії та Абхазії. 14 серпня 1992 року загони Національної гвардії Грузії чисельністю до 3000 осіб під керівництвом Тенгіза Кітовані (1992-1993) ввійшли на територію Абхазії. У відповідь абхазькі збройні формування виявили опір, але загони Національної гвардії зайняли майже всю територію Абхазії включно із Сухумі й Гагри. Уряд Абхазії на чолі з головою Верховної Ради Владиславом Ардзинбою (1990-1994) перебазувався до Гудаутського району. Уведення грузинських військ призвело до масової втечі абхазького і російськомовного населення, зокрема, і на територію Росії. На жовтень 1992 року абхазі перейшли в наступ. У зоні конфлікту, на території, яка контролювалася грузинськими й абхазькими силами, опинилося кілька частин російських збройних сил, які перебували тут ще з радянських часів (авіабаза в Гудауті й військово-сейсмічна лабораторія в Нижніх Ешерах, батальон ПДВ в Сухумі). Формально вони зберігали нейтралітет, займаючись охороною майна Міністерства оборони РФ і забезпеченням безпеки гуманітарних операцій. 27 липня 1993 р. в Сочі було підписано угоду про тимчасове припинення вогню, де Росія виступила в ролі гаранта.

Однак 16-17 вересня 1993 р. розпочалася битва, яка ввійшла в історію конфлікту як «Битва за Сухумі». 27 вересня 1993 р. абхазькі й північнокавказькі загони оволоділи Сухумі. На 30 вересня 1993 р. абхазькими й північнокавказькими збройними формуваннями контролювалася вже вся територія автономії. Від 23 червня 1994 р. на території Абхазії розташувалися миротворчі сили СНД, однак це в дійсності ті ж самі російські підрозділи.

При цьому варто наголосити, що Грузія є поліетнічною державою, яка значною мірою була демонтована в роки правління Е. Шеварнадзе (1992-2003). Одночасно цими ж роками з'явилися де-факто незалежні від Тбілісі державні утворення – Абхазія й Південна Осетія. Водночас значну автономію мала й

Аджарія. З другого боку, Москва, підтримуючи Сухумі, а також і Цхінвалі, свідомо чи несвідомо суперечить офіційній доктрині збереження територіальної цілісності Грузії. Хоча з боку Москви неодноразово лунали різноманітні роз'яснення і коментарі, у яких зауважувалося, що Абхазія й Південна Осетія – це особливий випадок, і Москва, не виступаючи проти територіальної цілісності Грузії, водночас прагне, щоб права й інтереси Абхазії й Південної Осетії з боку Тбілісі не порушувалися, щоб ці суб'єкти могли в тій чи іншій формі реалізувати свою автономію або навіть повний суверенітет. При цьому головним аргументом цієї тези російського керівництва виступає те, що Абхазія й Південна Осетія (де-факто) вже давно незалежні від Тбілісі й останні 10–15 років існують як самостійні державні утворення.

За місяць до початку відкритого російсько-грузинського конфлікту президент Грузії М. Саакашвілі (2004-2013) запропонував республіці Абхазія доволі широкі повноваження і преференції: пост віце-президента Грузії, квоту для представників республіки в центральній владі, особливі економічні умови для пріоритетного розвитку регіону, навіть право вето на ухвалення окремих законів парламентом Грузії. Однак ці пропозиції було відкинуто без обговорення. Усе це знайшло рельєфне вираження у розвитку ситуації довкола Абхазії в контексті серпневого 2008 року збройного російсько-грузинського конфлікту. Її апогеєм стало визнання Росією повного суверенітету Абхазької республіки.

Нарешті, третя проблема – грузинсько-осетинський конфлікт і позиція Кремля. Він бере свій початок від 1989 року, коли південно-осетинське керівництво підвищило статус Південної Осетії з автономної області до автономної республіки. Натомість, Верховна рада Грузії прийняла рішення про позбавлення Південної Осетії статусу автономної області. У січні-квітні 1991 р. на її території розгорнулися військові дії між грузинськими й осетинськими угрупованнями. Ідея відокремлення від Грузії стала розглядатись осетинами на її території як умова виживання нації. Як результат, у січні 1992 р. Південна Осетія проголосила незалежність, наслідком чого стали нові військові дії на її території навесні-влітку 1992 р. 24 червня 1992 р. була підписана угода про

принципи врегулювання грузинсько-осетинського конфлікту, через півмісяця введені миротворчі сили у складі російського, грузинського та північноосетинського батальонів.

Нове загострення ситуації в Південній Осетії відбулося в 2004 році. 31 травня Грузія ввела в зону конфлікту підрозділи внутрішніх військ, що викликало протест місії ОБСЄ. Водночас президент Грузії М. Саакашвілі зробив кілька різких заяв, звинувативши Росію в потуранні властям Південної Осетії й Абхазії. Усе ж у серпні 2004 р. на переговорах міністрів оборони Росії та Грузії була досягнута домовленість про вивід із зони грузинсько-осетинського конфлікту всіх збройних формувань, за винятком російських, грузинських і осетинських миротворців.

Разом з тим, тоді ж з'являються перші офіційні заяви грузинських властей з негативними оцінками діяльності російських миротворців. Зокрема спікер грузинського парламенту Н. Бурджанадзе (2001-2008) повідомила, що російські миротворці не виконують покладених на них обов'язків і не можуть забезпечити безпеку на підконтрольній їм території. Парламент Грузії навіть прийняв відповідну заяву з вимогою про припинення мандату російських миротворчих сил і введення в зону конфлікту міжнародного миротворчого контингенту. Водночас М. Саакашвілі направив у Брюссель послання про скликання надзвичайної конференції з урегулювання конфлікту в Південній Осетії.

Проведення івент-аналізу подій Грузинського конфлікту з 9 серпня 2008 року по 13 серпня 2008 року.

В якості бази даних хронології подій нами було обрано повідомлення агенств новин щодо подій у Грузії.

Об'єкт дослідження – форма поведінки сторін у конфлікті.

Актори – Російська Федерація (невизнані республіки), Грузія/світова спільнота.

Види дій:

Верабльні

1. Інформаційні – прес-конференції, об'ява результатів, підтвердження інформації; (A1)

2. Ворожі – заяви військових, заяви у яких відчутно погрози та провокації; (A2)
3. Кооперативні – спільний пошук рішення, будь-які конструктивні пропозиції. (A3)

Фізичні

1. Стратегічні – наступ військ, передислокація, силові зіткнення (B1)
2. Тактичні – застосування бойової міці, бомбардування, обстріли. (B2)
3. Економічні – будь-які форми міжнародної підтримки в т.ч економічно. (B3)

Джерела:

1. <http://www.istpravda.com.ua/articles/2010/10/18/605/> українське видання.
2. <https://blumgardt.livejournal.com/270988.html> російське видання.
3. <https://iwpr.net/global-voices/august-2008-russian-georgian-war-timeline> англomовне видання.

Табл 1 – хронологія подій. 9 серпня

<i>Актор</i>	<i>Опис події та дата</i>	<i>Подія</i>
Росія/Грузія	8:39 Міноборони РФ: Грузія відкрила вогонь по конвою з пораненими Грузинські військові, за твердженнями російських військових, відкрили вогонь по конвою з пораненими, що слідував з Південної Осетії в Рос	A2 B2
Росія	9:35 Бійці 58-ї армії прорвалися до табору миротворців в Цхінвалі Підрозділ 58-ї армії Північно-Кавказького військового округу прорвалося до базового табору російських миротворців у Цхінвалі. Миротворцям доставлені боєприпаси і продовольство, вживаються заходи для евакуації поранених.	B1
Росія	9:50 Російські миротворці приступили до "операції з примушення до миру" Про початок операції розповів президент Росії Дмитро Медведєв. Подробиці операції поки не розголошуються.	A1

Грузія	10:14 Міноборони Грузії заявило про успіх наступу в Південній Осетії Міністерство оборони Грузії стверджує, що грузинські підрозділи успішно продовжують наступ у Південній Осетії. За словами глави відомства Давида Кезерашвілі, не тільки не поступилася жодної раніше зайнятої позиції, але і продовжує займати нові.	A1 B1
Грузія/Росія	10:35 МЗС Грузії: Російська авіація розбомбила порт в Поті За даними МЗС, порт був повністю знищений. Російська влада поки не коментувала цю інформацію.	A1 B2
Росія	10:50 ВВС РФ завдали удару по артилерії поблизу Горі	B2
Росія	11:01 "Вести": Грузинська артилерія продовжує обстрілювати Цхінвалі; вогонь ведеться по позиціях російських миротворців	A2
Росія	11:37 Південну Осетію перекинута підрозділи 76-ї псковської повітряно-десантної дивізії Десантники перебазовано на територію Південної Осетії разом зі штатним озброєнням.	B1
Росія	11:50 Міноборони РФ: Частини 58 армії повністю звільнили Цхінвалі від грузинських військових батальйонів-тактичні групи 58-ї російської армії повністю витіснили грузинських військових з Цхінвалі, заявив головком Сухопутних військ генерал армії Володимир Болдирев. За його словами, в місті вже організована евакуація поранених російських миротворців і цивільного населення в госпіталі і лікарні РФ.	A1 A2
Грузія/Росія	12:10 В Цхінвалі і Тбілісі перерахували "збиті" літаки Грузини стверджують, що їм нібито вдалося збити 10 російських літаків; представники Південної Осетії кажуть, що вони збили два грузинських літака.	A2 A2
Грузія	12:16 Міноборони Грузії: Збитий російський літак, пілот узятий в полон	A1
Росія/Грузія	12:27 Міноборони РФ визнало втрату двох російських літаків Заступник начальника Генштабу Збройних сил РФ Анатолій Наголіцин повідомив про втрату двох літаків ВПС Росії в зоні грузино-осетинського конфлікту. За словами військового командування, були збиті Су-25 і Ту-22. Доля пілотів не відома.	A1 B2
Росія	12:46 Генштаб: Росія не знаходиться в стані війни з Грузією	A1

Грузія	12:47 Грузія стягує війська до кордону з Абхазією Грузинська сторона продовжує стягувати війська до кордону з невизнаною республікою Абхазія, стверджують де-факто влада Сухумі.	B1
Росія	13:07 Російські літаки атакували ще один грузинський аеродром	B2

Грузія	13:30 Глава МЗС Грузії Ека Ткешелашвілі: Тбілісі підтримує дипломатичні зв'язки з Москвою	A1
Грузія	9 серпня грузинська артилерія відновила обстріл позицій російських миротворців в Цхінвалі.	B2
Грузія	14:52 Саакашвілі пропонує припинити військові дії в Цхінвальському регіоні Президент Грузії Михайло Саакашвілі запропонував "негайно зупинити вогонь" в зоні грузино-осетинського конфлікту і "почати відведення військ з Лінина дотику". Ці пропозиції грузинський президент озвучив на брифінгу. За більш ніж добу військової операції Грузії загинули, за попередніми даними, до півтори тисячі осіб.	A3
Росія	15:14 Російські миротворці: Грузинські військові здаються і залишають позиції в південно-осетинській столиці Цхінвалі, бій йде в селі Нікозі	A2 B2
Грузія	15:54 Грузинська сторона повідомила про затримання трьох російських пілотів	A2
Світова Спільнота	16:00 Джордж Буш закликав Росію припинити бомбардування Грузії Президент США Джордж Буш після телефонної розмови з Саакашвілі заявив, що Росії слід припинити бомбардування в зоні конфлікту в Південній Осетії.	A1
Росія	16:38 Російські дипломати: На території Грузії "заблоковані всі сайти з доменом '.ru'" У Грузії заблоковані інтернет-ресурси в доменній зоні .ru, стверджує прес-секретар посольства РФ в Грузії Олександр Савінов.	A2
Грузія	17:13 Грузинські військові могли збити російський бомбардувальник Ту-22 за допомогою української системи ППО	B2
Росія	17:19 Російські військові: Грузія планувала захопити Цхінвалі за добу Про це свідчать документи, вилучені на місці дислокації грузинських військ в зоні конфлікту.	A2

Грузія	17:54 Саакашвілі "ліквідував" 60 російських спецназівців Грузинські підрозділи ліквідували 60 спецназівців російського ГРУ, заявив в суботу президент Грузії Михайло Саакашвілі. За його словами, бій йшов на висоті Тіакані в Цхінвальському районі.	A2
Світова спільнота	18:35 Україна і Естонія вирішили надати невійськову допомогу Грузії	B3
Росія	20:22 Росія не отримувала ніяких конкретних пропозицій від Саакашвілі Російські силовики не отримували жодних пропозицій від Михайла Саакашвілі про припинення вогню в зоні грузино-осетинського конфлікту	B1
Росія	22:24 Росія спростувала повідомлення грузинських ЗМІ про підриг Рокського тунелю По тунелю, повідомили представники прикордонного управління по Північній Осетії, продовжують евакуювати поранених.	A1
Світова спільнота	22:41 Глави МЗС країн ЄС зберуться на екстрене засідання щодо ситуації в Південній Осетії Президент Франції - країни-голови ЄС - розпорядився провести екстрене засідання міністрів закордонних справ Євросоюзу, присвячене ситуації в Південній Осетії	A3

Табл. 2 хронологія подій 10 серпня 2008 року.

Росія	00:21 Літаки ВПС Росії завдали удару по грузинській частині Кодорської ущелини Чотири російські літаки скинули бомби на територію сіл Генцвіши, Ажара і Чхалта, загиблих немає	B2
Грузія	3:56 Місія ООН в Грузії вивела своїх спостерігачів з Кодорської ущелини За словами заступника генсека ООН з миротворчих операцій, з ініціативою про виведення спостерігачів, обумовленої міркуваннями безпеки, виступила влада невизнаної республіки Абхазія	B1
Росія	4:57 Росія виділить на допомогу Південній Осетії не менше 10 мільярдів рублів Про це повідомив прем'єр-міністр Володимир Путін, відзначивши також, що при необхідності ця сума буде збільшена	B3
Росія	7:27 Ірина Гаглоєва повідомила про йшли всю ніч боях за пануючі над Цхінвалі висоти На її думку, саме з цих висот грузинські війська обстрілювали життєво важливі об'єкти Цхінвалі і, зокрема, лікарню міста	A2
Грузія	10:25 Міністерство внутрішніх справ Грузії оголосило про	A1

	виведення військ з Південної Осетії Російські миротворці спростували цю інформацію	
Грузія	12:41 Офіційний представник Міністерства закордонних справ Грузії визнав, що Цхінвалі знаходиться під контролем російської армії	A1
Грузія	13:15 Грузія звинуватила Росію в підготовці нападу на Зугдіді поруч з кордоном Абхазії Спікер парламенту Грузії заявив, що операція почнеться в найближчі кілька годин	A2
Грузія/Росія	13:18 Росія і Грузія домовилися про створення двох гуманітарних коридорів для евакуації біженців Про це повідомили в штабі Змішаних сил з підтримки миру. Грузія спростувала факт домовленості	A3

Грузія	14:40 Держміністр Грузії з питань реінтеграції Темур Якобашвілі повідомив про бомбардування Зугдіді Президент Абхазії Сергій Багапш пообіцяв "навести порядок" на території Зугдідського району	A1
Невизнані Республіки	17:13 Абхазькі війська продовжують завдавати повітряних і артилерійських ударів по грузинських позиціях у верхній частині Кодорської ущелини Про це повідомив офіційний представник президента Абхазії Крістіан Бжанія. Представник Абхазької автономної республіки у вигнанні заявив, що грузинська армія відбила атаку російських підрозділів	B2
Грузія	18:56 Грузія оголосила про припинення вогню Російському консулу вручена нота, в якій йдеться про відповідному наказі Михайла Саакашвілі. Міністерство закордонних справ Грузії стверджує, що грузинські війська виведені з Південної Осетії	A1
Росія/Грузія	19:55 Міністри закордонних справ Росії і Грузії приступили до переговорів Заступник глави зовнішньополітичного відомства Німеччини заявив, що встановлений "прямий контакт"	A3
Росія	21:05 Сергій Лавров заявив про необхідність беззастережного виведення грузинських військ У телефонній розмові з міністром закордонних справ Грузії Якою Ткешелашвілі Лавров вказав на те, що грузинські війська не залишили зону конфлікту всупереч заяві	A2

	влади Грузії	
Росія	21:58 Міноборони РФ спростувало повідомлення про бомбардування військового аеродрому в передмісті Тбілісі	A1
Росія	Російські кораблі потопили грузинський військовий катер	B2
Світова спільнота	23:20 США запідозрили Росію в зацікавленості в "зміні режиму" в Грузії З такою заявою виступив посол США в ООН Залмай Халізад після того, як Сергій Лавров оголосив Кондолізі Райс, що президент Грузії "повинен піти"	A1

Табл.3 хронологія подій 11 серпня 2008 року.

Росія	00:17 В Абхазію прибули російські десантники За словами помічника командувача КСПМ з інформаційного забезпечення Олександра Новицького, солдати введені з метою "перешкодити військовій агресії Грузії проти Абхазії"	B1
Грузія	1:22 МВС Грузії: Російська артилерія почала інтенсивний обстріл міста Горі	A1
Грузія/Росія	1:57 Росія і Грузія домовилися не застосовувати авіацію в зоні конфлікту	A3
Невизнані республіки	4:16 Абхазія відновила обстріл Кодорської ущелини	B2
Грузія	6:18 МВС Грузії спростувало повідомлення про знищення військової бази під Тбілісі Бомба, скинута з російського літака, впала в безлюдній місцевості	A1
Росія	8:24 Колонна МНС з гуманітарною допомогою увійшла в Південну Осетію У Цхинвалі буде доставлено 52,5 тонн продовольства, два госпіталью і наметовий табір на 500 осіб	B3
Грузія	10:10 Міністерство закордонних справ Грузії заявило, що в небі над Тбілісі з'явилися 50 російських бомбардувальників За даними грузинської сторони, бомби скинуті на село Коджорі неподалік столиці	A1
Росія	13:07 Генштаб РФ визнав втрату ще двох літаків Російська армія втратила в зоні конфлікту в Грузії за минулу добу два літаки Су-25, повідомив заступник голови Генштабу ВООР	A1

Грузія	13:35 Саакашвілі підписав документ про припинення вогню Президент Грузії Михайло Саакашвілі підписав документ про припинення вогню, підготовлений міністрами закордонних справ Франції і Фінляндії, повідомляє агентство "Новини-Грузія". Зміст документа не уточнюється.	A3
Росія	14:05 Генштаб РФ: Російські ВПС не бомбили грузинські нафтопроводи Замначальника Генштабу РФ сказав: "Ми нафтопроводи не бомбити. Подібні удари можуть привести до важких екологічних наслідків".	A1
Росія	14:35 Генштаб РФ пообіцяв адекватно відреагувати на перекидання з Іраку грузинських солдатів	A2
Росія	14:51 Медведєв назвав неприйнятним насильницьке утримання росіян в Грузії	A1
Грузія	15:46 Грузія відновила обстріл Південної Осетії Обстріл продовжилися близько 15:30, після підписання договору про припинення вогню Михайлом Саакашвілі.	B2
Росія	16:03 Президент РФ запропонував главі ОБСЄ направити місію в Південну Осетію 1	A3
Росія	16:20 Колонна МНС РФ з гуманітарною допомогою прибула в Цхинвалі	B3
Грузія	16:44 Грузинський МЗС: ВВС РФ розбомбили авіабазу в Сенакі	A1

Світова спільнота	17:17 Держдеп США: Країни G7 закликали Росію прислухатися до заклику про припинення вогню, озвученим Саакашвілі У рамках договору про припинення вогню Грузія продовжує обстрілювати Південну Осетію.	A3
Росія	17:50 Російські війська підійшли до міста Сенакі Цю інформацію підтвердили в Міноборони РФ.	A1 B1
Росія	18:00 Російський миротворці зайняли грузинське село Хурча Представник	B1
Грузія	18:46 Грузинські вертольоти завдають ударів по околицях Цхинвалі.	B2

Росія	19:28 Слідчі СКП РФ почали роботу в Південній Осетії СКП збирає докази масового вбивства мирного населення грузинськими військовими.	A2
Світова Спільнота	20:04 НАТО проведе екстрене засідання з Росією у вівторок Північноатлантичний альянс погодився обговорити з Росією ситуацію в зоні конфлікту.	A3
Росія	20:25 Російські військові захопили базу Міноборони Грузії	B1
Росія	22:59 Російські війська залишили місто Сенакі	B1

Табл.4 хронологія подій 12 серпня 2008року

Росія	0:31 Російські війська увійшли на територію Поті	B1
Світова спільнота	1:24 Джордж Буш: Росія повинна негайно вивести війська з Грузії Буш переплутав Росію з Грузією і пригрозив Москві погіршенням відносин із Заходом.	A2
Світова Спільнота	2:24 США виділили 250 тисяч доларів на гуманітарну допомогу Грузії За оцінками американців, грошей вистачить для допомоги 10 тисячам осіб	B3
Грузія	9:49 Грузинський прем'єр розчарувався в західних партнерів Грузія знову повідомила про масові захоплення грузинських міст і висловила розчарованість за бездіяльність Заходу.	A1
Невизнані республіки	9:50 Абхазія пропонує заборонити Грузії мати свою армію Міністр закордонних справ Абхазії Сергій Шамба закликав міжнародне співтовариство заборонити Грузії мати збройні сили.	A2
Росія	10:15 Російські війська ведуть бої в 20 кілометрах на південь від Цхінвалі Про це повідомляється з посиланням на осетинських ополченців.	B1
Росія	11:21 Російські літаки бомблять Горі Кілька людей постраждали під час бомбардування міста Горі російським літаком вранці у вівторок, 12 серпня.	B2
Росія	12:17 Росія посилила угруповання кораблів берегової охорони поблизу Сочі	B1

Світова Спільнота	13:00 США заблокували проведення позачергового засідання Ради Росія-НАТО	A2
Грузія	13:01 Грузія знову звинуватила РФ в бомбардуванні нафтопроводу	A2
Росія	13:40 Генштаб підтвердив застосування високоточної зброї в зоні грузино-осетинського конфлікту	A1
Грузія	13:52 Вибух поблизу Тбілісі влаштували грузинські сапери.	B2
Світова спільнота	14:24 Саркозі зажадав графіка припинення вогню в зоні конфлікту	A1
Грузія	14:45 Грузія не повірила заяві Медведєва про припинення військової операції Прем'єр-міністр Грузії Ладі Гургенідзе заявив, що йому потрібно більше доказів припинення Росією військової операції в Південній Осетії.	A1
Грузія	15:16 Влада Грузії просить населення не вступати в контакт з російськими військовими	A1
Світова спільнота	15:56 Україна вирішила виділити 6 мільйонів доларів на гуманітарну допомогу для Південної Осетії	B3

Грузія	16:35 Саакашвілі виводить Грузію з СНД Президент Грузії	A2
Росія	16:58 Російські миротворці: Грузинські війська намагаються обстрілювати позиції російських військових	A1
Грузія	17:33 Саакашвілі оголосив про анулювання миротворчих угод щодо Абхазії і проголосив невизнану республіку "окупованою територією"	A2
Росія	18:35 Росія і Франція прийняли принципи врегулювання конфлікту	A3
Росія	20:46 В Міноборони Росії повідомили, що знайшли секретний план нападу Грузії на Абхазію	A2

Табл.4 хронологія подій 13 серпня 2008 року.

Грузія	1:44 Саакашвілі готовий прийняти вироблені РФ і Францією принципи врегулювання кризи	A3
--------	--	----

Світова спільнота	5:08 Лідери нижньої палати Конгресу США засудили Росію Спікер Палати представників Конгресу США Ненсі Пілозі, а також глави демократичної і республіканської фракцій закликали Росію "негайно вивести свої війська з території Грузії".	A2
Росія	7:06 Росія може залучити Саакашвілі до кримінальної відповідальності Президент Грузії Михайло Саакашвілі може бути притягнутий до кримінальної відповідальності	A2
Грузія	10:00 Грузія оприлюднила нові дані про загиблих В результаті бойових дій з 8 серпня 2008 року загинули 175 громадян Грузії. Такі дані в середу навів міністр охорони здоров'я Грузії Сандро Квіташвілі.	A1
Світова Спільнота	10:51 Times: Грузія розповідала про війну за допомогою бельгійських піарників	A2
Світова Спільнота	11:43 Американці офіційно не відмовлялися від навчань з Росією	A1
Росія	12:09 Лавров: На боці Грузії воювали іноземні найманці	A2
Грузія	12:51 Журналісти в Горі підтвердили і спростували, що в Горі увійшли російські війська	A1

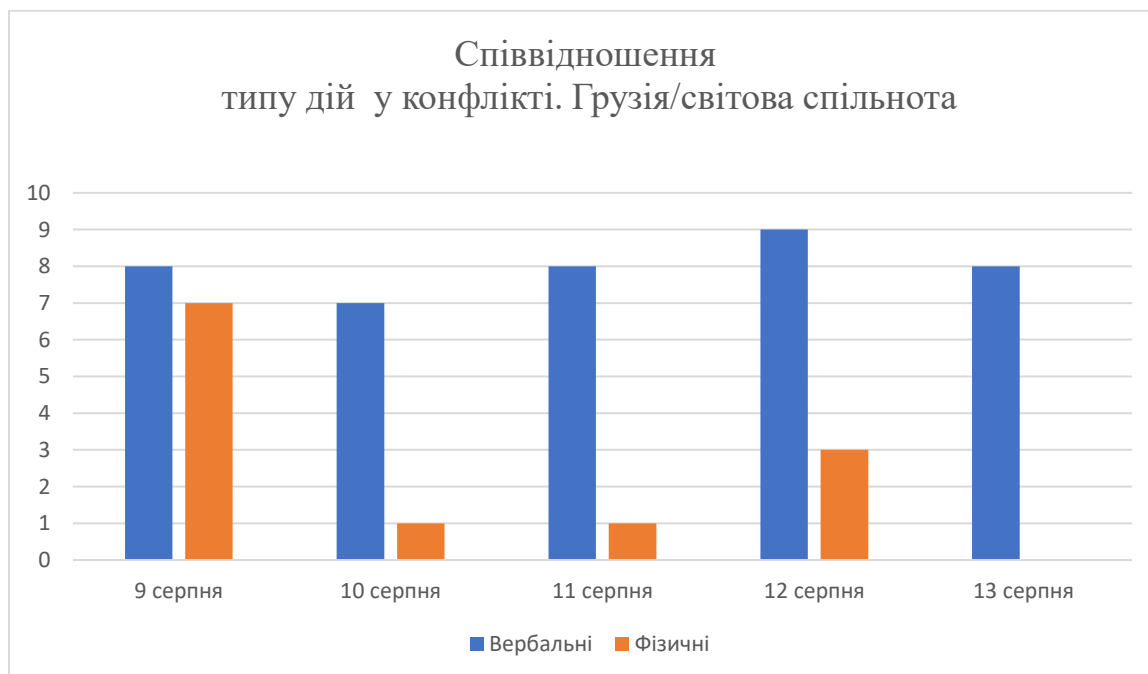
Грузія/Росія	13:30 Полонених грузинських військових обмінюють на полоненого російського льотчика	A3
Росія	14:05 Генштаб РФ: грузинські війська залишаються на кордоні Південної Осетії	A2
Росія	15:18 Журналісти повідомили про підриг грузинських берегових катерів	A1
Грузія	15:59 AFP: Російські танки йдуть на Тбілісі Кореспонденти агентства AFP стверджують, що колона з 60 одиниць російської бронетехніки, у складі якої танків, бронетранспортери і вантажівки, була помічена в 10 кілометрах від Горі і рухалася в напрямку Тбілісі	A2

Під час застосування методики Івент-Аналізу, також була побудована таблиця у якій був проведений підрахунок отриманих даних за попередньо створеною класифікацією.

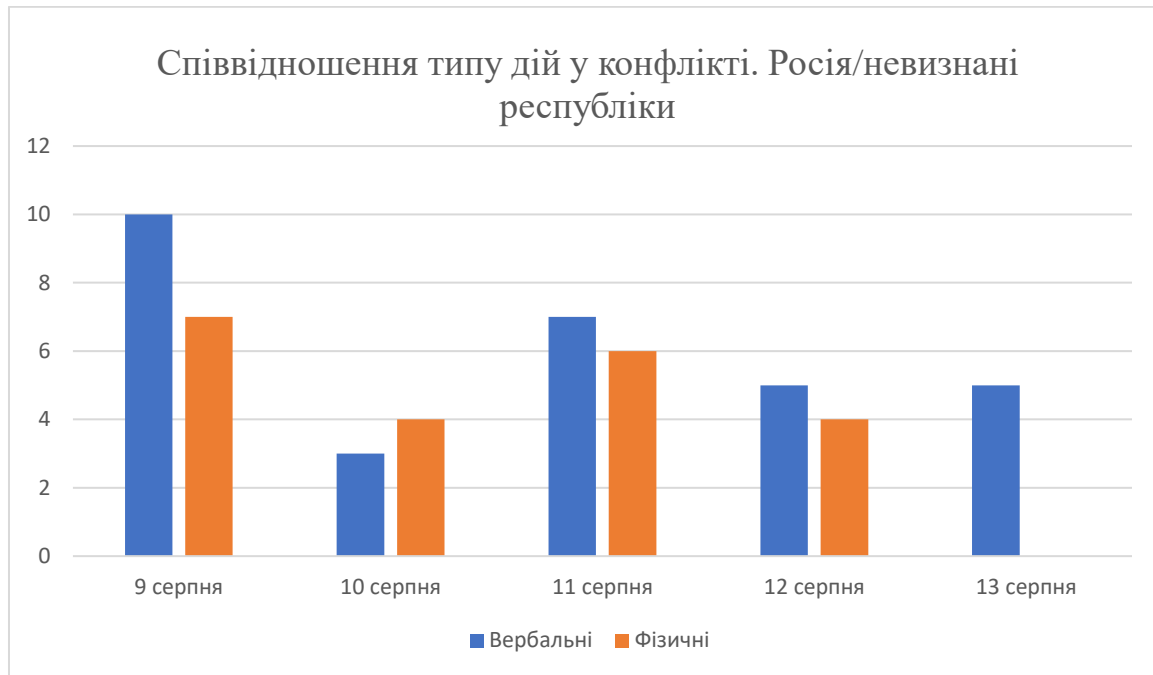
Таблиця 5

Період	Грузія/Світова спільнота						Росія/невизнані республіки					
	Тип дії						Тип дії					
	вербальний			фізичний			вербальний			фізичний		
	A1	A2	A3	B1	B2	B3	A1	A2	A3	B1	B2	B3
9 серпня	5	2	1	3	4		5	5		3	4	
10 серпня	5	1	1	1	0		1	2			3	1
11 серпня	1		4		1		3	2	2	3	1	2
12 серпня	4	5			1	2	2	2	1	3	1	
13 серпня	3	3	2				1	3	1			
Всього	21	11	8	4	6	2	11	14	4	9	9	3

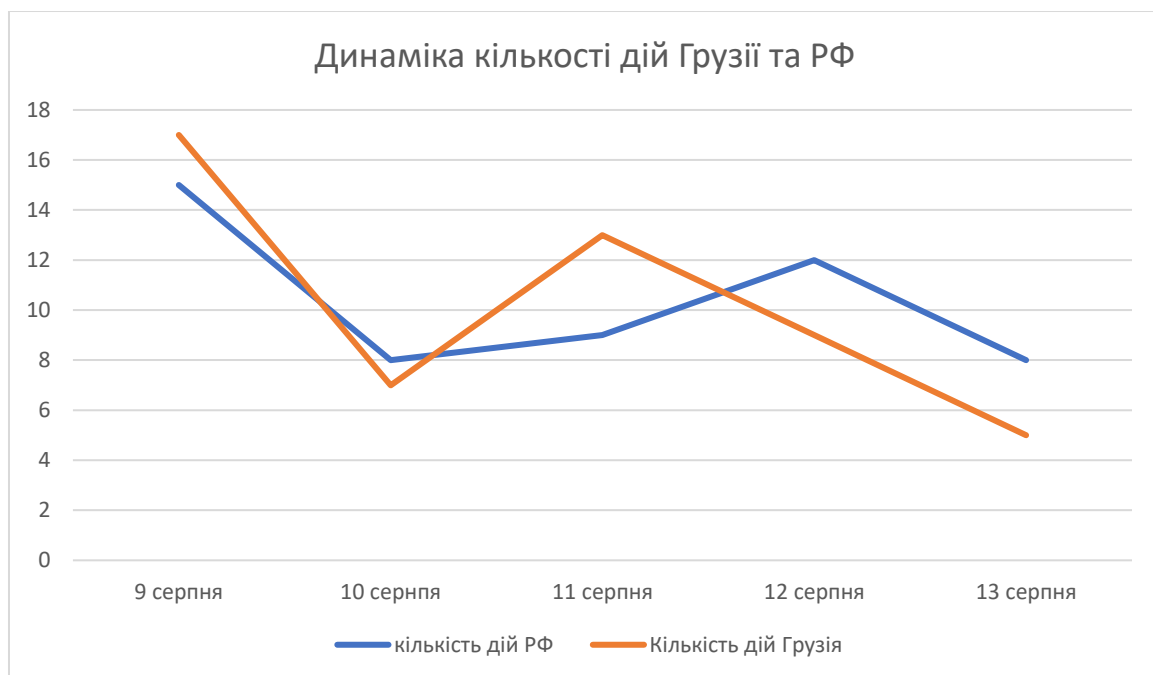
Граф.4

Граф.5

Граф.6

Інтерпретація результатів отриманих під час проведення івент-аналізу

1. 9 серпня знаменувало собою умовну точку відліку подальших процесів, що призведуть до ескалації конфлікту. Як ми можемо побачити на графіках, як Російська Федерація/невизнані республіки, так і Грузія максимально намагалися мобілізувати всі наявні ресурси за для

проведення тієї політики, що відповідала б національним інтересам у той проміжок часу. Кількість дій фізичного типу є рівною, і свідчить про готовність Грузії вступати у безпосередній конфлікт як із регіонами власної країни, так і військовими частинами РФ. Однією з причин, що штовхало керівництво Грузії до такої моделі поведінки у конфлікті, могли бути гарантії підтримки з боку Європейських країн та Америки, отримані незадовго до початку конфлікту. Як зазначав президент Грузії трохи пізніше, частини провини за жертв та масштабність руйнувань, лежала саме на бездіяльності світової спільноти.

2. В очевидь, військовий потенціал армій виявився не на стороні Грузії, що одразу спровокувало подальшу військову ескалацію з боку невизнаних республік та Російської Федерації. 10 Серпня кількість фізичних дій з боку Росії знижується, у порівнянні із 9 серпня, проте тепер є значно інтенсивнішою ніж у Грузії. Не отримавши реальної допомоги від світової спільноти, окрім декількох спроб міжнародного врегулювання, влада Грузії втрачає контроль над протіканням конфлікту.
3. 11 серпня, ми можемо бачити на графік стабільну домінацію Росії у кількості фізичних дій. Навідміну від попередніх двох днів, фізичні дії носять більш стратегічний характер, ніж тактичний. Це пояснюється швидкими результатами що стояли перед командуванням збройних сил РФ, а отже, наставала черга застосування класичної схеми по закріпленню результатів, надання економічної допомоги невизнаним республікам, максимальне стратегічне подавлення супротивника за рахунок окупації територій найбільшої стратегічної важливості. Найбільша кількість пропозицій по врегулюванню конфлікту від Росії поступає саме в цей день, відповідно до Таблиці 5.
4. 12 серпня Росія та невизнанні республіки продовжують просувати війська по території Грузії. Найбільша кількість провокативних заяв зі сторони Грузії, згідно нашої хронології подій, припадає саме на цей день. Супротив по кількості фізичних дій є трохи більшим ніж у

попередні дні, але це також пояснюється наданням невійськової допомоги для Грузії зі сторони світової спільноти. Звучить велика кількість заяв та закликів щодо виводу військ РФ з територій Грузії, проте всі вони не є достатньо ефективними.

5. 13 серпня по факту ми бачимо наглядний приклад майже тієї самої методики, яку ми можемо побачити у Придністровському та Українських конфліктах. Інтенсивність фізичних дій зводиться до мінімуму (за відмінністю, що у грузинському кейсі військова сила РФ майже повністю подавила супротив грузинської армії). На цьому етапі ведення конфлікту зводяться до мінімуму втрата людських та економічних ресурсів, та відбувається закріплення досягнутих результатів. В той самий час, значна кількість пропозицій щодо врегулювання конфлікту з боку Грузії, в більшій частині зумовлена стратегічною поразкою армії, ніж реальним бажанням завершити конфлікт.

Висновки до Розділу 3

Отже, судячи із результатів дослідження обох кейсів, ми можемо зробити висновок, що за своїм концептуальним фундаментом, стратегія ведення гібридних війни, або ж СВК, по відношенню до України не зазнала значних змін. Для обох кейсів, ми можемо бачити характерні помилки, а саме: надмірна впевненість у міжнародній підтримці, початок безпосередньо військової ескалації конфлікту у випадках, коли власний збройний потенціал не здатний забезпечити достатній рівень спротиву військовій агресії з боку інтервента, акцент на політичних реформах конфліктогенного характеру, які, у подальшому, використовуються як привід для початку гібридної війни та агресії. По факту, Україна стала черговою жертвою вже відпрацьованого сценарію по веденню СВК.

Перед проведенням даного дослідження перед нами стояли наступні завдання:

1. Дослідити першопричини конфлікту та фактори, що тим чи іншим

чином сприяли застосування стратегії гібридної війни. Зрозуміти алгоритм дій агресора.

2. Проаналізувати тактику та стратегію обраної моделі поведінки у конфлікті, побачити результати прийнятих рішень, та знайти закономірність у діяї агресора, по відношенню до дій досліджуваних суб'єктів.
3. Підтвердити або спростувати гіпотезу, щодо зміни формати ведення сучасної війни, та зменшення значущості застосування виключно військової сили. У ході дослідження, нами було виявлено, що не дивлячись на те, що військовий потенціал країни все ще відіграє важливу роль у веденні конфлікту, без застосування елементів інформаційної, ідеологічної та політичної війни – майже будь-яка армія є непридатною для нападу та інтервенцій. Натомість, навіть малочисельне збройне формування здатне досягнути значних успіхів та поставлених цілей, за умови успішної попередньої інформаційної кампанії, та підготовки місцевого населення.

Вищезазначені завдання знайти свої відображення у інтерпретації результатів проведеного івен-аналізу обох кейсів.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

В ході написання даної роботи було досягнуто мету, яка була встановлена перед автором, а саме, була проведена концептуалізація поняття Конфлікт.

Отже – Конфлікт це стан у якому залучені дві чи більше сторін, інтереси яких з приводу одного і того самого об'єкта є частково або цілковито протилежними, що призводить до конфронтації, яка може проявлятися у вигляді як вербальних переговорів, із застосування різноманітних технік, так і застосування фізичної сили.

Також, у ході створення роботи нами було виявлено основні ознаки військового та невійськового методу ведення конфлікту.

Військовий метод ведення конфлікту – це, застосування військового потенціалу країни для подавлення фізичного супротиву та боєздатності опонента, або ж стримування військового нападу зі сторони країни агресора.

На сьогоднішній день воєнна доктрина гібридних конфліктів розглядає застосування збройних сил як доповнюючий елемент СВК, який слугує підтримкою інформаційній та політичній площині ведення військових дій, які в свою чергу є плацдармом для здійснення не стільки фізичної, скільки політичної інтервенції у країну.

Невійськовий метод ведення конфлікту – це набір механізмів для інформаційної атаки, що сприяє впливу на свідомість населення, маніпуляції із ставленням світової спільноти, проведення агіт кампаній, акцентування уваги на існуючих протиріччях, а не створення нових. За допомогою невійськових методів здійснюється політична інтвенція до країни, із наступним повалення діючої влади, зміною конституційного ладу, зміною територіальних кордонів, проведенням нелегітимних виборів, референдумів, інших псевдо заходів "народного волевиявлення".

Відповідно до мети дослідження, автором було реалізовані наступні завдання:

1. Кодифіковано у хронологічній послідовності історичні підходи до сприйняття та розуміння природи конфлікту. Починаючи із найдавніших часів, люди зіштовхувалися із протиріччями які підлягали врегулювання, у той спосіб, що

був доступний для них в їхню історичну епоху. В залежності від соціо-культурних реалій, змінювалися підходи до вирішення конфлікту, його розуміння, та оцінки його складових. Що таке ескалація конфлікту? Що можна вважати тактикою ведення конфлікту? Що ми можемо вважати перемогою у конфлікті? Які є способи керування конфліктом, та чи є в цьому користь? Які існують конфліктогени? До яких наслідків призводить конфлікт.

Зважаючи на це у сьогоденні, ми можемо виявити найбільш часті закономірності у визначенні складових конфлікту, переосмислити їх, і на цьому будувати нову стратегію ведення конфлікту.

Так, наприклад, другий розділ даної роботи, наглядно демонструє, як сприйняття "перемоги" у конфлікті може впливати на його результат, особливо у довгостроковій перспективі, на прикладі Ізраїльсько-Палестинського конфлікту.

2. Проаналізовано нові підходи до розуміння Сучасного Ведення Конфлікту (СВК).

Сучасна військова доктрина ведення гібридної війни включає в себе розширення уявних кордонів бойових дій, і переносить "театр" на якому розгортаються сучасні конфліти у більш широку площину, за межі звичної для нас реальності. Реальні "барикади" сучасної війни, по трохи зміщуються з поля бою до віртуального простору, на якому відбувається війна не на життя людей, а за їх свідомість на політичну волю. Сила соціальних мереж стає більш дієвим механізмом ніж звична для нас зброя, а нескінченні масиви інформації, подекуди, можуть завдати супротивнику набагато більшого збитку, ніж вибухові снаряди, якщо потрапляють у правильні руки. Деякою мірою, епоха СВК робить кожного простого громадянина учасником бойових дій, ресурсно-людською одиницею, на полі бою воєн нового формату.

Сучасні військові конфлікти проходять у декількох вимірах, а саме фізично на місцевості, у віртуальній мережі інтернет, у економічній та політичній сферах. Кожна з цих площин містить у собі окремий пласт роботи по керуванню конфліктом, і є невід'ємною частиною одного цілого, що в решті-решт приводить

до досягнення поставлених цілей під час використання конфлікту.

Сьогоднішнє ставлення до конфлікту дуже добре проілюстроване у концепціях ведення гібридної війни. Держави, інформаційний, економічний та політичний ресурс яких, так чи інакше здатний впливати на інші країни, будуть завжди намагатися реалізувати новостворений конфлікт у власних інтересах. Більше того, частіше за все конфлікт відкриває для них низку нових, до цього недоступних можливостей, та дає змогу реалізувати багатокрокові геополітичні плани, розмах яких може сягати декільков років.

Дієвимим, проте не єдиним механізмом стримування гібридної агресії є економічний тиск з боку світової спільноти по відношенню до країни агресора. Проте, варто наголосити, що такі заходи не зупиняють хід гібридної війни цілком, а лише в деякій мірі заморожують просування та штучну ескалацію з боку агресора. Очевидним мінусом такого механізму є його обмеженість у часі. У разі, якщо країна, яку було втягнуто до гібридної війни не робить прогресу у пошуках можливих рішень за для завершення конфлікту, економічні санкції можуть бути послаблені, або навіть зняті цілковито, в силу того, що їх застосування накладає ряд обмежень та економічних втрат не лише для країни агресора, але й для країни що їх застосовує.

У контексті Української кризи, цілком очевидно, що чекати повалення Російської Федерації під тиском економічних санкцій, щонайменш нерозважливо. Час, який Україна отримала від міжнародних партнерів, у вигляді всебічної підтримки та довіри, повинен бути максимально продуктивно витрачений на пошук шляхів розв'язання конфлікту, створення нових контактних груп одразу на всіх трьох переговорних треках. Вкрай важливою є впровадження інклюзивності у переговорний процес по відношенню до частини населення, яка свідомо, або проти волі була виключена з українського політичного простору. Наявний бойовий потенціал країни, нарощений за останні роки може бути ефективно застосований як додатковий стримуючий механізм, проте покладатися виключно на силовий сценарій, в даному випадку, на нашу думку, не є правильним рішення, в силу багатьох факторів, в тому числі Ядерному потенціалі країни агресора.

3. Наведенно детальний аналіз військової доктрини Герасимова, основи якої були викладені його в науковій статті ще у 2013 році.

Особливу цінність дана праця становить за для прогнозування поведінки країни агресора. По факту, викладений у ній матеріал є нічим іншим як покроковою інструкцією по реалізації та застосуванню стратегії гібридної війни. Варто додати, що подібним механізмом не є новою розробкою. Про те, він є цінним носієм інформації щодо тих трансформацій, які відбуваються під тиском інформаційно-технічного прогресу, який набирає обороти росту із кожним роком. Дійсно, війна сьогодні, це не та сама війна, яка велася 10 років тому, проте основні її принципи залишаються незмінними. Змінюється лише підходи до сприйняття, а отже і розуміння та застосування цих принципів, їх корегування по відношенню до запитів сучасності.

4. Проведено івент-аналіз двох конфліктів, а саме Грузинського та Молдавського.

Проведений автором івент аналіз вищезазначених подій допоміг поглибитися у сутність цих конфліктів, зрозуміти мотивацію тих чи інших прийнятих рішень та співставити їх із отриманим результатом. У ході інтерпретації отриманих даних, ми віднайшли багато схожого не тільки поміж двома взятими кейсами, але й для українського конфлікту.

Окремо варто відзначити роль Російської Федерації. Навіть не беручи до уваги авторство концепцій гібридної війни, ми можемо із упевненістю стверджувати, що саме Росія досягала на цьому поприщі найкращих результатів, використовуючи потенціал воєнної доктрини нового покоління конфліктів на максимум, не тільки застосовуючи вже існуючі засоби, але й модернізуючи їх. Багаторічний досвід застосування технологій СВК, дозволяю нам робити припущення про те, що технології ведення гібридної війни Росією заслуговують особливо ретельного дослідження, в першу чергу для протидії не тільки існуючим загрозам, але й таким, які неодмінно зв'яжуться у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Література українською та російською мовами

1. Еразм Роттердамський // Еразм Роттердамський. Виховання християнського правителя. - М.: Думка, 2001. - С. 131
2. Еразм Роттердамський. Скарга світу, звідусіль вигнаного і поваленого: [пер. В.Д. Балакін] / Еразм Роттердамський // Володарський В.М. Еразм Роттердамський і його час. - М.: Наука, 1989. - С. 248-250
3. Макарова Т.Б. Інформаційно-аналітична робота: хрестоматія. / Т.Б. Макарова. - Чита: РВК ЗабГУ, 2011. - 162 с..
4. Петрушенко Віктор. Висловлювання та сентенції знаменитих філософів // Тлумачний словник основних філософських термінів. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. — С. 234—261.
5. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение и юридическая география мира : моногр. — М.: Институт государства и права РАН, 1993. - С. 64
6. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. С24 В. П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2017. – 496 с.
7. Сергеев С.А.. История конфликтологии. 2010 Казань: Изд-во Казан. гос. технол. ун-та, 2010. — 234 с. — ISBN 978-5-7882-0976-0. [Електронний ресурс] Режим доступу -<https://www.twirpx.com/file/1333078/>
8. Сучасні міжнародні відносини і світова політика / За ред. А. В. Торкунова. М.: Просвещение, 2005. - С.134-136

Електронні джерела українською та російською мовами

9. Азар Є. Аналіз міжнародних подій // Мир. Досліджень, Rev. 1970. V. 4. №1 [Електронний ресурс]Режим доступу-
https://www.researchgate.net/publication/231880050_The_analysis_of_protracted_social_conflict_A_tribute_to_Edward_Azar
- 10.Джерела виникнення та наслідки функціонування управлінських конфліктів на підприємствах / Н. Ю. Подольчак, Г. Р. Ковальчук // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми економіки та управління. - 2013. - № 754. - С. 213-219. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPP_2013_754_32
- 11.Древньокитайська філософія. В 2 т.— М.: Наука, 1972. – Т. 1.— С. 124. [Електонний ресурс] Режим доступу -
http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/ISTORIA_Svit_kul_

2006.pdf

12. Ивент-анализ – метод анализа событийных данных в публикациях СМИ
Интернет ресурс. [Електронний ресурс] Режим доступу –
[<https://bookonline.ru/lecture/tema-9-ivent-analiz-metod-analiza-sobytiynyh-dannyh-v-publikaciyah-smi>]
13. Конфлікти в міжнародних відносинах на початку ХХІ століття: зміна парадигм. ХОМЕНКО Г.Д., *Дипломатична академія України при МЗС України* [Електронний ресурс]
14. Н. А. Комлева. Гібридна війна: сутність та специфіка. [Електронний ресурс] Режим доступу – [<http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/52504/1/iuro-2017-167-14.pdf>]
15. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації
Луцишин Г., 2014 Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 26, 2014 [Електронний ресурс] Режим доступу -
<http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/24522/1/22-128-133.pdf>
16. Петрушенко Віктор. Висловлювання та сентенції знаменитих філософів // Тлумачний словник основних філософських термінів. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. — С. 234—261. [Електронний ресурс]
Режим доступу http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
Режим доступу
http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
17. С.Г. Чекин, С. А. Богданов 2013. Про характер і змістів війни нового покоління. - Військова Думка 22 (4) 2013, [Електронний ресурс] – Режим доступу -
http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/chk/chk_2016_16.pdf
18. Савкіна Є.Г. Соціально-управлінська теорія Елтона Мейо. - Казань: 2003. [Електронний ресурс] Режим доступу -
<https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/30685/735698.pdf>
19. Утопія та наука: аспекти єдності та протистояння © Петрушенко О., 2009 - С.45 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/08_51.pdf
20. Хроніка грузинського конфлікту. Режим доступу -
<http://old.memo.ru/d/15074.html>
21. Хронологія Грузинського конфлікту. Режим доступу -
<http://www.istpravda.com.ua/articles/2010/10/18/605/>

- 22.Хронологія Грузинського конфлікту. Режим доступу - <https://blumgardt.livejournal.com/270988.html>
- 23.Хронологія подій у Придністров'ї. Режим доступу - http://historywars.info/p409001_PriDnestr.html
- 24.Хронологія подій у Придністров'ї. Режим доступу –
25. Цінність науки в передбаченні. Нові виклики вимагають переосмислити форми і способи ведення бойових дій Герасимов Валерій 26 лютого 2013 Інтернет ресурс. Режим доступу – [<http://www.vpknews.ru/articles/14632>]
- 26.Стратегічний принцип порожнечі і наповненості сунь-цзи м Кртчян М.Ж. Науково-практична конференція ХНУ ПС ім. І.Кожедуба, 30 червня 2017 [Електронний ресурс]Режим доступу - <http://www.hups.mil.gov.ua/assets/doc/science/stud-conf/suchasna-viyna-gumanitarniy-aspekt/57.pdf>
<http://history-konspect.org/?content=3782>

Електронні джерела англійською мовою

27. 8 Fukuyama F. The Great Disruption. Human nature and the reconstruction of social order. - New York: The Free Press, 1999.-P.280. Режим доступу - <http://mudrac.ffzg.hr/~dpolsek/fukuyama%20disruption%20am.pdf>
28. A Strategy for Conflict Prevention and Management in the Mediterranean Інтернет ресурс, Режим доступу – [<https://www.raco.cat/index.php/revistacidob/article/viewFile/28043/27877>]
29. About the war - Carl von Clausewitz, part one, chapter one. 1832 Режим доступу - <https://www.clausewitz.com/index.htm>
- 30.American Center for the Inclusive World (CSP) [Електронний ресурс] Режим досутпу - <https://cmimarseille.org/menacskip/about/>
31. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) Conclusion of the public hearings on the request for the indication of provisional measures submitted by Ukraine. International Court of Justice. The Hague, 9 March 2017. Press Release No. 2017/11 – Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/docket/files/166/19372.pdf>.
- 32.August 2008 Russian-Georgian War: Timeline. Режим доступу - <https://iwpr.net/global-voices/august-2008-russian-georgian-war-timeline>

33. B. De Schutter and C. Van De Wyngaert, «Non international armed conflicts: The border line between national and international law», Georgia Journal of International and Comparative Law, Vol. 13, 1983, p. 279.
34. Carl von Clausewitz, *On War*, ed. Michael Howard and Peter Paret (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976), 75. Режим доступа - <https://press.princeton.edu/titles/302.html>
35. Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, Preventing Deadly Conflict: Final Report. - Washington, DC Режим доступа - https://www.carnegie.org/media/filer_public/b2/0e/b20e1080-7830-4f2b-9410-51c14171809b/ccny_report_1997_ccpdc_final.pdf
36. Changing concepts of war: russia's new military doctrine and the concept of hybrid warfare Aarne Ermus, Karl Salum Интернет ресурс. Режим доступа – [https://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2017/11/changing-concepts-of-war-koolon-russia's-new-military-doctrine-and-the-concept-of-hybrid-warfare.PDF]
37. Chronology of Transnistria war Режим доступа - <https://www.theguardian.pe.ca/opinion/letter-to-the-editor/the-frozen-conflict-between-moldova-and-transnistria-111461/>
38. Conflict society: understanding the role of civil society in conflict Global Change, Peace & Security Vol. 21, No. 2, June 2009, 201–217. Интернет ресурс. Режим доступа [https://eprints.luiss.it/127/1/2009Conflict_Soc-GCPS-Proofs.pdf]
39. Exploring War's Character & nature. Clausewitz's Theory of War and Victory in Contemporary Conflict. Emile Simpson 2018 Режим доступа - https://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/issues/Winter_2017-18/4_Simpson.pdf
40. Fukuyama, F. The Great Disruption. Human nature and the reconstruction of social order. - New York: The Free Press, 1999. - P.280. Режим доступа - <http://mudrac.ffzg.hr/~dpolsek/fukuyama%20disruption%20am.pdf>
41. Hobbes's Error, and Problems with Social Contract Theory Michael Robert Caditz Follow Vancouver Island University, Nanaimo, BC Dec 31, 2016 Режим доступа - <https://medium.com/@MichaelRobertCaditz/hobbess-error-and-problems-with-social-contract-theory~bec8bf7ae13c>
42. Huntington S. The Clash of Civilization? //Foreign Affairs. - Summer 1993. - Vol. 72. - P. 22. Режим доступа - <https://www.jstor.org/stable/i20045614>
43. Immanuel Kant on War and Peace by George H. Smith JUN 20, 2016 Режим доступа – [https://www.libertarianism.org/columns/immanuel-kant-war-peace]

44. Inequality as the structure of conflict in Rousseau di Bogdana Koljević
Giornale Critico di Storia delle Idee – 11/2014 Режим доступа -
http://www.giornalecritico.it/archivio/11/GCSI_11_Koljevic.pdf
45. Journal hubungan internasional vol. 3 no. 2 / oktober 2014 [Электронный ресурс] Режим доступа –
[<http://journal.umy.ac.id/index.php/jhi/issue/view/61>]
46. Kenneth Boulding: A Legacy of Ideas By Guy Burgess February 1994 Режим доступа – [<https://www.beyondintractability.org/library/kenneth-boulding-legacy-ideas>]
47. L. Holopatul; R. Tymoshenko, Ds.M; Center for Military and Strategic Studies National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyovsky, Kyiv. Determination and analysis of features of making modern soldiery conflicts. Режим доступа – [<http://journals.urau.ua/index.php/2304-2699/article/viewFile/125468/119927>]
48. Legal Aspects of Hybrid Warfare By Aurel Sari Friday, October 2, 2015 Режим доступа [<https://www.lawfareblog.com/legal-aspects-hybrid-warfare>]
49. Machiavelli's View of Human Nature AND rELIGION Fri, 06 Oct 2017 [Электронный ресурс] Режим доступа – [<https://www.ukessays.com/essays/politics/machiavellis-view-human-nature-4275.php>]
50. Modern Political Warfare Current Practices and Possible Responses Интернет ресурс. Режим доступа – [https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1772.html]
51. Op. cit.: Democracy and Deep-Rooted Conflict: Options for Negotiators. Editor: Salma Hasan Ali. - Ljubljana: IDEA, 1998. - P. 15. Режим доступа - http://eprpinformation.org/files/peaceprocesses/negotiations/ddrc_options-for-negotiators-1of4.pdf
52. THE EXPLANATION OF CONFLICT IN HOBBS'S *LEVIATHAN* Pärtel Piirimäe *St. John's College, Cambridge TRAMES*, 2006, 10(60/55), 1, 3–21
53. The Gerasimov Doctrine by Molly K. McKew 15.9.2017 Интернет ресурс. Режим Доступу – [<https://www.politico.eu/article/new-battles-cyberwarfare-russia/>]
54. Understanding Conflict Theory by Ashley Crossman September 24, 2018 Режим доступа - <https://www.thoughtco.com/conflict-theory-3026622>
55. L. Holopatul; R. Tymoshenko, Ds.M; Center for Military and Strategic Studies National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyovsky, Kyiv. Determination and analysis of features of making modern soldiery

conflicts. Режим доступу – [http://journals.uran.ua/index.php/2304-2699/article/viewFile/125468/119927]

56.Strategic Information Warfare: A New Face of War Roger C. Molander, Andrew S. Riddile, Peter A. Wilson Режим доступу -

https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR661/index2.html

57.Information and Warfare: The Israeli Case Gideon Avidor and Russell W.

Glenn Інтернет ресурс. Режим доступу –

[https://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/issues/Autumn_2016/12_AvidorGlenn.pdf]